

monogràfic

**El burg de
Sant Feliu de
Girona**

Obra nova, Reformes, Rehabilitació ?

OR METAL

*Els tancaments i fusteria d'alumini i PVC
són una solució de resultats immillorables:*

- ✓ *Millor aïllament tèrmic i acústic*
- ✓ *Major durabilitat* ✓ *Menor manteniment*

OR METAL

 Tel. 972 476 127

45
anys
Fabricant qualitat

Txus Sarrorio

EDITOR:

COL·LEGI D'APARELLADORS
I ARQUITECTES TÈCNICS DE GIRONA
CTRA. SANTA EUGÈNIA, 19
17005 GIRONA. TEL. 972 21 18 54

COORDINADOR:

FRANCESC XAVIER BOSCH I ARAGÓ

CONSELL DE REDACCIÓ:

RAMON CEIDE I GÓMEZ,
JOAN M. GELADA I CASELLAS,
BERNAT MASÓ I CARBÓ,
MIQUEL MATAS I NOGUERA,
MONTSE MUNTADAS I CASANOVA,
JOAN M. PAU I NEGRE,
RAMON RIPOLL I MASFERRER,
NARCÍS SUREDA DAUNIS,
FRANCESC XIFRA I GIRONÉS.

COL·LABOREN EN AQUEST NÚMERO:

EDUARD CANAL DE DIEGO,
JOSEP CANAL ROQUET,
AMADEU ESCRIU I GIRÓ,
JOSEP M. NOLLA BRUFAU,
JOAN M. PAU I NEGRE,
JORDI SAGRERA ARADILLA

CORRECCIÓ:

M. ROSA GALLART / FRANCESC ANTON

DISSENY GRÀFIC:

POZO & VIÑETA

IMPRESSIÓ:

GRÀFIQUES ALZAMORA

FOTOCOMPOSICIÓ:

ROGER - FIGUERES

DOCUMENTACIÓ:

SERVEIS COL·LEGIALS I ADMINISTRATIUS
DEL COAIATG

DIPÒSIT LEGAL: GI-427-1988

NOTA: ELS CRITERIS EXPOSATS EN ELS ARTICLES
FIRMATS SÓN D'EXCLUSIVA RESPONSABILITAT
DELS SEUS AUTORS, I NO REPRESENTEN
NECESSÀRIAMENT L'OPINIÓ DE LA DIRECCIÓ
D'AQUESTA REVISTA.

S U M A

editorial

3

monogràfic

El burg de Sant Feliu de Girona a l'edat mitjana 5
J. Canal, E. Canal, J. M. Nolla i J. Sagrera

Els burg en els segles XI i XII 6

El segle XIII fins al 1285 28

1285-1360. La plenitud del burg medieval 54

la punxa

article tècnic

Els túnels de Castellfollit de la Roca 78
Amadeu Escriu i Giró

article d'opinió

Ser burgès o vilatà 86
Joan M. Pau i Negre

activitats col·legials

Exposicions
Actes diversos
Activitats formatives
Sessions informatives
Informació diversa

33

2002

a història de les ciutats no és només la història de les seves pedres, de la seva trama urbana, dels esdeveniments que s'hi han anat succeint. Ni tan sols és la història dels seus ciutadans il·lustres, aquelles persones que amb les seves obres han fet famosos, a vegades de retop, el nom de la ciutat que els veié néixer.

La petita implantació urbana en una cruïlla de rius i camins que es trobava en l'antic camí d'Hèrcules, la ciutat que esdevingué la Parva Gerunda i que, creuada per la Via Augusta, fou testimoni de l'inici de l'imperi d'August i contemporània del naixement de Crist, també ha forjat la seva història, i aquesta història és la pròpia vida dels seus habitants, dels que governen i dels que serveixen, dels pobres i dels rics, dels bons i dels malvats, dels afortunats i dels dissortats, que de tota aquesta mena de gent n'hi va haver, n'hi ha i n'hi haurà. La història de les penes, dels plors, de la suor, la sang i la brutícia que han amarat pedres i cases i que han convertit les seves restes en peces de museu. La història de les esperances i rialles dels enamorats i de les criatures, del rastre de la bona gent que ha deixat marca sobre les mateixes pedres que ens parlen d'una vella llum que ha fet que la Parva Gerunda de l'inici esdevingui la Girona del futur.

Aquesta és la història viva que hem de saber veure en passejar pels vells carrers rejuvenits i pels nous carrers que un dia seran vells, la història que anem construint cada dia amb el cor, la ment i l'esforç de cadascú.

La història del burg de Sant Feliu que ofereix el present número de *La Punxa* té la base i el suport científic de persones altament preparades per al discerniment de les dades de tota mena que el passat ha deixat, però no ens podem aturar en aquesta visió. La història del burg de Sant Feliu és la història de la primera comunitat cristiana del segle II dC, és la història de la canònica de Sant Feliu, del primer eixample de la ciutat, però també és la història d'un barri castigat per la pobresa, les inundacions i les guerres. És la història de les grans celebracions civicoreligioses, de l'antic hostal de la Lleona i del prostíbul més notable que Girona ha tingut mai.

És, a la fi, la història d'un grapat de gironins que han deixat marca, anònima o no, en les pedres d'una vella i estimada ciutat que cada primavera es mostra jove i es banya en velles aigües mentre els caminants s'aturen a la cruïlla antiga i la festegen des dels mateixos peus del burg de Sant Feliu.

e d i t o r i a l

m o n o g r à f i c

El burg de Sant Feliu de Girona a l'edat mitjana*

Els burg en els segles XI i XII

6

*J. Canal, E. Canal, J.M. Nolla i
J. Sagrera*

Introducció

El burg de Sant Feliu és el barri fora murs més antic de Girona, el primer sector ocupat més enllà de la protecció de les muralles urbanes. En origen havia estat una gran necròpolis urbana disposada a un costat i l'altre del camí nord-sud, la Via Augusta, i d'un altre que anava cap a llevant resseguint el perímetre urbà. La presència en aquest cementiri, d'ençà del principi del segle IV, de la tomba del màrtir Feliu per sota de les estructures del temple actual va comportar la conversió –propiciada també per la Pau de l'Església i l'expansió incontrolable del cristianisme– del lloc en *martyrium* i, ben aviat, en una important basílica dedicada al sant que esdevingué també l'església catedral de la diòcesi gironina, documentada textualment des del 400. Aquest fet significà l'aparició d'un nucli on hi hagué també el palau episcopal, el baptisteri, l'hospital de peregrins i probablement un cenobi que versemblantment devia ocupar tot el sector més pròxim a l'entorn del temple actual. Atesa la manca d'excavacions arqueològiques, no és convenient anar més enllà. Per aquestes raons

**La presència de la tomba del
màrtir Feliu sota les estruc-
tures del temple va convertir
el lloc en *martyrium***

* Aquest treball és una versió reduïda del llibre *El sector nord de la ciutat de Girona. De l'inici al segle XIV*, publicat per l'Ajuntament de Girona l'any 2000 com a núm. 4 de la col·lecció "Història urbana de Girona. Reconstrucció cartogràfica", amb alguna novetat i centrada exclusivament en el sector de Sant Feliu.

Església de Sant Pere de Galligants.

Sant Feliu esdevingué cocatedral de la diòcesi gironina. Aquest fet significà l'aparició al seu redós d'un nucli que consolidà i expandí el burg

començarem l'estudi del lloc a partir del segle XI, en què s'inicià l'ocupació d'aquest espai i podem seguir-la ja amb molta claredat. Convé, però, tenir present que abans i durant aquest procés l'església i els edificis del seu voltant ja existien, i que van ser la causa primera i principal de la consolidació i expansió del burg.

El burg de Sant Feliu en el s. XI

El segle XI va començar amb la definitiva segregació de les antigues cocatedrals de Santa Maria i Sant Feliu de Girona. Encara l'any 1002 el temple de "Sant Feliu i Sant Narcís" era esmentat com una possessió de la seu episcopal de Santa Maria, però en 1017 ja consta el seu primer abat, Blidguer, fill del vescomte Adalbert d'Empúries. El nou abat era successor dels bisbes Arnulf i Borell de Vic, els primers que havien detingut aquest càrrec entre 993 i 1017, d'acord amb els bisbes de Girona, però sense que això significués encara l'existència d'una comunitat de clergues, ja que Sant Feliu continuava figurant com una dependència de la catedral de Santa Maria. Pels volts de 1020-1030, Blidguer va organitzar juntament amb els sagristans de la seu el procés de segregació dels drets parroquials entre les dues esglésies, que després continuà el seu successor, l'abat Berenguer, un important membre de la noblesa gironina que figurava a molts dels convenis i juraments de fidelitat de mitjan segle.

Aquells mateixos anys començà alhora el procés de repartiment dels drets i béns episcopals entre Santa Maria i Sant Feliu, del qual tenim indicis els anys centrals del segle XI. Desconeixem si això també afectà la divisió o repartiment del burg de Sant Feliu entre les dues institucions; sembla versemblant, però mentre que trobem ben aviat referències als dominis que pertanyien al bisbe i la seu —el burg de Santa Maria o episcopal—, no tenim notícies en canvi del sector de l'església de Sant Feliu i el seu entorn immediat, que només apareix com a "alou de Sant Feliu" des de l'últim quart del segle XII. La comunitat canonical de clergues establerts en aquest cenobi s'esmenta a partir del 1040; després d'aquesta data sovintejaren les donacions a la canònica de Sant Feliu.

L'existència del burg de Sant Feliu es fa evident a partir de la segona meitat del segle XI, en què els documents comencen a esmentar les propietats situades en "l'alou de Santa Maria i burg de Sant Feliu", fent distinció entre el concepte *burg* en sentit geogràfic i el terme *alou* en el sentit jurídic de 'propietat', o millor de 'domini'. La repetició sovintejada d'aquesta doble formulació indica que bona part del burg de Sant Feliu —no tot, com veurem més endavant— era domini de la Seu de Santa Maria o, en sentit més estricte, del bisbe, encara que en el segle XI i primera meitat del XII aquesta distinció encara era poc rellevant.

No és casual que trobem documentat aquest burg des de mitjan segle XI; en aquell moment es posaven els fonaments de la feu-

Església de Sant Nicolau.

8

dalització a Girona, i els espais urbans i suburbans, fins llavors sota jurisdicció comtal, quedaren repartits entre diverses senyories, les quals trossejaren la jurisdicció pública en infeudar els antics drets públics –fiscals, judicials, laborals...– a diversos feudataris, un fet ben comprovat al burg de Sant Feliu. Des d'aleshores, els nous senyors, especialment els eclesiàstics, tingueren cura de conservar els documents que demostraven els seus drets de domini i la seva relació amb els feudataris.

El primer document que parla del burg de Sant Feliu pertany al 1063 i, com la majoria dels que veurem tot seguit, el trobem al *Cartoral de Carlemany* del bisbe de Girona, on hi ha la transcripció de gairebé tots els documents que relacionen el burg amb la Seu i els bisbes, fins a començament del segle XIII. L'escrit diu que el bisbe Berenguer donà als canonges de la Seu el forn de pa, de domini episcopal, situat en el burg de Santa Maria, al costat de les cases d'Adals –que també era el propietari útil del forn– i les de Martí Aule, sense especificar-ne les afrontacions. Sembla clara l'existència de cases a banda i banda d'aquest forn –segurament a nord i sud–, a més de la seva situació a la vora del vell camí romà, que entrava a la ciutat pel nord –com veurem més endavant–, i també la seva proximitat a l'església de Sant Feliu, a l'altra banda del carrer. Tot sembla parlar-nos d'un petit nucli consolidat, car d'altra manera no s'explica la presència d'un forn de pa, que implica una comunitat de veïns que vivien fora murs, un burg, encara que en desconeguem l'antiguitat.

Més aclaridor resulta el document de l'any 1078, on torna a esmentar-se Adals, aleshores ja difunt. La seva vídua Eliardis definia –és a dir, confirmava– als seus fills Pere, Arnau, Ramon i Martí

El primer document que parla del burg de Sant Feliu el trobem al *Cartoral de Carlemany* i pertany al 1603

La presència d'un forn de pa indica un nucli consolidat, una comunitat que vivia fora murs: un burg

les "domos, mansiones et furno" (cases i forn) situades fora dels murs de la ciutat –la Força Vella–, en el burg de Sant Feliu, i que havien estat del finat. El conjunt afrontava a occident i orient amb carrers, i al sud amb una casa. Era el mateix conjunt d'edificis abans esmentat, potser amb algun de més, que ocupava la part occidental de l'actual illa de cases entre la pujada del Rei Martí i l'espai on després es varen aixecar els Banys Àrabs, tot i que en aquell temps hi havia un carrer de separació.

Un document de l'any 1084 situa un altre alou molt proper a l'anterior. Guillem Sargul i la seva esposa Gerberga van vendre a Ramon Odó i Bonadona una de les seves cases, que afrontava a sud i orient amb altres cases dels compradors i a occident amb un carrer. Per documents posteriors sabem que aquesta casa –i les veïnes– s'ubicaven al nord dels futurs Banys, cap a la riera del Galligants, i també al nord de l'alou esmentat en els documents anteriors.

A tocar totes aquestes propietats –seria més apropiat dir-ne feus episcopals– trobem l'alou referit en un document del 1085. Un prevere de la Seu dit Bonfill (Bofill) donava al convent de monges de Sant Daniel totes les cases ("mansiones") que tenia prop de la muralla nord de la ciutat; la donació es feia amb el consen-

Fig. 1. Planta actual del sector de la ciutat que correspon als burgs antics de Sant Feliu, Sant Pere de Galligants i Santa Eulàlia Sacosta. 1) Església de Sant Pere. 2) Església de Sant Nicolau. 3) Claustre de la catedral. 4) Tram de la muralla del segle XIV. 5) Antiga església parroquial de Santa Llúcia, abans dedicada a Santa Eulàlia. 6) Emplaçament dels banys medievals. 7) Església de Sant Feliu. 8) Portal de Sobreportes. 9) Riu Onyar. 10) Plaça de Sant Pere.

timent de la comtessa Mahalta (Mafalda), vídua de Ramon Berenguer II, que n'era la propietària eminent, car l'alou era de domini comtal. El document aclareix que les cases estaven sota la seu canonical –és a dir, sota l'actual mur i torre Cornèlia– i afrontaven amb cases i terres propietat de la Seu a orient –l'actual passeig Arqueològic–, al sud amb una era comtal i una plaça (“platea”) de la ciutat, amb un carrer a occident i amb unes cases de la Seu de Santa Maria al nord; de fet aquesta darrera afrontació no resulta gaire aclaridora, ja que sabem que gairebé totes les terres al sud del Galligants eren domini episcopal. En qualsevol cas hi ha prou elements per establir que aquest alou comtal infeudat a un clergue se situava aproximadament en el solar dels futurs Banys Àrabs i potser altres terrenys immediats. No hem d'oblidar que els Banys s'aixecaren a final del segle XII –poc abans de 1194– en un alou comtal, per ordre del comte-rei Alfons I, com tindrem ocasió de veure més endavant.

Per un altre document proper en el temps a l'anterior, de l'any 1096, sabem que aquestes cases estaven prop d'unes altres situades en l'angle de la muralla situat entre Sobreportes i la canònica de la seu. El text esmenta unes cases sota la muralla, al nord, propietat de Garsenda, esposa de l'esmentat Arnau Adals, Ameli i Oliba Miró. Els dos primers eren propietaris coneguts en altres llocs del burg, entre final del segle XI i principi del XII. Sembla que aquests edificis es trobaven sota la jurisdicció del veí castell de Sobreportes.

Altres components d'aquest burg primerenc apareixen de forma més escassa en la documentació, com ara els esmentats en els testaments del cabiscol de la Seu Ponç –cap de les escoles de la Seu–, de Guisla i del canonge Guillem Guifré, membres de l'alta noblesa gironina. Els dos primers testaments són de l'any 1064, el tercer de 1065, i van ser autenticats pels testimonis sobre l'altar de Sant Just, “que situs est ante portas civitate Gerundae”, és a dir, situat davant les portes de la ciutat, el portal de Sobreportes. Es tracta del mateix lloc on ara hi ha l'església de Sant Lluc, i era potser un oratori a l'aire lliure o una petita capella.

Malauradament els documents i l'arqueologia encara no ens diuen gairebé res del que es podia trobar al voltant immediat de l'església per les bandes nord, de ponent i sud. Era un espai que potser ja pertanyia aleshores a la jurisdicció de Sant Feliu i que naturalment no surt esmentat en els documents episcopals referits més amunt, que tracten del domini episcopal compartit per la Seu i el Bisbe. Podem suposar l'existència d'alguns edificis de la comunitat de clergues al nord del temple; potser un claustre –tot i que aquest només el tenim documentat a començament del segle XII–, el refectori i dormitori, i algunes cases de canonges, a més del cementiri situat on ara trobem la capella de Sant Narcís. Però tot plegat és una mica hipotètic i esperem que l'arqueologia o documents inèdits ho aclareixin algun dia.

No sabem del cert què hi havia al voltant immediat de l'església; podem suposar-hi alguns edificis de clergues al nord, potser un claustre, refectori i dormitori i algunes cases de canonges, a més del cementiri

Claustre de la catedral.

El burg de Sant Feliu resulta paradigmàtic per entendre el procés de feudalització esdevingut a Girona des de mitjan segle XI. El sector sota domini del bisbe era definit com el “burg episcopal” o “burg de Santa Maria”; però els seus components –forn de pa, cases, obradors, horts...– els tenien feudataris laics com Adals, Arnust i Constants. Altres sectors pertanyien a dominis diferents; l'espai proper a la muralla de Sobreportes, on després s'aixecaren els Banys Àrabs, mantenia la jurisdicció comtal –era un espai militar proper a la muralla– i estava infeudat a clergues com Bonfill i a laics com Ameli i Oliba Miró, que també tenien infeudats sectors annexos de la muralla. En el sector al voltant de l'església de Sant Feliu, del qual no tenim dades en aquest segle, hi devien sobreviure alguns edificis del vell *episcopium*; era un espai completament clerical, amb el vell temple i edificis en l'espai situat al nord, que no va experimentar remodelacions urbanístiques conegudes fins al segle XII.

De totes maneres resulta significatiu que el conjunt de documents referits a la segona meitat del segle XI situï tots els alous urbanitzats sempre per damunt de la corba de nivell dels 70 metres d'alçada –l'església està a 75 metres–, i deixi per sota, a uns 65-68 metres, tota la plana fluvial, l'areny, que s'escampa cap a l'Onyar i el Galligants; un espai on els aiguats sempre han causat molts danys. Sembla probable que el primer nucli del burg de Sant Feliu s'hauria mantingut, potser des de l'antiguitat tardana i amb tota seguretat al llarg del segle XI, sobre la primera terrassa fluvial, al nord i llevant de la vella i prestigiosa església de Sant Feliu, i a les dues bandes de l'antiga via que sortia de Girona cap al nord, pel portal de Sobreportes.

El burg de Sant Feliu resulta paradigmàtic per entendre el procés de feudalització a Girona des de mitjan segle XI

La primera expansió (1090-1130)

Fins a la darrereria del segle XI els documents episcopals sobre el burg de Sant Feliu parlen d'un nucli consolidat, encara que petit i amb una activitat urbanitzadora poc significativa. Des del final del segle, però, s'esdevingué una forta expansió urbana, revelada per una vintena de textos escrits entre els anys 1094 i 1130, tres dècades decisives en l'evolució del burg de Sant Feliu.

Un primer conjunt de documents, que podem anomenar de Constants i de Mascardell, mostra com aquests propietaris –o més ben dit, feudataris– realitzaren, sempre sota el domini episcopal, una important activitat promotora. En el primer text, de l'any 1094, trobem que Maria i Bernat Arnust vengueren a Guillem Constants i Ermengarda un gran alou que comprenia cases, horts, arbres i cabanes, dels quals Ermemir Fabre (és a dir, Ferrer), Pere Rotger, Gausfred Cuirater, Vidal Mir i Bonhome (“Bonus Homo”) eren els propietaris útils i tinentes alhora. Tot l'alou afrontava al nord amb el Galligants, a sud i oest amb carrers, i a orient amb un altre alou dels compradors, que d'aquesta manera ampliaven considerablement el seu alou. Es tractava de l'espai que podem situar actualment entre la plaça dels Jurats a l'est, els carrers Sampsó i Portal de la Barca al sud, el Galligants al nord i segurament el carrer del Pou Rodó a l'oest, cap a l'Onyar. L'alou presentava encara una urbanització molt esparsa, amb algunes construccions rudimentàries –s'esmenten cabanes– que es barrejaven amb horts, fruiters, obradors i ferreries, com veurem tot seguit. En relació amb el mateix alou podem esmentar un altre document de l'any 1100 on Ameli (Emili) renunciava a pledejar amb l'esmentat Constants per un hort que tenia, i que havia estat del difunt Bernat Arnust. La resolució es va signar al cor de la nova Seu romànica, en presència del bisbe i destacats clergues i nobles.

Va ser en aquest extens alou de Guillem Constants que l'any 1104 Pere Jozbert i la seva esposa Maria permutaren amb Joan Mascardell la seva casa i l'hort, que afrontaven a orient amb una altra casa i hort dels mateixos venedors, a sud amb un carrer i a occident i nord amb cases i horts de Pere Rotger i Ermemir Fabre, ja esmentats abans. Els mateixos Constants i Jozbert apareixen un altre cop junts en un document de l'any 1108, on el primer empenyorava –és a dir, hipotecava– al segon les rendes que rebia de les seves pròpies cases i les que tenien els seus veïns Pere Vendrell i, un altre cop, Pere Rotger; el text aclareix que les cases eren a tocar el Galligants (“secus Gallicantus”).

Joan Mascardell també surt documentat l'any 1110, en què va comprar a Maria, vídua de Guillem Gausbert, un obrador (“operatorium”) que afrontava a orient amb cases del mateix comprador, a sud i occident amb carrers i a nord amb la casa d'un ferrer (“Bernardi Poncii fabri”) que veurem més endavant, tot plegat en l'alou –de fet, feu episcopal– del ja difunt Guillem Constants, que

El petit nucli, consolidat però fins aleshores amb activitat urbanitzadora poc significativa, experimentà a partir del final del s. XI una forta expansió urbana

L'activitat urbanitzadora també afectà altres sectors edificats anteriorment més al sud de l'alou de Santa Maria, que aleshores es densificaren

aleshores estava en mans de clergues, com també veurem. Resulta remarcable la presència de tots aquests ferrers i artesans, relacionats amb obradors que segurament aprofitaven les aigües del Galligants.

Un altre ferrer, l'Ermemir esmentat els anys 1094 i 1104, torna a ser documentat el 1115 en donar a Bernat Vidal, un altre ferrer ("compan meo"), el seu hort adjacent al Galligants i la paret mitgera de l'esmentat Mascardell. La donació incloïa el dret del nou propietari útil a fer-hi cases si volia; això indica que el procés de densificació urbana en aquest alou aleshores estava en ple auge, amb la concessió de permisos per fer-hi nous establiments, és a dir, petites urbanitzacions o ampliacions de les ja existents.

L'any 1120 el mateix comprador anterior, Bernat Vidal, va vendre a Bernat Gausbert i Morella la mateixa peça de terra que afrontava amb Mascardell; sembla que encara no s'hi havia edificat, tot i que es diu que el terreny estava envoltat de cases de Joan Mascardell i Arnau Bernat, excepte al nord, que afrontava amb el Galligants.

Aquest conjunt de set documents permet fer un seguiment del procés d'urbanització que va tenir lloc entre els anys 1094 i 1120 en el gran espai del burg de Sant Feliu pertanyent a l'alou de Santa Maria, i situat entre el riu Galligants al nord i la cota dels 70 metres de desnivell al sud, que també assenyalava el terme meridional d'aquest alou amb el de Sant Feliu. El seu límit occidental era una mica més imprecís: incloïa clarament espais que quedaven a ponent de l'actual pujada del Rei Martí, segurament fins al carrer del Pou Rodó i potser encara més enllà, cap a l'arenys de l'Onyar, on més tard hi va haver el carrer de la Barca.

L'activitat urbanitzadora d'aquells anys també afectà altres sectors edificats anteriorment més al sud de l'alou de Santa Maria, que aleshores es densificaren. Un segon conjunt de documents ens explica el que va passar a l'illa on hi havia el forn d'Adals, que conegué un dinamisme remarcable.

L'any 1104 el sagristà segon de la Seu, Sunyer Sisualli, va donar els seus casals –que tenia en feu del bisbe– a Trutgarda, vídua del ferrer Bernat Ponç abans esmentat. Es tractava d'un grup de cases que afrontaven a orient amb propietats d'Arquimbau, i a occident i nord amb carrers. També el mateix 1104 el veí Arquimbau, el seu fill Carbonell i la nora, Eliardis, establiren –donaren en dret de tinença– a Pere Guillem un grup de cases amb cort "in suburbio Sancti Felicis Gerunde", una altra manera d'esmentar el burg. Les afrontacions lliguen aquest document amb l'anterior, ja que aquestes cases donaven a occident amb Trutgarda i a nord amb un carrer.

Una mica més al sud, en la mateixa illa de cases, hi havia les possessions del forn i les seves cases veïnes, que continuaven en mans de la família Adals. L'any 1105 Arnau Adals va vendre a Joan Ramon i Ermengarda una casa amb cort que devia estar situada

en una part del seu alou, car el venedor esmenta que afrontava a occident i sud amb altres cases seves i amb el seu hort, mentre que a orient ho feia amb una altra ja esmentada d'Arquimbau, que tenia Pere Guillem. Al seu costat retrobem Trutgarda l'any 1108, aleshores casada amb Pere Ramon, que cedia la servitud –el dret d'ús– d'una paret mitgera que separava la seva casa de la de Pere Guillem, que acabem de veure. Novament Trutgarda, l'any 1120, va vendre a Joan Mascardell –que sempre actuava com a comprador– i la seva esposa Guisla les cases on vivia (“in quibus habitato”), que com ja sabem afrontaven amb les d'Arquimbau i Pere Guillem –“Tiniosi”, afegeix el document, és a dir ‘tenyidor’ o ‘blanquer’–, pel sud donaven a les d'Arnau Adals i per occident i nord a carrers.

El mateix any 1120 Arnau Adals i Garsenda, els amos del forn, van donar a Nadal els casals que hi tenien al costat, que afrontaven a orient i occident amb carrers i a sud amb la paret del mateix forn. La donació –en realitat establiment o venda de la tinença– no significava la pèrdua de drets de propietat dels Adals, sinó que aquests la mantenien, car Nadal es comprometia a pagar un cens anual; tot plegat sense oblidar el superior domini episcopal. Finalment els mateixos Adals i Nadal s'esmenten en un document del 1130 en empenyorar el primer el forn a Arnau Joan, sagristà de la Seu. El document aclareix que Adals tenia la propietat del forn sota la jurisdicció de la Seu i el bisbe –que l'havien infeudat al sagristà–; per la seva banda, Nadal actuà com a tinent sota la dependència d'Adals, una situació que ens explica la complexitat dels processos d'infeudacions i establiments que les senyories feudals mantingueren en els seus alous, especialment els urbans, al llarg de tota l'època feudal.

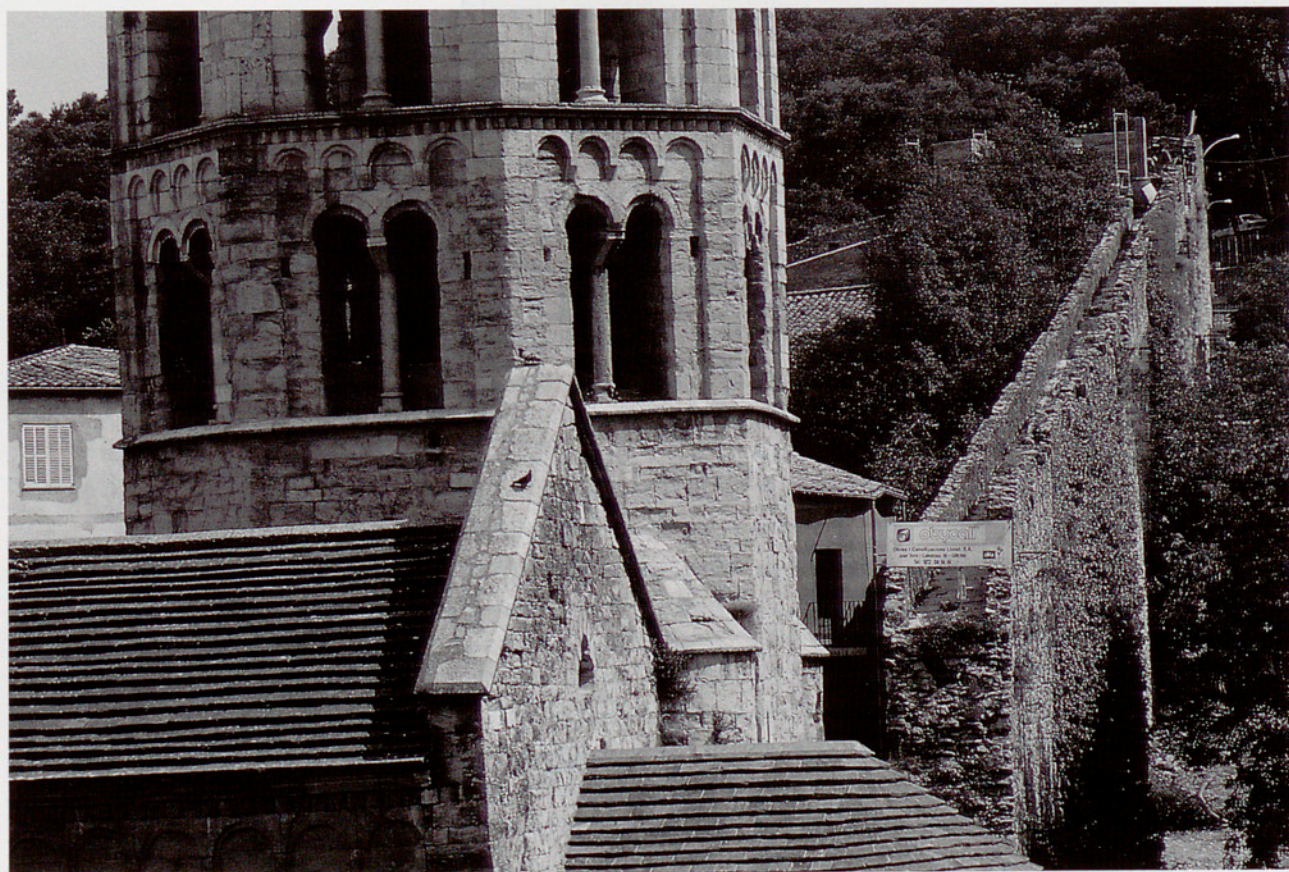
Un tercer conjunt de documents ens permet aclarir el que s'esdevenia en l'illa de cases situada a llevant del forn, compartida entre els dominis comtal i episcopal i on més endavant s'aixecaren els Banys Àrabs. Al nord ja hem vist la compra feta per Ramon Odó l'any 1084, a tocar l'actual carrer Sampso. L'any 1106 el mateix Ramon, llavors casat amb Remanga, comprà a Gaufred, cabiscol de Sant Feliu i feudatari del bisbe, un casal que afrontava a orient i sud amb altres cases dels compradors –que ampliaven la propietat–, a occident amb el carrer que els separava de les cases del forn i al nord amb la casa d'una dona dita Em –sens dubte Emma–. La mateixa Em empenyorà l'any 1111 aquesta casa, o bé una de propera, a Pere Sunyer i Esquiveta. Amb el cognom Sunyer fa la seva aparició documental en el burg una de les famílies que tingueren un paper important en el desenvolupament de la Girona medieval, i més concretament en el burg de Sant Feliu, en esdevenir més endavant els propietaris-feudataris del forn, les seves cases annexes i altres propietats repartides pel burg. La casa empenyorada afrontava al sud amb altres de Vaslinus o Vaslí. Aquest mateix Vaslí, l'any 1127 va donar en dot a Pere Ramon, el futur marit de la seva filla Garsenda, la meitat

Els processos d'infeudacions i establiments que les senyories feudals mantingueren als seus alous, especialment els urbans, eren sovint d'una gran complexitat

de les cases –cal entendre la meitat de les rendes– que tenia al burg de Sant Feliu, les mateixes que hem vist en el document anterior.

El conjunt remarcable de documents d'aquesta breu però intensa etapa de la història del burg de Sant Feliu dóna una bona idea de l'abast del creixement que s'hi havia produït. En poc temps, un reduït conjunt de propietaris o feudataris –Mascardell, Adals, Odó, Trutgarda, Arquimbau– van donar activitat urbana a l'extens alou de la Seu que arribava fins al Galligants. Encara que la majoria de les vegades no coneixem la finalitat immediata de les vendes –només una vegada es diu “per fer-hi cases”–, el cert és que totes les escriptures, després de fer la descripció de la propietat venuda o establerta al comprador, hi afegeixen la fórmula “ad facere quod volueritis” o altres de semblants; això volia dir que els compradors rebien el dret a fer en la propietat les modificacions que volguessin, especialment quan es tractava d'aixecar noves cases, obradors i altres dependències en espais encara poc urbanitzats. Aquesta és la principal explicació de l'elevat nombre d'inversions immobiliàries realitzades a començament del segle XII en l'extens i cada vegada més urbanitzat alou episcopal, especialment en l'espai nord, que havia estat infeudat a Guillem Constants.

Darrera l'església de Sant Pere de Galligants s'observa un tram de la muralla del segle XIV.

Els alous feudals, els clergues i els Sitjar

També són de principi del segle XII els documents que permeten aclarir el paper que varen tenir les relacions feudals i els clergues de la Seu, Sant Feliu i Sant Pere de Galligants en la urbanització de l'alou de Santa Maria del burg de Sant Feliu.

De fet, Guillem Constants, el primer gran propietari que hem trobat documentat diverses vegades des de l'any 1094, actuava com a feudatari del bisbe. Això queda clar en un document del 1104 que esmenta un cens episcopal que rebé en l'alou i "quod ego habeo ad fevum", és a dir, que tenia en feu del bisbe. Constants va morir entre els anys 1108 i 1110, i, com veurem més endavant, la propietat va passar al clergue Girbert. Aquest, l'any 1116, va vendre al clergue Joan Ramon un extens alou que comprenia cases, corts, horts, arbres i vinyes, i que afrontava amb carrers a occident, sud, orient i amb el Galligants al nord: una descripció concordant amb l'alou de Constants de l'any 1094 i que inclou els mateixos components. De fet es tractava d'un canvi de feudatari, car els drets episcopals hi romanien intactes –el bisbe continuava cobrant els seus censos–. No sabem de quina manera Girbert havia adquirit l'alou de Constants –tal vegada per herència o per

Fig. 2. Planta actual del sector dels antics burghs de Sant Feliu, Sant Pere i Santa Eulàlia Sacosta. Amb trama més fosca s'ha destacat el nucli originari del burgh de Sant Feliu, que devia estar situat, a l'engròs, per damunt de la corba dels 70 m sobre el nivell del mar.

compra-, però sí sabem que la venda incloïa tot el que Girbert tenia dins l'alou, o sigui, els seus drets i els que tenien els seus homes per ell –tots els que hi vivien o tenien propietats dins l'alou sota la jurisdicció de Girbert.

L'any 1117 el comprador Joan Ramon havia mort, i deixà en testament aquest alou a Pere Ramon, un afillat seu (“nutritius”). El bisbe Berenguer va lloar (confirmar) la transmissió, car era el senyor eminent, aclarint que es tractava de “totum ipsum senioraticum [...] excepta iustitia placitorum” (‘tots els drets senyoriais excepte els drets judicials [...] i la part episcopal dels censos abans esmentada’); el bisbe també lloava els drets alodials del mateix clergue en el burg, i feia una distinció, poc usual, entre els drets derivats de la possessió dels feudataris i els drets senyoriais provinents del feu episcopal. En un altre document relacionat amb els mateixos alou i testament, una setmana després, el sagristà Bernat Ramon de Sant Feliu, en nom del bisbe, lloava a Ramon Miró, clergue de Sant Pere de Galligants, totes les possessions rebudes en el testament del dit Joan Ramon. L'escrit tornava a confirmar tots els drets senyoriais testats i n'exceptuava els episcopals.

La relació de parentiu entre els esmentats Ramon Miró i Pere Ramon, els beneficiaris del testament de Joan Ramon, es fa palesa en un document de l'any 1121, en què ambdós arribaven a un acord i esmentaven la seva relació amb Joan Ramon (“nutriti eiusdem clerici”); no es pot aclarir la possible consanguinitat, però sembla que es tractaria d'afillats. Els dos clergues venien conjuntament tota la seva dominatura al clergue Bernat Ramon, amb tots els drets corresponents, “cum censu, servitio et placita eorum” (amb els censos, serveis i drets de justícia que rebien dels residents). Els venedors explicaven que tot això ho havien rebut de Joan Ramon, a qui qualificaven de “senyor nostre”; també deien que aquest ho havia rebut per compra del clergue Girbert i aquest de Guillem Constants. Les afrontacions tornaven a esmentar com a límits uns carrers a orient, sud i occident, i el Galligants al nord. De la venda tornaven a salvar-se els drets del senyor eminent, el bisbe.

Podem seguir l'evolució d'aquest alou feudal del burg de Sant Feliu mitjançant tres documents de mitjan segle XII. L'any 1154 Joan de Sitjar i el seu cosí o parent proper (“consanguineo meo”) Pere Arnau van pactar el repartiment per meitats de tots els drets –“totum censum et servitium atque universis usaticis” (tots els drets i serveis, a més de tots els usatges o costums nous)– que rebien en el burg que tenien a la riba del Galligants. Les afrontacions amb carrers a occident, sud i orient, i amb el riu al nord, tornen a ser les mateixes de tots els documents anteriors; a més, tots dos signants expliquen que l'alou repartit l'havien rebut per donació del seu oncle o avi (“avunculum”), el clergue Arnau Joan, que l'havia comprat o heretat en una data desconeguda, potser de l'anterior feudatari, el Bernat Ramon de 1121. Això significa que Arnau Joan, l'oncle de Joan de Sitjar, és el primer membre con-

Arnau Joan, oncle de Joan de Sitjar, és el primer membre conegut dels Sitjar, família aristocràtica que arribà a adquirir un extens alou feudal al burg de Sant Feliu

gut amb seguretat d'aquesta família, que arribà a adquirir un extens alou feudal en el burg de Sant Feliu, sota la jurisdicció episcopal —una situació lògica si pensem en la condició aristocràtica de dita família.

El mateix Joan de Sitjar és esmentat uns anys abans (1148) pel fet d'empenyorar —amb el consentiment del seu oncle Arnau Joan, que actuava com a senyor feudatari— la seva casa, que tenia davant l'església de Sant Feliu, “en el lloc dit Sitjar”. L'aparició d'aquest topònim dins el burg de Sant Feliu planteja un dubte: ¿va donar aquesta família el nom al lloc, o va ser al revés? En qual-sevol cas no el tornem a trobar documentat dins el burg mai més. Resulta difícil precisar la localització d'aquest “lloc de Sitjar”; sabem que es situava dins l'alou de Santa Maria i per tant al nord de l'actual carrer del Portal de la Barca, car al sud hi havia l'alou de Sant Feliu, encara que aquest no està documentat fins al segle XII. Però la referència a la proximitat de l'església no el pot allunyar gaire, tal vegada fins al probable límit entre els dos alous, respecte al qual el temple queda a pocs metres al sud. Un document de començament del segle XIII potser ens permetrà acostar-nos novament a aquesta qüestió.

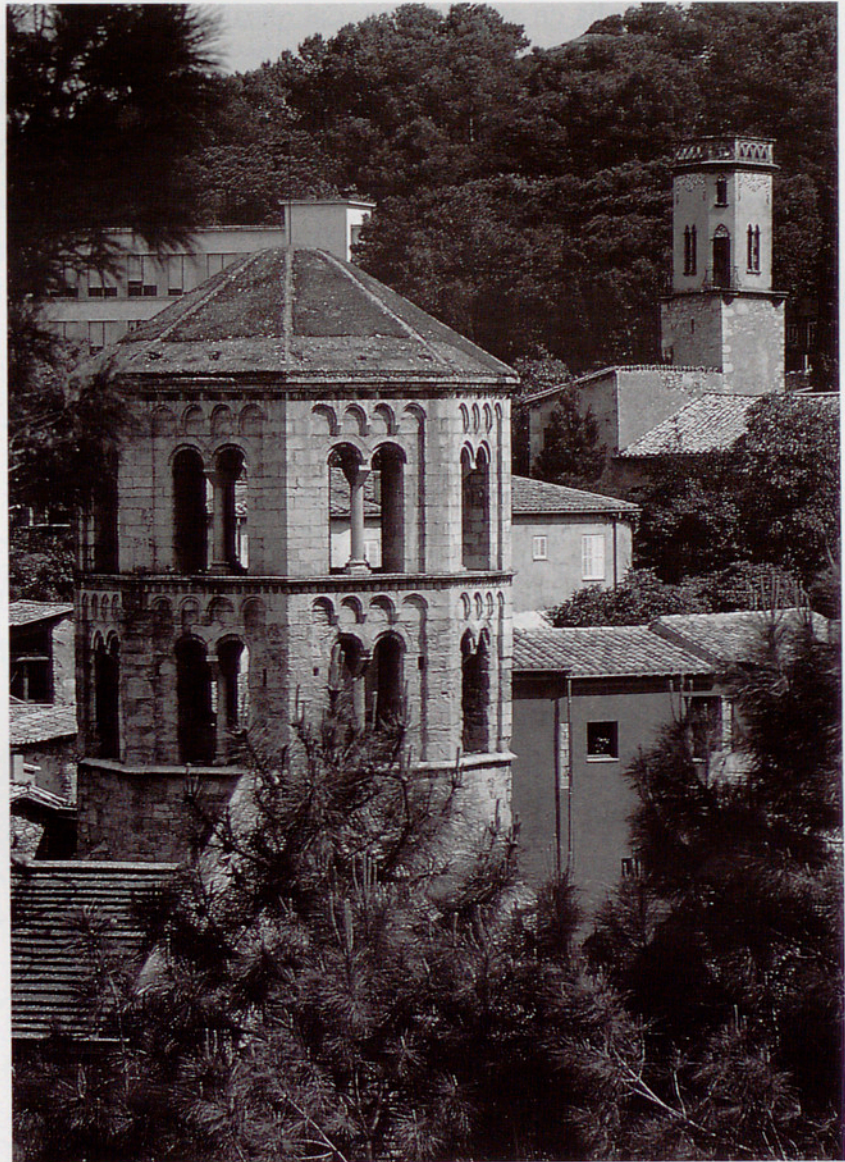
L'any 1165 fou també Joan de Sitjar qui va definir al bisbe Guillem de Girona la possessió del mateix alou que havia rebut de l'oncle Arnau Joan i que sabem que provenia de la compra feta al segle XI per Guillem Constants, amb les afrontacions conegudes. La definició era l'acte de reconeixement de la superior jurisdicció senyorial (“domini eminent”) que el bisbe tenia sobre tot l'alou, igual com passava amb altres alous més petits del burg de Sant Feliu, que el bisbe tenia infeudats a diferents clergues i laics.

No tenim cap altra notícia segura —sí alguna de possible— sobre el paper que van exercir els Sitjar en el burg, però l'església de Sant Feliu guarda un testimoni de la seva influència en el barri durant la segona meitat del segle XII. Es tracta de la tomba de Guillem Arnau de Sitjar —potser el fill del Pere Arnau esmentat l'any 1154?—, enterrat el 1191, que es conserva al costat del portal de migdia del temple.

La segona meitat del segle XII al burg de Sant Feliu

La documentació del burg de Sant Feliu d'aquests anys permet seguir les transformacions produïdes en dos sectors. Hi ha un primer grup documental referit a les illes de cases del Forn i dels Banys —que aleshores van ser edificats—, a llevant de l'església; un segon grup ens informa, per primera vegada, dels esdeveniments urbans dins l'alou de Sant Feliu, en l'entorn immediat de l'església. Després de més de trenta anys sense cap informació coneguda sobre el sector del burg a llevant de la via d'entrada a la ciutat, tenim un document de 1166 que explica com Arnau Guifred i la seva esposa Raimunda van vendre a Vilà i Juliana un racó (“angu-

L'any 1165 Joan de Sitjar va definir al bisbe Guillem de Girona la possessió de l'alou que havia rebut del seu oncle: era el reconeixement de la superior jurisdicció senyorial que el bisbe tenia sobre l'alou

En primer terme, església de Sant Pere de Galligants. Al fons s'observa l'antiga església parroquial de Santa Llúcia (abans dedicada a Santa Eulàlia).

lum”) de la seva trilla, de 6 braçades de llarg per 2 d'ample, amb permís per fer-hi cases; de fet aquest era l'objectiu de la compra. La trilla afrontava a occident amb el carrer que passava davant les cases de Nadal –el tinent o masover del forn–, a orient amb les de Pere de Lledó, a nord amb les del comprador i a sud amb una altra part de la trilla del mateix venedor. El document planteja dues qüestions que mereixen comentari: en primer lloc, la referència al carrer que passava davant les cases de Nadal (que es trobaven a la banda de ponent) ens fa situar la part venuda de la trilla dins l'illa de cases dels Banys, que no van trigar gaire a fer-se; en segon lloc, el mot *trilla* –un topònim molt habitual en la documentació medieval– fa referència a un espai tancat dedicat a usos agrícoles, del qual en aquest cas coneixem les mides: uns 10 metres de fondària per uns 3,5 d'amplada. Sens dubte no s'hi podien fer gaires cases, però això mateix indica l'intens aprofita-

ment de l'espai urbà en aquell indret. Cal remarcar que els venedors Arnau Guifred i Raimunda eren els propietaris del forn, probablement per herència, i per tant aquest terreny se situava en un racó del seu alou, com veurem més endavant.

Dos anys després (1168) els compradors anteriors, Vilà i Juliana, augmentaren la seva propietat en comprar una part de les cases que el seu veí Pere de Lledó tenia cap a llevant. Aquestes cases afrontaven amb l'hort d'Arnau Guifred a sud –segurament una altra part de la trilla anterior situada dins l'alou del forn–, amb les cases del comprador a occident, amb altres immobles del venedor a orient, i amb un carrer a nord, molt possiblement l'actual carrer Sampsó. L'any 1197 Vilà, que encara vivia, va vendre als germans Pere i Joan Mascardell una part de totes aquestes cases –sens dubte n'hi devia haver més que trenta anys abans–, que afrontaven a orient i sud amb la resta dels immobles del venedor, i a nord amb el carrer esmentat més amunt. Remarquem que els Mascardell continuaven fent compres de cases en el mateix sector del burg on Joan Mascardell –potser el seu avi– havia fet compres i establiments entre 1104 i 1120.

També sabem que l'any 1167 els esmentats Arnau Guifred i Raimunda empenyoraren al bisbe el seu honor (alou), que havia estat d'Adals, excepte el forn i les cases immediates. Arnau afegia que aquest alou el tenia pel seu matrimoni amb Raimunda i aquesta l'havia rebut per donació dels seus pares, la qual cosa ens fa pensar que era la filla d'Arnau Adals, ja difunt. Es tractava d'una gran part de l'antiga propietat que els Adals tenien des del segle XI, encara que de la penyora se n'exceptuaven, a més del forn, les cases on la parella vivia (“domos in quibus habitamus”). Sens dubte es tractava d'una bona part de les cases de l'illa del forn, on sembla que la densitat urbana era alta.

La darrera notícia sobre el forn de Sant Feliu i les seves cases en el segle XII ens la proporciona un document de l'any 1197. Es tracta d'un conveni, després d'un litigi, entre els germans Arnau i Guillem Sunyer, sobre el repartiment de l'herència rebuda de la seva mare, que segurament era la Raimunda abans esmentada. Arnau definia al seu germà –li donava– unes cases annexes als Banys –aleshores ja edificats– i al forn, i també el mateix forn de Sant Feliu. D'aquesta manera trobem que entre 1167 i 1197 l'alou del forn havia passat a mans de la família Sunyer, que el mantingueren en la seva possessió durant segles, sempre sota la jurisdicció episcopal.

No havíem tornat a tenir notícies de l'alou comtal des de l'any 1085, en què havia estat adquirit pel monestir de Sant Daniel, sota la muralla i la canònica. Però per dades de l'any 1194 podem parlar de les transformacions fonamentals que s'hi havien esdevingut. Un document publicat per Girbal el 1888, i actualment no localitzat per nosaltres, explica com l'any 1194 el comte-rei Alfons I assignà a la Seu unes rendes dels seus Banys de Girona, que havia manat fer poc abans. El fet que els Banys fossin de propietat comtal explica la seva relació amb aquelles cases i solars del docu-

Un document de la venda d'una trilla que n'inclou les dimensions –10 m de fondària per 3,5 m d'ample– ens dóna una idea de l'intens aprofitament de l'espai urbà

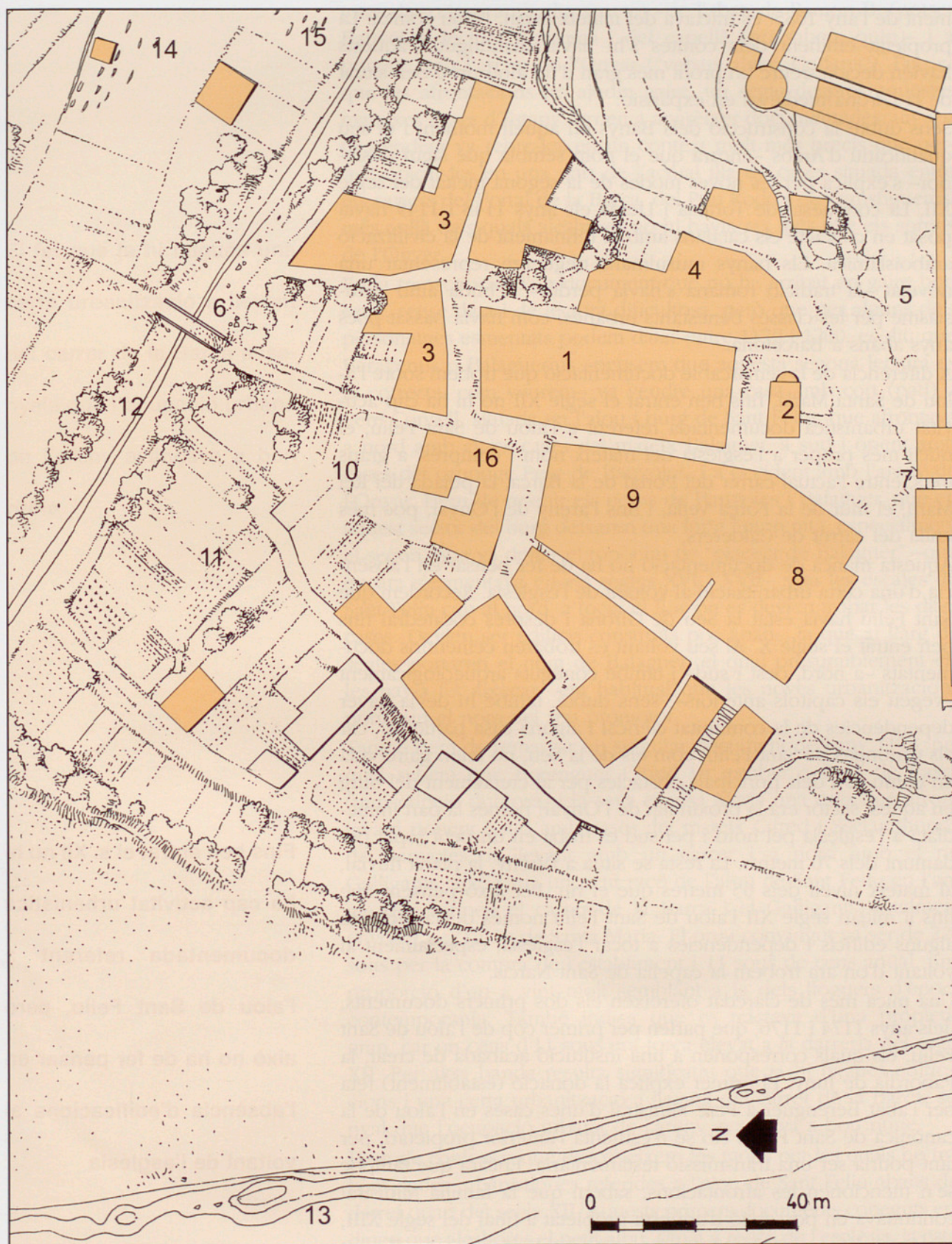

Fig. 3. Planta del burg de Sant Feliu a la darrerïa del segle XI i començament del XII. 1) Forn de coure pa de Sant Feliu. 2) Capella i altar de Sant Just. 3) Alou de Guillem Constans. 4) Alou comtal. 5) Era comtal. 6) Pont vell. 7) Portal de Sobreportes. 8) Església de Sant Feliu. 9) Cementiri i claustre de Sant Feliu. 10) i 11) Alou de Joan Ramon a l'inici del segle XI. 12) Riu Onyar. 13) Riu Onyar. 14) Cementiri localitzat sota l'església de Sant Nicolau. 15) Cementiri de Sant Pere de Galligants. 16) Localització probable del lloc anomenat "de Sitjar".

ment de l'any 1085: es tractava del mateix espai, l'alou comtal. La propietat eminent dels comtes s'hi havia mantingut i aquests havien decidit treure un profit més gran d'un alou prou ben situat de la Girona medieval en expansió.

Sens dubte la construcció dels Banys en aquell moment i el seu qualificatiu d'Àrabs –encara que el nom sembla que sigui posterior– s'explica per les noves modes de la segona meitat del segle XII. La conquesta de Tortosa i Lleida els anys 1148 i 1149 havia posat en contacte els catalans amb el refinament de la civilització araboislàmica. Els banys musulmans degueren representar una novetat –la tradició romana s'havia perdut–, rebuda amb entusiasme per les classes benestants urbanes, com havia passat pocs anys abans a Barcelona.

A diferència de la remarcable documentació que trobem sobre l'alou de Santa Maria, fins ben entrat el segle XII no hi ha cap activitat urbanística documentada referent a l'alou de Sant Feliu, el nucli més proper a l'església del mateix nom i comprès, a grans trets, entre l'actual carrer del Portal de la Barca, la pujada del Rei Martí, el mur de la Força Vella, i fins l'areny de l'Onyar, poc més enllà del carrer de Calderers.

Aquesta manca de documentació no ha de fer pensar en l'absència d'una certa urbanització al voltant de l'església. Recordem que Sant Feliu havia estat la Seu de Girona i després catedral fins ben entrat el segle X. Al seu voltant es trobaren cementiris documentats –a nord, oest i sud– i també coneguts arqueològicament –vegeu els capítols anteriors–; sens dubte, també hi devia haver dependències de la comunitat clerical i alguna casa particular, car els canonges de Sant Feliu, com els de la Seu, no feien gaire vida en comú. Un dels principals obstacles per al creixement del burg en aquest sector era la proximitat de l'Onyar; només la part immediata a l'església pel nord i pel sud es troba en un petit replà per damunt dels 70 metres. La resta se situa a l'areny, la plana fluvial, al mateix nivell dels 65 metres que el riu. Per això pensem que fins a mitjan segle XII l'alou de Sant Feliu només devia incloure alguns edificis i dependències a tocar l'església, especialment al voltant d'on ara trobem la capella de Sant Narcís.

Una mica més de claredat ofereixen els dos primers documents, dels anys 1174 i 1176, que parlen per primer cop de l'alou de Sant Feliu, els quals corresponen a una institució acabada de crear, la Pabordia de Juny. El primer explica la donació (establiment) feta per l'abat Berenguer a Pere Ministral d'unes cases en l'alou de la canònica de Sant Feliu. No se n'esmenta l'anterior propietari, per tant podria ser una transmissió testamentària. Encara que tampoc se'n mencionen les afrontacions, sabem que la família Ministral continuava en possessió d'aquesta propietat a final del segle XIII, gràcies a documents que permeten situar aquestes cases a llevant del carreró de Transfigueres. Dos anys després (1176), el mateix abat Berenguer establí a Ramon d'Estany unes cases que havien estat d'Alvide Torta (transcripció dubtosa) i que afrontaven en

Fins ben entrat el s. XII no hi ha cap activitat urbanística documentada referent a l'alou de Sant Feliu, però això no ha de fer pensar en l'absència d'edificacions al voltant de l'església

El fet que ja hi hagués una certa urbanització a llevant del carrer de la Barca assenyala que l'ocupació urbana de l'areny avançava a bon ritme

totes direccions amb altres cases –de l'abat, de Ramon B. (potser Banyoles, lectura dubtosa) i del capellà (no sabem quin)– i a ponent amb l'areny de l'Onyar (“versus alveo Undaris”). Encara que les afrontacions no ajudin gaire, un segle després aquestes mateixes cases d'Estany tornen a aparèixer documentades: un seu descendent va rebre-les en un context molt més precís que permet ubicar-les en una part de l'actual illa de cases situada entre els carrers del Portal de la Barca, del Pou Rodó i de Transfigueres, més enllà dels quals aleshores no hi havia res més que els sorrals de l'Onyar.

En la transcripció d'un document que no ha arribat en gaire bon estat, sense data i de lectura dificultosa, però que per alguns dels personatges esmentats podem datar entre 1170 i 1200, es diu que Barayenus o Balaguerius –pensem que aquesta segona lectura és la correcta, com veurem– va vendre una casa amb cort (pati) a Pere Consell, situada en l'alou i burg de Sant Feliu, que afrontava a nord amb altres cases del mateix Balaguer, a sud i orient amb cases del canonge Pere de Banyoles, i a occident amb l'areny de l'Onyar. Hem de retenir els noms de Banyoles i Balaguer, que en aquest sector del burg deixaren una forta empremta, especialment el segon, que va donar el topònim de “placeta de Balaguer” –que encara s'esmentava en els segles XVI i XVII– sota les escales de Sant Feliu cap al nord, a tocar el lloc on es devien trobar les dites cases. Devien ser edificis construïts poc abans, ja que al llarg de segles portaren el nom de Balaguer, el qual presumiblement els les havia fet aixecar –era habitual que les noves urbanitzacions portessin el nom del seu promotor.

També hem de remarcar un singular document de l'any 1198, pel qual sabem que Berenguer Cifred va establir a Pere de Cassà (transcripció dubtosa) i la seva esposa Maria una casa que afrontava a ponent i sud amb cases del mateix Cifred i Esclaramunda de Banyoles, a llevant amb un carrer i a nord amb el riu Galligants; això situa un petit racó de l'alou de Sant Feliu en l'angle que formen el carrer de la Barca i el Galligants, totalment envoltat per l'alou de Santa Maria. El preu convingut va ser de 220 sous per la compra de l'establiment i 11 sous de cens anual, una proporció d'un a vint molt semblant a la dels lloguers d'època contemporània. També indica que es tractava d'una propietat gran, car un cens d'11 sous era força elevat a la darrera del segle XII. Per altra banda resulta significatiu que ja hi hagués edificacions i una certa urbanització a llevant del carrer de la Barca, senyal que l'ocupació urbana de l'areny avançava a bon ritme.

Hem de confessar que desconeixem les raons per les quals no trobem dades urbanístiques referides a l'alou de Sant Feliu abans del darrer quart del segle XII. Aquests primers documents coneguts ens diuen que aleshores el petit alou, situat a redós de l'església, ja estava edificat des de feia temps, ja que gairebé tots indiquen l'existència d'anteriors propietaris. En qualsevol cas hem de remarcar la possibilitat de documentar, durant el darrer quart del segle XII,

un conjunt de propietaris –Pere Ministral, Ramon d'Estany, Balaguer i Pere de Banyoles– la majoria dels quals van rebre cases de propietaris anteriors, encara que pensem que no devien ser gaire més antigues. La seva situació dins l'alou de Sant Feliu i la seva afrontació a ponent amb l'Onyar permeten ubicar-les a occident de l'església i l'actual capella de Sant Narcís, en l'areny fluvial del riu.

La denominació del burg de Sant Feliu

El sector septentrional de Girona mostra una planta triangular absolutament definida per uns límits claríssims: les muralles a migdia, el riu Onyar a ponent i el Galligants a tramuntana i a llevant. Originàriament, com s'ha vist, aquest espai quedà definit per la Via Augusta i el camí perpendicular que, resseguint la muralla, s'endinsava cap a l'est, a més dels cementiris que van néixer al seu redós. Més endavant, el *martyrium* dedicat a Feliu incidí espectacularment sobre la zona més pròxima a la porta nord de Gerunda, enlairada damunt del riu Onyar i definida, cap a llevant, pel gran camí. Aquest espai, amb el gran temple, els cementiris i, molt probablement, diverses dependències annexes, devia ser versemblantment fins al segle XI –o potser una mica abans– l'única àrea urbanitzada del futur barri. La resta devia oferir un aspecte rural, amb conreus, vinyes, pastures, jardins i horts. Llevat de l'església i el seu entorn immediat, no sembla que aquesta zona fos definida toponímicament, i si ho fou ens en manca constància escrita. Com moltes zones pròximes a la ciutat s'hauria definit com un *suburbium*, un territori ante *Gerundam* o similar.

Des de mitjan segle XI, les notícies que tenen com a protagonista aquest espai suburbà i que no es refereixen al vell temple martirial defineixen la zona de maneres diverses, fins que, amb el pas del temps i una relativa rapidesa, s'acabà imposant el nom de “burg de Sant Feliu”, amb el benentès que *burg* significa sempre, en aquest context, ‘barri’, sense cap connotació jurídica. Però no fou sempre aquest el nom d'aquell espai urbà, sinó que se n'usaren uns quants simultàniament, alguns amb una càrrega jurídica considerable, fins que el més clar i general acabà per imposar-se.

En la primera menció que ens és coneguda, de l'any 1063, en referir-se a la localització del forn de Sant Feliu s'especifica, com tantes altres vegades, “apud burgum predicte Sancte Marie”, reblada dues vegades més en el mateix document: “in toto et omni burgo predicte Sancte Marie” i “burgo iam dicte Sancte Marie”. Sembla clar que aleshores una de les maneres de referir-se a aquell sector era anomenar-lo “burg de Santa Maria”. El fet que una part principal de les terres d'aquella zona, tal com s'ha vist, pertanyessin a la Seu de Santa Maria, ho explica perfecta-

Des de mitjan s. XI aquest espai suburbà rebé diferents noms, fins que s'acabà imposant el de “burg de Sant Feliu”. En aquest context *burg* significa ‘barri’, sense cap connotació jurídica

L'any 1094 apareix per primer cop la denominació "burg episcopal", amb clara connotació jurídica, i fa palesa la dependència eclesial d'aquell sector de la parròquia de Sant Feliu

ment. Tanmateix, només uns anys després (1078) trobem que aquest espai era definit com a "burg de Sant Feliu", en un document on s'esmenta un altre cop el forn; la mateixa referència consta l'any 1084.

Una altra manera de definir el lloc se'ns fa palesa la darrera dècada del segle. L'any 1094 el lloc és anomenat "in parrochia Sancti Felicis vel in burgo episcopale". Per primer cop se'ns fa avinent la dependència eclesial d'aquell sector suburbà de la parròquia de Sant Feliu, que ho fou inicialment de tot el terme urbà de la ciutat de Girona, més enllà dels murs, i les viles de l'entorn. La denominació "burg episcopal" tenia una clara connotació jurídica, però era perfectament acceptable, car l'espai que era zona urbanitzable i de creixement en aquell moment pertanyia del tot a la Seu de Santa Maria. El darrer any d'aquella centúria un nou document

Església de Sant Feliu. En primer terme, el riu Onyar que separa el burg.

Estat actual de la plaça de Sant Pere.

definia la zona com “in burgo Sancti Felicis Gerunde, super ripam rivuli Gallicantus”, amb una precisió topogràfica clara cap a tramuntana, com l’any 1078 s’havia fet vers migdia.

El segle següent començava de manera semblant. El 1104 el lloc era anomenat de maneres diverses. Primerament trobem “in alodium Sancte Marie vel in parrochia Santi Felicis”, una referència de caràcter juridicotopogràfic de cert èxit i que novament indica la pertinença a la parròquia de Sant Feliu –un aclariment relativament nou que devia considerar-se necessari–. Els altres dos documents d’aquest any, amb petites variacions, retornen a la terminologia clàssica: “in burgo Sancti Felicis martiris Gerunde super alodium Sancte Marie sedis” i “in suburbio Sancti Felicis Gerunde, super alodium Sancte Marie”. En tots dos casos la precisió és molt gran, en assenyalar-se el lloc amb dos mots que, segons opinem, cal considerar sinònims en aquest context documental (*burgo* i *suburbio*), el barri suburbà definit per la presència del temple martirial. L’esment de l’alou de Santa Maria no fa sinó reblar el clau a l’hora d’indicar qui n’era el propietari.

El 1105 i el 1106, aquest darrer any en dues ocasions, es retorna a la fórmula coneguda “in alodium Sancte Marie vel in parrochia Sanctis Felicis”, que tornem a trobar el 1108, el 1110, el 1111 en dues ocasions i el 1115 amb petits canvis. De l’any 1108 trobem una descripció inèdita fins ara però que no fa sinó jugar amb els conceptes que ja hem anat trobant: “in parrochia Sanctis Felicis Gerunde, in burgo scilicet Sancte Marie sedis, secus flumen Gallicantus”.

Els tempteigs d’aquells anys, la possibilitat d’esmentar el mateix lloc de maneres diferents sense que les diferents fórmules usades en dificultessin la localització, se’ns fan palesos en aquests exemples que hem recollit. De bell nou, el 1116 es torna a par-

Hi ha la possibilitat que fins a la segona meitat del s. XII els alous de Santa Maria i de Sant Feliu no estiguessin ben diferenciats, si més no pel que fa al burg de Sant Feliu

lar de “in burgo Sancti Felicis, in alodio Sancte Marie Sedis, in honore episcopali”, i el 1117 apareix l’expressió “in alodio Sancte Marie Sedis Gerunde et Sancti Felicis”, i en el mateix document “in burgo Sancte Marie”. També el 1117 un document es referia a una propietat situada “in alodio Sancte Marie sedis Gerunde. In burgo Sancti Felicis”, denominació que trobem repetida els anys 1120 –en dues ocasions–, 1121, 1130, 1165, 1168, 1197, 1202, 1214 i 1224. Alguna vegada, més rarament, continuà fent-se servir la referència a l’alou de Santa Maria, sempre amb alguna precisió topogràfica, com és el cas de l’any 1120 i del 1148. Del 1127 és la fórmula “in burgo et in parrochia Sancti Felicis Gerunde”. El 1154 se’ns parla de “in ipso burgo qui est ad ripam Gallicantus”, i el 1174 de “in vico Sancti Felicis, iuxta puteum”, en aquest cas per primera vegada usant el mot *vico* com a sinònim de burgo i no amb el significat de ‘carrer’ que solia tenir en els segles XIII i XIV. Tanmateix, la fórmula ben coneguda des de mitjan segle XI s’acabà imposant: “in burgo Sancti Felicis”, que documentem els anys 1167, 1198, 1200, 1206, 1210, 1212, i que és, a partir d’aquesta data, la manera única i precisa de referir-se al lloc.

Com ja hem explicat, resulta remarcable el fet que la documentació estudiada trigui a detectar l’existència de l’alou de Sant Feliu dins els límits del burg; fins la segona meitat del segle XII només s’esmenten l’alou de Santa Maria i l’alou comtal (els Banys), en referir-se als dominis eminents. Però resulta significativa la denominació feta per un document ja esmentat de l’any 1117 on es parla de la confirmació feta pel bisbe Berenguer al clergue Pere Ramon de “omnes plantas quas habes et tenes in alodio Sancte Marie sedis Gerunde et Sancti Felicis tam in domibus vel hedificiis et condirectis quam in heremi perprisionibus”. Encara que el paràgraf no faci esment del burg o de la localització de l’alou, ho fa més endavant en parlar del burg de Santa Maria, que com hem vist va ser una de les formes primerenques d’esmentar aquest sector. Tot plegat ens fa pensar en la possibilitat que fins a la segona meitat del segle XII els alous de Santa Maria i de Sant Feliu encara no estiguessin ben diferenciats, si més no pel que fa al burg de Sant Feliu; una hipòtesi gens inversemblant si pensem que les dues institucions havien estat cocatedrals entre els segles IX i X –com hem pogut veure en capítols anteriors– i encara mantenien jurisdiccions compartides en el segle XI, tal com explica un document de l’any 1053 que parla d’un conveni entre els sagristans Bonfill i Bonuç sobre els delmes i les primícies “parrochie sancte Marie sedis et sancti Felicis”; això sembla indicar la parroquialitat compartida per les dues esglésies, i els seus clergues, sobre un terme que segurament s’escampava fins als límits antics de la ciutat. Tots aquests indicis podrien resoldre la incògnita de la tardana aparició de les referències a l’alou de Sant Feliu deslligat del de Santa Maria.

El segle XIII fins al 1285

L'alou de Santa Maria

Actualment disposem de pocs documents coneguts que permetin seguir les transformacions esdevingudes en l'alou episcopal del burg de Sant Feliu; n'hi ha un parell que expliquen algunes incidències de l'illa del forn i els Banys, mentre que un grup més nombrós esclareixen una part del creixement del sector més gran de l'alou, entre el riu Galligants i l'actual carrer del Portal de la Barca.

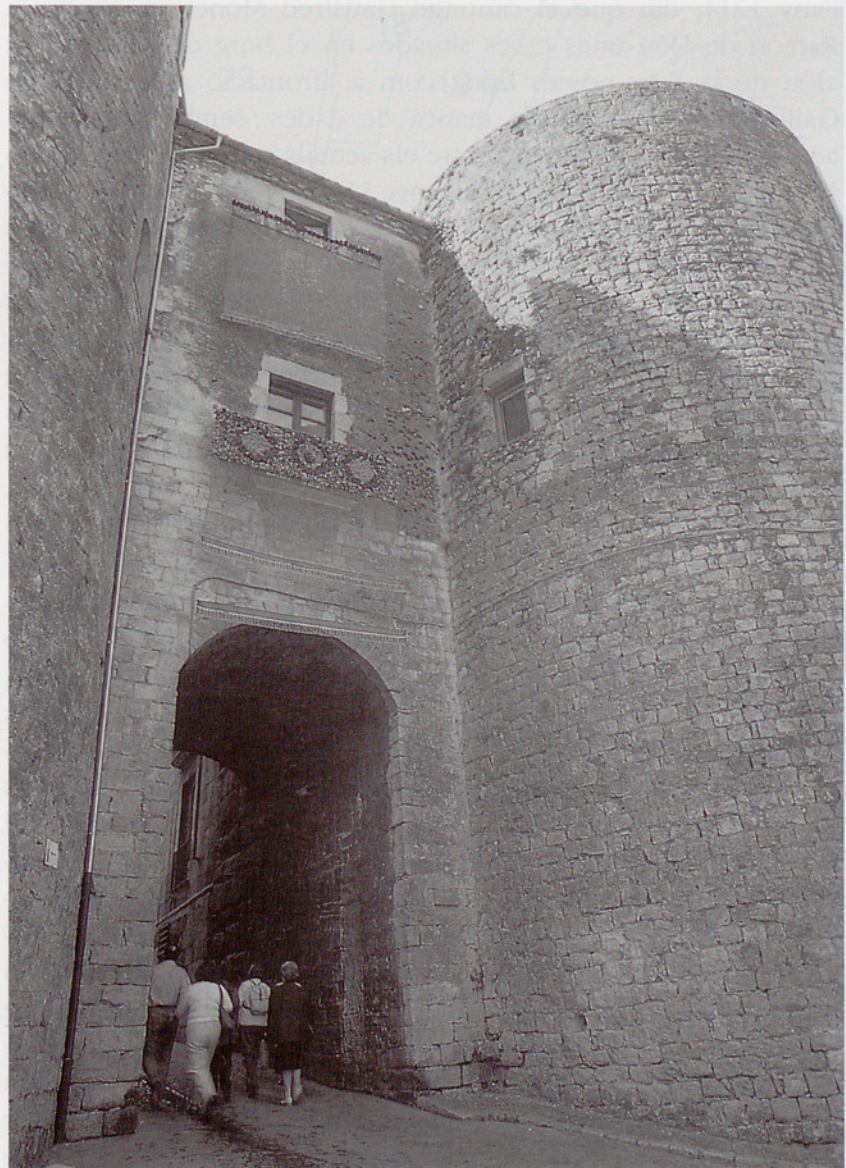
El primer document té la data de 1210 i esmenta una casa que Arnau de Mercadell va vendre a Pere Mascardell, situada al sud del forn i de les cases de Guillem Sunyer –l'antiga possessió dels Adals en els segles XI i XII–; tenia a llevant els Banys, a ponent un carrer –l'actual pujada del Rei Martí– i a sud un altre carrer. Tornem a observar que la gran propietat formada pel forn i les seves cases continuava en mans dels Sunyer; per altra banda trobem que la casa venuda afrontava directament amb els Banys; això vol dir que el carrer que anteriorment havia separat les illes de cases dels Banys i del forn havia desaparegut, si més no en un tram, probablement en relació amb l'edificació dels Banys feia encara pocs anys. D'altra banda assenyalem que la transcripció d'aquest document en els segles XVII o XVIII –no ens n'ha arribat l'original– comenta al dors que aleshores aquesta casa estava ocupada pel convent dels caputxins, una localització ben cone-

Per un document de 1223 en què el bisbe Alemany establí al canonge Pere de Pau diverses possessions del burg podem valorar el grau de consolidació urbana assolit pel sector sud-oriental

guda a llevant de l'antic carrer del Llop, actual pujada del Rei Martí.

Pocs anys després (1223), el bisbe Alemany va establir al canonge Pere de Pau, de l'església de Sant Feliu, diverses possessions del burg; d'aquest document, força complex, ara ens n'interessa només la donació de les cases que havien estat de Vilà –com ja hem vist en la segona meitat del segle XII–, que ara tenia Ponç Rasor (barber) i que se situaven al costat de les de Guillem Sunyer –les del forn– i de les de Ramon Mascardell al nord. Si relacionem aquest conjunt de cases amb les esmentades en el document anterior i hi afegim els Banys, disposem de prou informació per valorar el grau de consolidació urbana assolit pel sector sud-oriental del burg.

Un conjunt més important de documents, vuit exactament, ens permeten fer una ullada al gran sector de l'alou de Santa Maria

Portal de Sobreportes.

que s'escampava cap a l'Onyar i el Galligants. En primer lloc trobem que l'any 1206 Berenguera, vídua de Guillem Ricard, va vendre als germans Ramon i Jaume Mascardell, potser fills de l'esmentat Pere, les cases que tenia en el burg, sota domini episcopal, i que afrontaven a orient, sud i nord amb altres cases dels compradors –que així arrodonien la seva propietat– i a occident amb un carrer, segurament el del Pou Rodó. El document afegeix que Berenguera havia rebut les cases del seu pare Pere Arnau; això resulta ben significatiu, car hem de recordar que l'any 1154 Joan de Sitjar s'havia repartit el domini de l'alou episcopal al sud del Galligants amb el seu cosí o parent proper Pere Arnau, encara que aquest era clergue. Hi ha la possibilitat que Berenguera fos una Sitjar, i també pot ser que les seves cases se situessin en el “lloc de Sitjar” esmentat l'any 1148. En aquest cas es tractaria de la darrera operació immobiliària coneguda fins ara dels Sitjar en el burg de Sant Feliu.

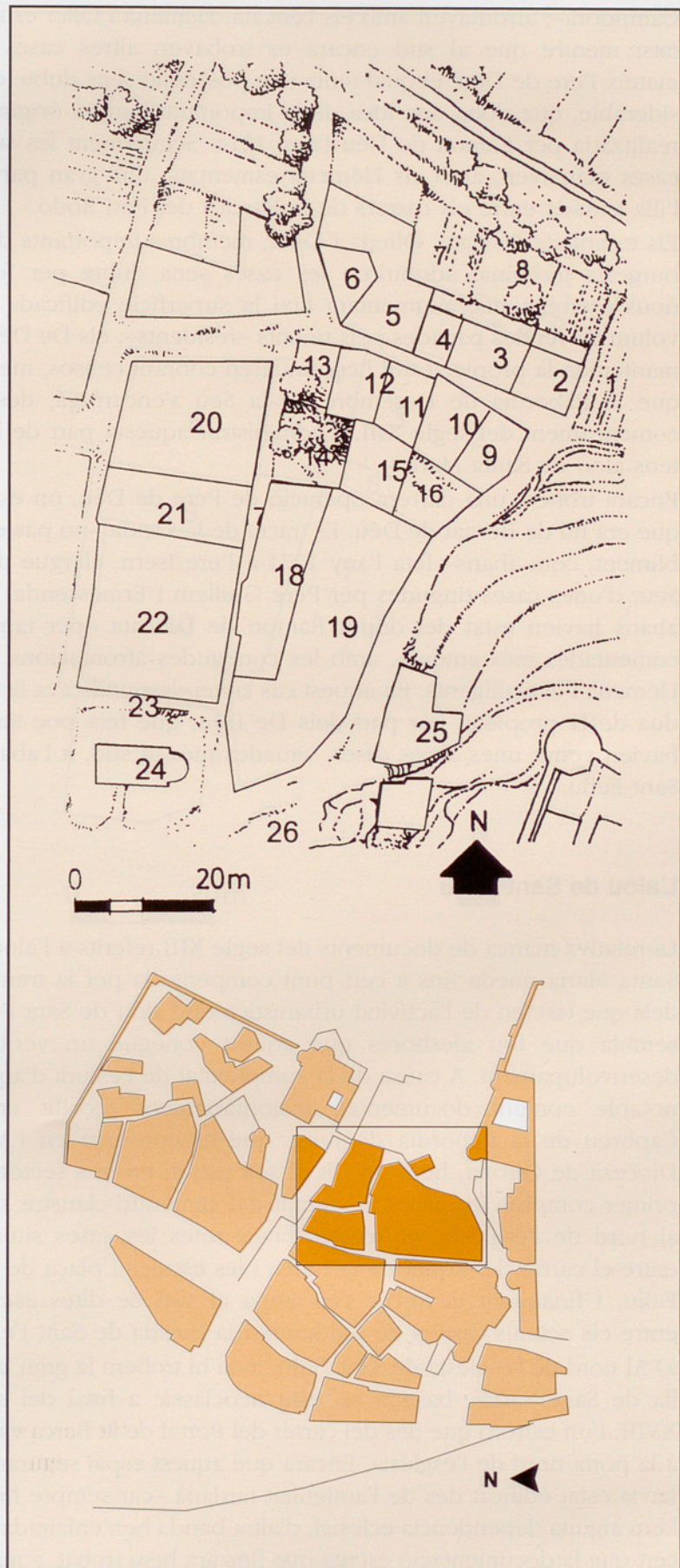
Més esquerpa és la informació facilitada per un document de l'any 1214; diu que el canonge Gausfred Moner va vendre a Ramon de Déu unes cases situades en el burg de Sant Feliu i alou de la Seu; només dóna com a afrontació al nord el riu Galligants. Tot i aquesta manca de dades, sembla segur que aquestes cases se situaven entre els actuals carrers del Pou Rodó i de la Barca, al llarg del Galligants, i formaven una extensa propietat, com veurem més endavant. Ara assenyallem que amb aquest document fa la seva aparició en el burg la poderosa família dels De Déu, ciutadans i juristes que van fer altres operacions que veurem seguidament. Indirectament també tornem a saber de l'existència d'aquestes cases poc després, l'any 1223: un document esmentat confirmava al canonge Pere de Pau unes cases situades al llarg del carrer de la Barca, a ponent cap al riu Onyar, que afrontaven a l'altra banda del carrer, cap a llevant, amb els immobles ja mencionats de Ramon de Déu i altres propietaris.

Els pergamins de la Seu de Girona donen més informació d'aquestes cases, que sens dubte disposaven de grans espais no edificats. Per exemple sabem que mig segle després, l'any 1263, Pere de Déu, parent de l'abans esmentat –encara que no pas fill–, donava en establiment a Pere de Leucata –o Llogaia– algunes de les edificacions que tenia a tocar el Galligants, les quals afrontaven amb un carrer a occident –la Barca– i amb altres del mateix De Déu –sens dubte una altra part de l'extensa propietat– a orient. Aquestes altres cases, tres exactament, van ser establertes un mes després pel mateix Pere a Domingo Oller; afrontaven també amb el Galligants, amb les dels germans Arnau i Guillem de Llémèna –segurament també establertes pels de Déu– a orient i amb altres –esmentades en el document com a masoveries– del mateix Pere de Déu a sud. Va ser en aquestes dues masoveries que l'agost del mateix 1263 Pere va establir Pere Guillem d'Olleda –nom d'un mas, antiga vila, prop de

El 1206 Berenguera va vendre als germans Mascardell les cases que tenia al burg sota domini episcopal. Podria ser que Berenguera fos una Sitjar, i en aquest cas es tractaria de la darrera operació immobiliària coneguda al burg d'aquesta família

Fig. 4. Planta del sector del forn de pa del burg de Sant Feliu a la darrerria del segle XI i primera meitat del XII.

- 1) Emplaçament probable de les propietats de Pere Vendrell el 1108. 2) i 3) Cases i terres que tenia Pere Josbert el 1094. Sembla que el 1104 haurien estat adquirides per Joan Mascardell.
- 4) Casa amb eixida que el 1108 era propietat de Pere Josbert. El 1110 havia estat adquirida per Joan Mascardell.
- 5) El 1094 Guillem Gausbert hi tenia una casa amb horts, arbres i cabanes. Maria, la seva muller, hi surt referenciada el 1108. Finalment el 1110, Joan Mascardell ho comprà i cinc anys després encara n'era propietari.
- 6) Casa de Bernat Ponç, ferrer, el 1110.
- 7) Casa de Joan Mascardell el 1110.
- 8) Horts que el 1094 pertanyien a Ermemir Ferrer. El 1115 els vengué a Bernat Vidal per tal que s'hi edificuessin cases de nova construcció.
- 9) Casa d'Arnau Adals el 1105.
- 10) Casa d'Arnau Adals i de Bernat Ramon el 1105. El mateix any, Adals hi establí Joan Ramon.
- 11) El 1104 Arquimbau i llur fill Carbonell donaven als esposos Pere Guillem i Eldiardi unes cases amb cortal que, anteriorment, havien estat d'Arnau Adals.
- 12) El 1104 Sunyer establí Trutgarda en una casa la qual li comprà el 1120 Joan Mascardell.
- 13) i 14) Horts que tenien Sunyer i Arnau Adals el 1104. El mateix Adals s'hi documenta el 1120.
- 15) Hort d'Arquimbau el 1104. Pocs anys després, Pere Guillem hi bastí una casa, segons document de 1120.
- 16) El 1104 i el 1105 s'hi documenta un hort d'Arnau Adals.
- 17) Carrer que va desaparèixer amb la construcció dels Banys, el 1194. La menció més antiga es remunta al 1084. En un document de 1197 es comprova que ja hi passava.
- 18) En aquest espai cal situar un grup de cases i cortals que estaven sota domini directe de la Seu gironina. Hi figuren les cases de Bernat Bonissim, el 1084, que després foren d'Em Roca (1106, 1111 i 1140). Les de Ramon Ot es referencien el 1084 i el 1106. La de Vaslini, el 1111, que les vengué a Pere Ramon el 1127.
- 19) Alou comtal amb cases que Bofill donà a Sant Daniel el 1085.
- 20) Cases i terres dels Adals que el 1120 hi establiren Nadal, que era el forner.
- 21) Forn de pa del burg. Esmentat per primer cop el 1063. El 1078 pertanyia a Arnau Adals que continua apareixent referenciat el 1120 i el 1130.
- 22) Cases de les quals només en coneixem alguns propietaris: Humbert Trencanous hi apareix el 1078, i els Sunyer, el 1111.
- 23) Carrer només esmentat en un document de 1210.
- 24) El 1064 es parla d'un altar de Sant Just. El 1103 hi consta una capella de Sant Just. El dibuix la restitueix com una esglésiola romànica. El cert, però, és que en desconeixem completament l'aparença real, perquè va desaparèixer ben aviat i sense deixar cap rastre. Així el 1120 en el seu lloc s'hi documenten unes cases.

Campdorà–; afrontaven amb els Leucata, Llémèna i Oller esmentats, mentre que al sud encara es trobaven altres cases del mateix Pere de Déu, el qual tenia una possessió sens dubte considerable, que dóna una idea de la important compra originària realitzada per Ramon de Déu l'any 1214. Segurament les seves cases ocupaven, amb els Llémèna esmentats, una gran part de l'illa situada entre els carrers de la Barca i del Pou Rodó.

Els establerts Leucata, Olleda i Oller, membres importants de la burgesia gironina, adquiriren les cases sens dubte per fer-hi nous establiments, augmentant així la superfície edificada i el volum de rendes pagades pels tinents –residents–; els De Déu hi mantenien la propietat útil i continuaren cobrant censos, mentre que la Pabordia de Desembre de la Seu s'encarregà, des de començament del segle XIII, d'administrar aquesta part de l'extens alou de Santa Maria.

Encara trobem una darrera operació de Pere de Déu, on es diu que era fill de Bernat de Déu. Es tracta de la venda –no pas establiment, com abans– feta l'any 1271 a Pere Isern, clergue de la Seu, d'unes cases tingudes per Pere Guillem i Ermessenda, que abans havien estat del difunt Ramon de Leucata –per tant, ja comentades més amunt–, amb les conegudes afrontacions dels Llémèna i el Galligants. En aquest cas la venda significava la pèrdua de la propietat per part dels De Déu, que feia poc també havien venut unes altres cases, situades més al sud, a l'abat de Sant Feliu.

L'alou de Sant Feliu

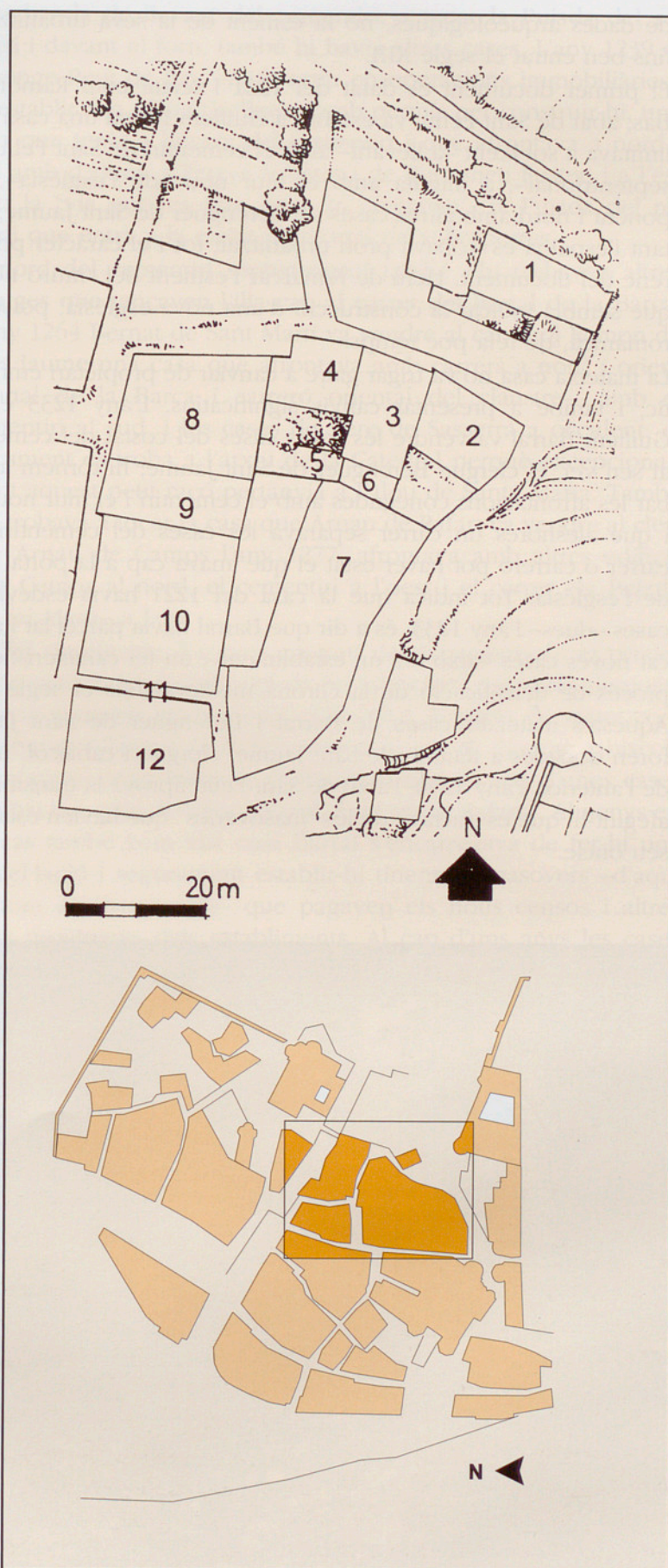
La relativa manca de documents del segle XIII referits a l'alou de Santa Maria queda fins a cert punt compensada per la trentena dels que tracten de l'activitat urbanística en l'alou de Sant Feliu; sembla que fou aleshores que aquest conegué un veritable desenvolupament. A causa de la complexitat de l'estudi d'aquest notable conjunt documental, majoritàriament recollit en el Capbreu de la Pabordia de Juny, que es conserva en l'Arxiu Diocesà de Girona, hem dividit el seu estudi en tres sectors: el primer comprèn les cases al voltant del cementiri-claustre situat al nord de l'església, el segon abraça totes les cases situades entre el carrer del Portal de la Barca i les escales i plaça de Sant Feliu, i finalment el tercer s'escampa al sud de dites escales, entre els actuals carrers de Calderers i la Pujada de Sant Feliu.

a) Al nord de l'església de Sant Feliu, avui hi trobem la gran capella de Sant Narcís, bastida en estil neoclàssic a final del segle XVIII, i un carreró que des del carrer del Portal de la Barca va cap a la porta nord de l'església. Encara que aquest espai segurament havia estat edificat des de l'antiguitat tardana –car sempre hi trobem alguna dependència eclesial, d'altra banda ben enlairada–, és cert que la documentació escrita que fins ara hem trobat, a manca

Els pocs documents del s. XIII referents a l'alou de Santa Maria contrasten amb la trentena que parlen de l'activitat al de Sant Feliu, alou que sembla que fou aleshores que conegué un veritable desenvolupament

Fig. 5. Planta del sector del burg on s'emplaçaren els Banys. Segona meitat del segle XII i principi del XIII.

1) Cases de Vidal que va bastir a partir de 1115. 2) Casa de Pere Lladó. 3) Casa que Pere Lladó vengué a Vilar i Juliana, esposos, el 1168. El 1197, Vilar encara la posseïa. De fet hi havia dues cases que Vilar ajuntà fent-ne una de sola. La part de ponent ja la tenia el 1168, encara que abans havia estat d'en Boscà. 4) El 1166 era l'angle d'una trilla on Arnau Guifred establí Vilar i la seva muller Juliana. 5) i 6) Part d'una trilla que el 1166 i, encara, el 1168 eren d'Arnau Guifred. 7) Edifici dels banys públics. Foren alçats el 1194 amb llicència del rei Alfons I. La seva construcció implicà un cert enrenou urbanístic a la zona perquè comportà l'enderroc d'unes cases i la supressió d'un carrer. No tenim cap constància documental de qui gestionà les obres. Tanmateix, els Sunyer, un llinatge de burgesos emergents i molt actius en aquesta època al burg de Sant Feliu, tenien unes quantes propietats amb cases trilles i banys el 1197 en aquest lloc. Això ens fa pensar que molt probablement en foren els responsables. 8) En aquest indret s'hi trobaven les antigues cases d'en Nadal de les quals se'n segueix el rastre documental fins al 1166. El 1197 hi figurava Ponç Reditor. 9) Forn de coure pa del burg de Sant Feliu. El 1167 Arnau Guifred i la seva esposa Raimunda l'empenyoraren a Guillem Terrades. El 1210 el forn era regentat per Guillem Forner. 10) Grup de cases poc conegut. Només sabem que el 1210 Arnau Mercadell se'n venia unes a Arnau Mascardell. 11) Carrer que apareix a migdia de la casa d'Arnau Mercadell en un document de venda de 1210. 12) En un instrument de 1210 ja esmentat hi figuren unes cases.

de dades arqueològiques, no fa esment de la seva urbanització fins ben entrat el segle XIII.

El primer document és datat del 1221 i relata com Ramon de Bas, abat de Sant Feliu, va establir a Guillem Barral una casa que limitava a sol ixent –a llevant– amb el cementiri de Sant Feliu –el septentrional–, a migdia amb el mur nou –de l'església–, i a ponent i nord amb altres cases de Berenguer de Sant Jaume; per tant l'espai ja es trobava prou urbanitzat, tot i el caràcter prime-renc del document. Hem de remarcar l'esment del “muro novo” que sembla indicar la construcció d'una nova església, potser la romànica, de feia poc temps.

La mateixa casa no va trigar gaire a canviar de propietari emfitèu-tic, i també a presentar canvis significatius. L'any 1233 el dit Guillem Barral va vendre les seves cases del costat del cementiri al seu veí, el clergue Berenguer de Sant Jaume; hi tornem a tro-bar les afrontacions conegudes amb el cementiri i el mur nou, tot i que aleshores un carrer separava les cases del cementiri; dit carrer o carreró pot haver estat el que anava cap a la porta nord de l'església. Tot indica que la casa del 1221 havia esdevingut cases –dues– l'any 1233, és a dir que Barral havia parcel·lat i aixecat noves cases –això era un establiment–; un fet característic del procés de densificació de la Girona medieval fins el segle XIV. Aquestes mateixes cases de Barral i Berenguer de Sant Jaume foren donades a Ramon de Sant Jaume, clergue i cabiscol, nebot de l'anterior, l'any 1250; l'abat de Sant Feliu aprovà la transmissió, afegint-hi que es tractava de les “masoveries” que havien estat del seu oncle.

Imatge actual del llit del riu Galligants.

Durant els segles XIII i XIV els processos d'apropiació per part dels clergues del domini útil de les cases un cop edificades van posar en mans de capellans una gran part de la ciutat

A la banda de llevant del cementiri, a tocar la Pujada del rei Martí i davant el forn, també hi havia altres cases. L'any 1239 el canonge Pere de Pau –molt actiu en operacions immobiliàries– va establir a la vídua Guillema, amb permís per construir-hi, una casa que tenia a llevant del cementiri i que afrontava a nord i sud amb d'altres, d'Esteve Sabater i de Bertomeu Fuster, i a l'est amb la “via pública que intrat in civitatem”, la Pujada del rei Martí que entra a la ciutat pel Portal de Sobreportes.

Al nord del cementiri septentrional també s'hi trobaven altres estatges que tancaven l'illa cap al carrer del Portal de la Barca. L'any 1264 Bernat de Sant Martí va vendre al cabiscol Ramon de Sant Jaume una casa que afrontava amb carrers a nord i orient –Portal de la Barca i carreró oriental del claustre–, amb el cementiri al sud, i les cases de Pere de Sasserra a occident; el document es troba a l'arxiu de la Catedral perquè excepcionalment aquest petit racó pertanyia a l'alou de Santa Maria. També s'hi trobava a tocar la casa que Arnau de Rafart va vendre al clergue Arnau de Camps l'any 1277, afrontava amb altres edificis d'en Camps al nord, el cementiri a l'oest i el carrer –la Pujada del rei Martí– a l'est.

Un fet significatiu d'aquest conjunt de documents és el procés d'apropiació del domini útil de les cases per part dels clergues, un cop aquestes havien estat edificades. Acabem de veure com Berenguer i Ramon de Sant Jaume o Arnau de Camps, cabiscols i canonges, compraven la propietat o domini útil d'unes cases que havien estat de laics –Barral, Sant Martí, Rafart–. Almenys en un cas també hem vist com Barral s'encarregava de fer-hi una parcel·lació i segurament establir-hi tinents o masovers –d'aquí el nom de masoveries– que pagaven els nous censos i altres drets provinents dels establiments. Al cap d'uns anys les cases acabaven comprades pels clergues, que les adquirien amb una finalitat rendística i les immobilitzaven des d'un punt de vista mercantil –podríem parlar de “mans mortes”–, per això l'activitat immobiliària documentada es localitza bàsicament a les zones de nova expansió urbana.

Aquest és un procés que es va donar moltes altres vegades en la Girona dels segles XIII i XIV, i que va anar posant en mans dels capellans la propietat útil de gran part de la ciutat; sense deixar de banda que la propietat o domini eminent ja era, de bon començament, de les grans institucions eclesiàstiques com ara la Seu o Sant Feliu.

b) El segon sector de l'alou que estudiarem comprèn les cases, carrers i places situades a ponent de l'anterior; entre l'actual carrer del Portal de la Barca, carrer de la Barca i la plaça de Sant Feliu. Aquí hi podem fixar un conjunt de documents encara que el seu encaix sigui una mica complicat. Primerament hem de recordar que aquest espai presentava, a final del segle XII, noms com Ministral, Banyoles, Balaguer i Estany, els primers propietaris coneguts i que probablement també realitzaren el primers

establiments, car els seus noms hi deixaren petja, com veurem més endavant.

En primer lloc hem de fixar-nos que l'any 1228 dues notícies ens informen de l'activitat que s'hi desenvolupava. La primera diu que el canonge Berenguer de Vilafreser creava un benefici a la capella de Sant Jaume de l'església de Sant Feliu –una mena de fundació per al manteniment d'activitats de culte–, i el dotava amb la donació d'un hort que hi tenia davant les seves cases, amb la finalitat que s'hi fessin d'altres establiments (“ad construendum domos”). Per referències posteriors del cognom Vilafreser sabem que aquest establiment es va fer al nord de les actuals escales de Sant Feliu, gairebé a tocar-les. El permís per edificar cases és un senyal que aquest espai, sota l'església, presentava encara una urbanització poc densa.

El mateix 1228 l'abat Ramon de Bas lloava –donava el consentiment– als establiments de cases fets per Pere d'Argelaguers en la possessió del clergue Berenguer de Banyoles, probable hereu de Pere de Banyoles, esmentat poc abans del 1200. Aquesta possessió se situava molt a prop de l'anterior, segurament cap a ponent, car a mitjan segle XIII hi veurem una altra Banyoles, Maria, fent-hi altres establiments a tocar el carrer de la Barca. Una altra particularitat d'aquest document era la signatura feta per l'abat com a paborde de Juny de l'església de Sant Feliu; aquesta és la primera referència localitzada d'aquesta pabordia, que es devia haver organitzat pocs anys abans, per administrar els béns de Sant Feliu, especialment els situats en el seu burg.

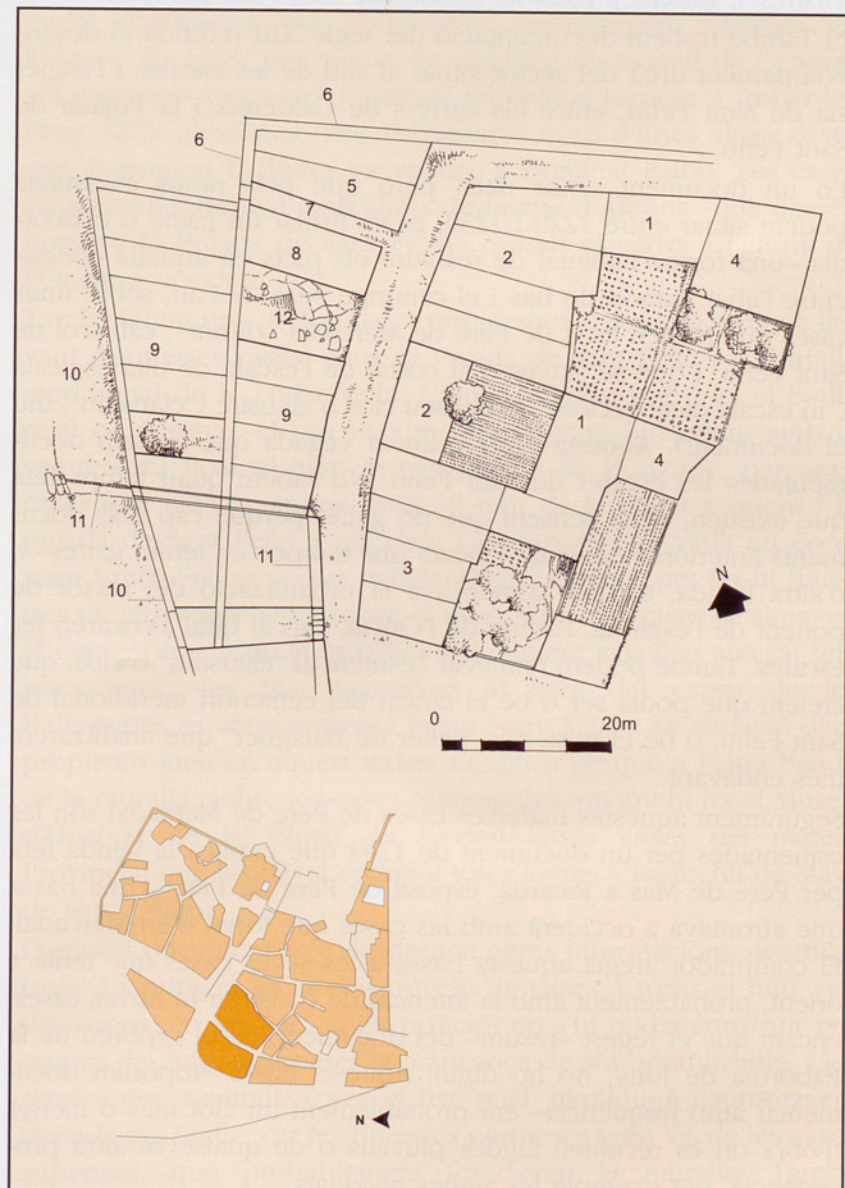
També pensem que es devia situar en aquest espai una notícia de l'any 1239, quan l'abat Ramon de Bas lloava a Pere Ramon Carrera la construcció de la volta que havia de cobrir el carrer, entre les cases que Carrera tenia a les dues bandes. L'aixecament de voltes sobre carrers, i dels pilars on recolzaven, són freqüents en la documentació gironina dels segles XIII i XIV. En aquest cas no podem situar la volta amb precisió –car no s'hi donen afrontacions–, però no podem oblidar l'arc de Transfigueres a l'hora de cercar la seva hipotètica ubicació. Sí que podem assegurar, en canvi, que la construcció de voltes sobre els carrers significava l'exhauriment de l'espai urbanitzat en un lloc i la necessitat de trobar-hi altres solucions per ampliar la superfície edificada sense malmetre els espais públics, carrers i places.

Algunes notícies ens permeten establir lligams amb el passat, com la que esmenta l'any 1275, quan es va fer la lloació de les cases que tenia Joan de Galligants i que havien estat del seu avi –o potser besavi– Estany un segle abans. L'afrontació oriental era la mateixa –“domibus abatis”– en canvi a occident, on l'any 1176 s'hi llegia “versus alveo Undaris” –cap a l'Onyar–, l'any 1275 hi havia un carrer, un senyal clar de com la urbanització progressava cap al riu.

La construcció de voltes sobre els carrers assenyala l'exhauriment de l'espai i la necessitat de trobar solucions per ampliar la superfície edificada

Algunes famílies de la noblesa formaren veritables nissagues que mantingueren la seva influència sobre una institució tan poderosa com Sant Feliu, amb el seu extens patrimoni i abundants rendes. Un cas remarcable són els Sant Jaume, Berenguer, Ramon i Arnau, que foren cabiscols i canonges al llarg del segle XIII i es transferiren de forma gairebé hereditària les funcions i el patrimoni. El primer conegut fou Berenguer, que el 1221 ja hem vist com hi tenia cases a ponent del cementiri, que segurament també actuava com a claustrer. El segon fou Ramon, canonge i cabiscol que heretà les cases del seu oncle, a més de rebre'n d'altres de properes en establiment d'un altre clergue, Pere Calvet, l'any 1249. Finalment hi trobem Arnau, que l'any 1274 va vendre aquestes cases, o unes de properes, a un altre clergue, Ramon de Montagut.

- Fig. 6. Planta de dues illes urbanes del burg de Sant Feliu en el segle XIII. Se situen a banda i banda de l'actual carrer de la Barca.
- 1) Cases de Pere de Déu. El 1263 establia Domènec Oller en tres cases contigües que es trobaven a tocar el Galligants. El mateix any hi establia Ermessenda, muller de Guillem de Lleida, a la part meridional d'aquestes propietats. Poc després aquesta dama comprava les cases de Domènec Oller. 2) Dues masoveries de Ramon Llogaia, esmentades en documents de 1263. A l'entorn immediat hi vivien Pere Domènec i Girona Maestria.
 - 3) El 1221 es mencionen les cases de tot aquest sector. El tinent principal era Pere de Déu, però n'hi havia d'altres. De sud a nord són Rossell (1221), Berenguer d'Horts, Pere de Déu i Ramon Berenguer.
 - 4) Cases i trilla dels germans Arnau i Guillem de Llémna, el 1263. 5) Entre 1269 i 1271, Macià d'Ivars, dit Pere Capeller, hi tenia un solar sense edificar que el 1271 vengué a Joan Caselles. Al sud limitava amb Dalmau Llorà.
 - 6) Mur antic de Galligants. 7) Androna el 1269. 8) Casa de Duran, marit de Na Gossa, el 1269. 9) Aquesta illa de cases la va rebre Pere Pau en herència el 1221.
 - 10) Segon mur de contenció del riu bastit a mitjan segle XIII, en tot cas, abans de 1271. 11) Rec dels molins. 12) Pedrera.

Però els clergues no foren els únics propietaris i inversors en aquest sector de l'alou. Tenim el cas de Bertomeua, sense nissaga coneguda, que hi va fer dues operacions documentades. L'any 1256 va rebre el lloament de Ramon de Bas, abat i paborde de Juny de Sant Feliu, per unes cases que havia comprat o heretat –el document no indica de qui– en l'alou de Sant Feliu que afrontaven amb un carrer a occident i estaven envoltades per altres cases de Pere Sasserra, Ermessenda Ministral –cognom esmentat l'any 1174– i Bertran Pellicer. L'any 1267 la mateixa Bertomeua va vendre a Berenguer de Canavells, pellicer, aquestes cases –o una part– que tornaven a afrontar amb Pere Sasserra a orient i un carrer a occident. Recordem que el nom de Sasserra ja l'hem esmentat en relació a cases situades a ponent del claustre-cementiri nord de Sant Feliu; per tant les cases de na Bertomeua se situaven més a ponent, potser ran del carreró de Transfigueres; al nord tenien a prop les cases dels Sant Jaume i més al sud afrontaven amb una casa del clergue Vilafreser, gairebé a tocar les escales de Sant Feliu pel nord.

c) També trobem documentació del segle XIII referida al desenvolupament urbà del sector situat al sud de les escales i l'església de Sant Feliu, entre els carrers de Calderers i la Pujada de Sant Feliu.

En un document sense data, però que pels noms esmentats podem situar entre 1220 i 1230, es va firmar un pacte o concòrdia –una forma habitual de resoldre els plets en aquella època– entre l'abat Ramon de Bas i el canonge Pere de Pau, sobre unes cases que havien estat de Pere de Mercadal –difunt–, cabiscol de Sant Feliu, i que se situaven al costat de l'escala de dita església (“in escala dicte ecclesie”) i del seu clos o claustre (“clausum”, diu el document). Aquesta és la primera vegada que trobem documentades les escales de Sant Feliu. No sabem quan temps feia que existien, però pensem que no gaire, perquè cap dels documents anteriors l'esmenta –encara que tampoc en tenim gaires– i, d'altra banda, tot just començava la urbanització del sector de ponent de l'església, l'arenys de l'Onyar, cap al qual s'encaren les escales. També podem remarcar l'esment al “clausum” o clos, que creiem que podia ser o bé el tancat del cementiri meridional de Sant Feliu, o bé el misteriós “celler de Balaguer” que analitzarem més endavant.

Segurament aquestes mateixes cases de Pere de Mercadal són les esmentades per un document de 1244 que explica la venda feta per Pere de Mas a Ricarda, esposa de Pere de Prat, d'una bassa que afrontava a occident amb les cases que foren d'en Mercadal. El comprador afegia aquesta bassa a les seves cases que tenia a orient, probablement amb la intenció de construir-hi noves cases, encara que el regest –resum– del document, en el capbreu de la Pabordia de Juny, no ho digui. Aquesta bassa –topònim documentat amb freqüència– era probablement un clot més o menys d'obra on es recollien aigües pluvials o de qualsevol altra procedència, per exemple les aigües residuals.

La primera vegada que trobem esmentades les escales de Sant Feliu és en una concòrdia sense data que podem situar entre 1220 i 1230

Vista actual del carrer de la Barca.

En qualsevol cas les cases de Mercadal tornen a ser esmentades l'any 1270, quan el procurador del difunt Pere de Mercadal va rebre l'autorització per vendre les cases que havia tingut per l'abat de Sant Feliu, en el burg anomenat de Sant Feliu.

No coneixem gaire bé el que passava una mica més al sud, a la galta oriental del carrer de Calderers, però sens dubte ja estava una mica edificada a mitjan segle XIII. Segurament les primeres cases deuen ser de principi del segle, quan s'hi aixecaren les primeres de la mateixa galta del carrer de les Ballesteries (1205) i del carrer de la Barca (abans de 1222). La primera referència segura la trobem l'any 1259, en què l'abat de Sant Feliu confirmà al monestir de Sant Feliu de Guíxols la possessió d'un grup de cases que afrontaven a nord i sud amb d'altres del cabiscol Guillem de Montmajor i d'Alegre, i a ponent amb el carrer i l'Onyar –la galta de ponent de l'actual carrer de Calderers encara no estava urbanitzada, era l'areny del riu–. Les cases de Sant Feliu de Guíxols al burg de Sant Feliu van tenir molta continuïtat, car les trobem perfectament situades en l'Estima de 1535, una mena de cadastre municipal de l'època. Les mateixes cases del monestir guixolenc tornem a trobar-les l'any 1273; aleshores eren l'afrontació nord d'unes altres cases que Bartomeu Ballester va vendre a Bonanat Palou. Les cases afrontaven a ponent amb altres de Jaume d'Albons –que devien donar a la Pujada de Sant Feliu–, i amb el carrer i l'areny de l'Onyar a occident.

També tenim una notícia força primerenca del que passava a llevant d'aquestes cases, entre la Pujada de Sant Feliu i la muralla meridional de la Força Vella. L'any 1210 Martí de Vic, el batlle reial de Girona –el seu màxim representant juntament amb el veguer– va lloar al jueu Provincial, fill de Bonijude, per unes cases que havia comprat entre el mur de la ciutat a orient i la pujada de Sant Feliu a occident (“carrariam que vadit ad eccesiam Sancti.Felicis versus occidentem”), i també per fer-hi finestres en altres que tenia sobre el mur. Aquestes cases se situaven al començament de la pujada i segurament s'havien aixecat feia pocs anys –les que segueixen al llarg del carrer de les Ballesteries es començaren a bastir l'any 1205–. La situació d'un propietari jueu en aquest indret s'explica perquè a l'altra banda de la muralla, sobre les cases esmentades, on ara hi ha el Museu d'Història de la Ciutat, hi havien altres cases del mateix Provincial que les havia comprat totes juntes a Isaac, fill de Mayr de Sant Celoni.

D'aquest document se'n desprenen altres informacions significatives. La primera és la construcció de cases a tocar el mur vell de Girona, en un lloc on en principi no s'hi podia construir per motius de defensa; només la manca de sòl urbanitzable, i les rendes que s'embutxacava el fisc reial, expliquen l'autorització donada pel batlle, car les finestres permeses eren les de les cases superiors, que probablement foradaven la muralla. També

remarquem que l'existència de cases de jueus en aquest lloc a començament del segle XIII indica que el Call ja devia estar format. Finalment, si observem els noms dels propietaris esmentats, sembla probable que estiguem davant els epígons de famílies jueves que donaren origen, un cop cristianitzades, a famílies distingides del patriciat gironí medieval: els Provincial i els Sant Celoni.

L'areny de l'Onyar

L'expansió del segle XIII havia portat ràpidament la urbanització del burg de Sant Feliu fins al límit del riu Galligants pel nord. En canvi per la banda de ponent, l'areny de l'Onyar era més extens i va permetre un procés de creixement més dilatat en el temps. Encara que a començament del segle XII potser el límit de ponent del burg s'havia marcat a l'actual carrer del Pou Rodó, el creixement va continuar fins a situar-se al final del segle en la galta de llevant del carrer de la Barca. Així sembla indicar-ho un document de l'any 1198 en què Berenguer Cifred –Xifre o Gifre– va establir a Dalmau i la seva esposa una casa que afrontava amb un carrer públic a occident, altres cases de Cifred a oest i sud, i la riba del Galligants al nord. El fet que es tracti d'un pergamí pertanyent a Sant Feliu ens indica que aquest petit racó nord-oest del burg, tot i estar envoltat de l'alou de Santa Maria, era domini de Sant Feliu; també ho veurem més endavant, amb cases situades a l'altra banda del carrer (de la Barca).

Disposem d'una altra notícia, encara que més prima, per adonar-nos de la importància que anava agafant la zona de l'areny de l'Onyar. L'any 1212 el noble gironí Bernat de Bellmirall va fer testament per raó de la seva anada a la guerra –participà a la batalla de las Navas de Tolosa– cridat pel rei Pere el Catòlic. Entre les nombroses deixes n'hi ha una de força sorprenent: Pere donava uns quants sous per al pont del Galligants –evidentment per a l'obra del pont, que s'hi devia estar fent–. Ara bé ¿de quin pont es tractava, del que va del Galligants a Sobreportes o del que va a la plaça de Sant Feliu? Pensem que del segon, car el primer ja existia –probablement era romà– mentre que el segon s'havia d'edificar per donar accés, des del Galligants, al nou eix viari de la ciutat que actualment va pels carrers de la Barca, Calderers, Ballesteries, Argenteria i la Rambla; un eix que no va començar a funcionar fins pels volts del 1200, tal com ho demostren els primers documents d'aquests carrers. Fou aleshores quan aquest nou pont sobre el Galligants esdevingué necessari.

La construcció d'aquest nou pont es relaciona bé amb un document una mica posterior. L'any 1223 un text que ja hem esmentat en relació a d'altres llocs del burg explica com el bisbe

L'existència de cases de jueus a tocar el mur vell de Girona a començament del s. XIII indica que el Call ja devia estar format

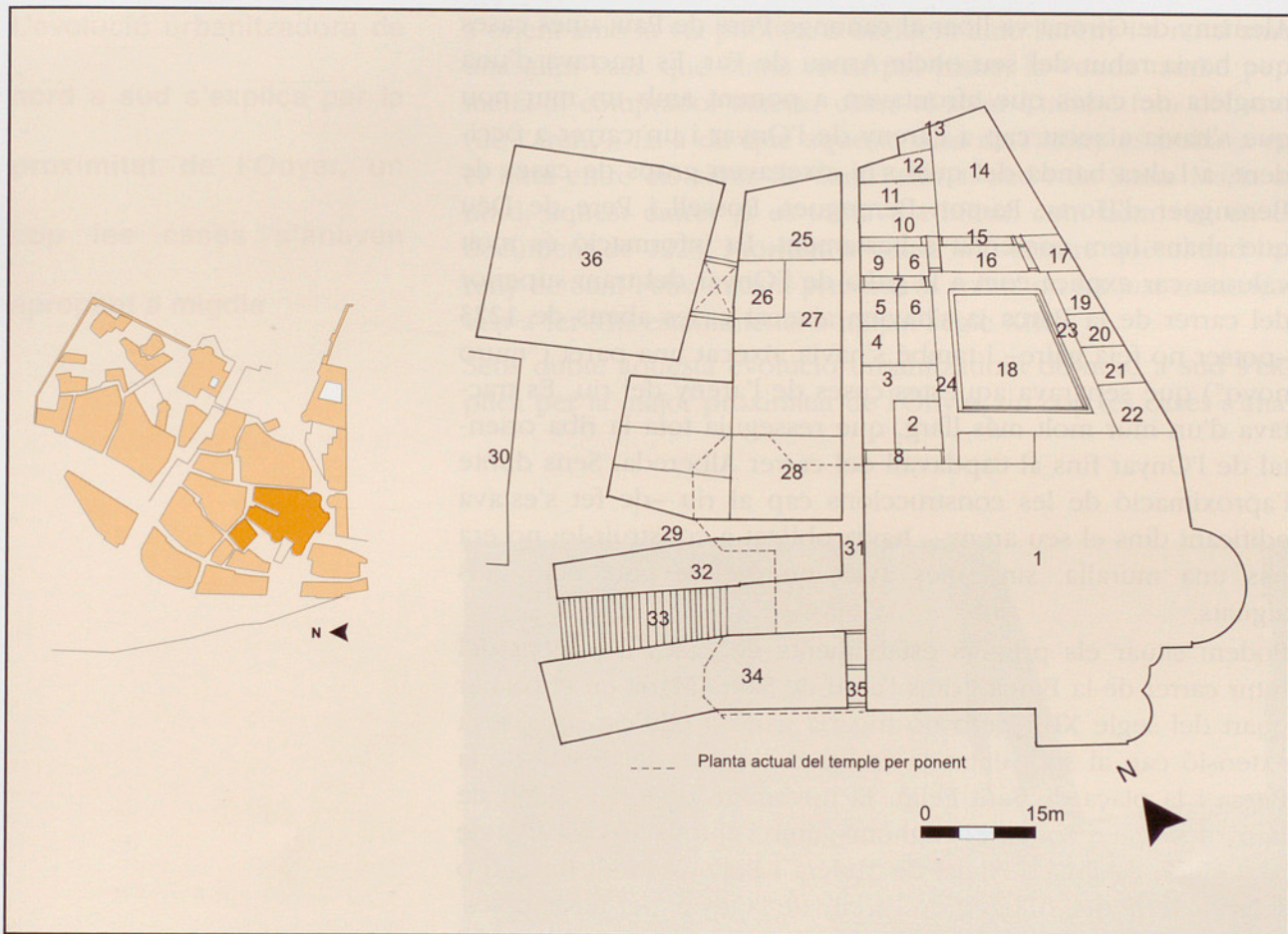

Fig. 7. Planta de l'entorn urbà de l'església de Sant Feliu en el segle XIII i començament del XIV.

1) Església de Sant Feliu. 2) Casa de Guillem Barral el 1221 i el 1233. A la darrerria del segle XIII era d'en Montagut. El 1360 s'hi establí Cervià Sunyer. 3) Cases del cabiscol Berenguer de Sant Jaume entre 1221 i 1233. El 1300 encara eren propietat canonical, concretament de Dalmau Garriga. El 1334 Arnau Puig se la venia. 4) El 1174 l'abat de Sant Feliu establí en aquest lloc Pere Ministral. El 1256 encara s'hi documenta una seva descendent, Ermessenda Ministral. El 1267 hi figura Bernat de Vilafreser. 5) Entre 1256 i 1267 s'esmenta la casa de Bertomeua, filla de Ponç Alcheri. El 1267 s'ho vengué a Bernat de Canavells. 6) Cases del clergue Pere Serra esmentades el 1256, 1264 i 1267. 7) Carreró (callerino) afrontat en document de 1267. 8) Carreró esmentat el 1300. 9) Casa de Bernat Pellicer el 1252 i el 1256. El 1224 havia estat d'Aiem. 10) Cases de Ramon Capó el 1252. El 1224 eren d'Estefania d'Aiem. 11) Cases de Ramon de Verges el 1224. Entre 1252 i el 1272, les tenia Luciana. 12) El 1272 Guillem de Planes, capeller, vengué la casa a Bernat de Planes. 13) Cases de P. de Foixà, el 1272. 14) Cases del cabiscol de Sant Feliu el 1252, 1267 i 1272. 15) Carrer documentat el 1264, el 1300 i el 1317. 16) Casa de Bernat de Sanmartí el 1264. 17) Casa d'Arnau Camps el 1277. 18) Claustre. 19) El 1277 Arnau Refart venia aquesta casa a Arnau Camps. Sembla que el 1239 havia estat d'Esteve Sabater. 20) El 1239 Pere Pau venia aquesta casa a Guilleuma. El 1286 s'hi documenta Pere Mata. El 1287 la detenia Arnau Camps. 21) Casa que el 1239 tenia Berenguer Fuster. El 1286 la tenia Arnau Refart i un any més tard Arnau d'Olives. 22) Refectori de Sant Feliu en el segle XIII i començament del XIV. 23) Galeria oriental del claustre. El 1300 s'esmenta com un carrer que condueix al refectori, tot i que ja surt afrontat el 1264. 24) Galeria occidental del claustre. El 1230 s'esmenta com un carrer que passava per sota de les cases d'en Guillem Barral al costat del cementiri. 25) Cases que el 1249 tenia Bonanat Barcelona. 26) El 1249 era un cortal on Pere Calvet, prevere de Sant Feliu, establí Ramon de Sant Jaume, preceptor del mateix temple, tot salvant els drets de Guillem Sunyer. A ponent afrontava amb la volta major de les cases d'en Calvet, actual carrer de l'arc de Transfigueres. 27) Cases de P. Alberger, el 1249. 28) El 1351, en aquest indret hi havia l'hospici d'en Balaguer. Aquest antropònim s'havia convertit en una referència topogràfica urbana. Encara l'Estima de 1535 anomena Balaguer la placeta que s'obria davant del campanar. Tanmateix, la documentació aporta noms de veïns de la zona: Pere Consell i Pere Banyoles, a final del segle XII, el 1351, Joan Noell i Bernat Camps. Més endavant, Dalmau Corona i altres propietaris van ser expropiats per bastir-hi el campanar. 29) Carrer. 30) Lloc on caldria situar el celler d'en Balaguer o de l'abat, el 1296. 31) Carrer del portal d'en Balaguer. 32) Illa de cases. 33) Escales de Sant Feliu. Referenciades a principis del segle XIII, en un document que es dataria entre 1220 i 1230. 34) Illa de cases. En coneixem algun propietari d'ençà de l'inici del segle XIII, com el canonge Galcelinus o en Pere Mercadal. El 1321 Feliu de Socarrats hi tenia hospici. 35) Voltes de les cases d'en Feliu de Socarrats l'any 1321. Foren alçades cobrint parcialment el carrer del portal d'en Balaguer i recolzant directament sobre la façana de ponent de l'església. 36) Aquí hi havia cases abans de 1176, en què l'abat de Sant Feliu hi establí Ramon Estany en uns edificis que havien estat d'Albide Torta. Pel document sembla que aquest sector era densament urbanitzat en aquells anys. El 1275 Joan de Galligants, besnét de Ramon Estany, encara hi tenia cases.

Alemanys de Girona va lloar al canonge Pere de Pau, unes cases que havia rebut del seu oncle Arnau de Far. Es tractava d'una renglera de cases que afrontaven a ponent amb un mur nou que s'havia aixecat cap a l'arenys de l'Onyar i un carrer a occident, a l'altra banda del qual s'hi aixecaven grups de cases de Berenguer d'Horta, Ramon Berenguer, Rossell i Pere de Déu que abans hem comentat a bastament. La informació és molt valuosa car explica com a la galta de l'Onyar del tram superior del carrer de la Barca ja s'havien aixecat cases abans de 1223 –potser no feia gaire– i també s'havia aixecat una paret (“muro novo”) que separava aquestes cases de l'arenys del riu. Es tractava d'un mur molt més llarg, que resseguia tota la riba oriental de l'Onyar fins al capdavant del carrer Albereda. Sens dubte l'aproximació de les construccions cap al riu –de fet s'estava edificant dins el seu arenys–, havia obligat a construir-lo; no era pas una muralla, sinó més aviat un dic de contenció dels aiguats.

Podem situar els primers establiments de cases a ponent del futur carrer de la Barca i dins l'alou de Santa Maria en el primer quart del segle XIII, però no trigaria gaire a edificar-se la seva extensió cap al sud, entre la cruïlla del carrer del Portal de la Barca i la plaça de Sant Feliu. El novembre de 1252, Maria de Banyoles –cal recordar el cognom–, amb l'aprovació de l'abat de Sant Feliu, establia a Nadal de Molera i Pere Vendrell un pati o solar de terra que hi havia en l'arenys de l'Onyar, per fer-hi cases. El solar afrontava a orient amb un carrer –el tram inferior del carrer de la Barca– que tenia a l'altra banda cases de la mateixa Maria, a nord hi havia un altre pati o solar no edificat de la mateixa propietària i a sud una casa de l'establert Nadal de Molera –és a dir, que s'hi començaven a fer cases–. Notem que el cognom Banyoles ja era conegut en aquest sector del burg: el 1228 Berenguer de Banyoles ja hi havia fet uns primers establiments, a la galta de llevant del carrer, i abans del 1200 el canonge Pere de Banyoles tenia cases entre les d'en Balaguer –a tocar l'església– i l'arenys de l'Onyar. La seqüència dels tres noms és indicativa de l'avenç de la urbanització cap al riu en aquest sector del burg.

L'any 1262 els establerts Nadal de Molera i Pere Vendrell van dividir-se el pati o solar abans esmentat, que no havia estat edificat encara. El pergami de Sant Feliu aclareix que el primer que hi volgués edificar, hauria de fer-hi una paret mitgera i pagar-se-la de la seva butxaca; quan l'altre també ho volgués fer n'hauria de pagar la meitat.

Maria de Banyoles va continuar fent-hi operacions immobiliàries en el mateix sector. L'abril de 1264 va vendre a Guillem de Planes, clergue de Sant Feliu, una altra part del mateix solar –“platea” diu el document–, que tenia per la Pabordia de Juny de Sant Feliu, i que afrontava a sud amb un altre solar d'Esteve de Molera, que aquest havia heretat del difunt Nadal de Molera,

Els primers establiments de cases a ponent del futur carrer de la Barca són del primer quart del s. XIII, i no va trigar gaire a edificar-se l'extensió cap al sud

L'evolució urbanitzadora de nord a sud s'explica per la proximitat de l'Onyar, un cop les cases s'anaven apropant a migdia

a orient amb la via pública, a occident amb l'areny i a nord amb una altra casa que Maria tenia pel bisbe; la venda també permetia al comprador aixecar cases al solar i també fora del mur (de l'areny). És a dir que aquesta casa de l'areny es trobava en el límit entre els alous de Sant Feliu al sud i de Santa Maria al nord; aquest darrer ja es trobava edificat, com hem vist en el document de 1223, i tornem a veure ara, mentre que al sud l'areny de Sant Feliu encara presentava solars on tot just començaven a fer-s'hi establiments a mitjan segle XIII.

Sens dubte aquesta evolució urbanitzadora de nord a sud s'explica per la major proximitat de l'Onyar, un cop les cases s'ana-

Entrada al burg pel portal de la Barca.

ven apropant a migdia. Potser la millor prova d'aquesta manca d'edificis en l'areny davant l'església de Sant Feliu el trobem l'any 1264, en què Duran va vendre a Jaume Hospital una casa que tenia sota domini del cabiscol Ramon de Sant Jaume i que afrontava amb altres cases del cabiscol a nord i orient, amb el carrer que anava a l'església al sud –de fet la plaça– i amb l'areny de l'Onyar a occident; aquesta darrera afrontació s'explica perquè, tot i que aquesta casa tenia un carrer cap a ponent, en no haver-n'hi d'altres a l'altra banda del carrer –la Barca–, la referència visual no s'aturava fins al riu Onyar.

L'alou de Sant Feliu també posseïa una porció de terrenys més al nord de l'areny, a tocar el riu Galligants, com ja hem pogut veure l'any 1198. L'any 1269 en tornem a trobar notícies quan Simó, fill de Jaume de Roca, va vendre a Dalmau de Llorà un hort per establir-hi cases que tenia al costat dels murs de l'areny; afrontava amb la via pública –el carrer de la Barca– a orient, l'Onyar a occident i el Galligants i un altre hort d'en Pere Capeller al nord. Aquest mateix Capeller l'any 1271 també va vendre el seu hort –segurament també per fer-hi cases–, a Joan de Caselles; les afrontacions eren similars a les del document anterior però ara hem de remarcar que a orient i nord l'hort afrontava amb un mur antic –“pariete mei antiqua”, la del mur original– i el Galligants. Això potser significa que la paret o mur que donava al riu era responsabilitat de cada propietari que hi afrontava; a més pot indicar que també hi hauria un mur de contenció al llarg de la riba del Galligants del burg de Sant Feliu.

Els molins de Sant Pere

Més enllà de l'actual carrer de la Barca i de les cases que s'hi van construir en la seva galta occidental, a començament del segle XIII hi trobem referències, encara que una mica confuses, com veurem, de l'existència d'uns molins en l'areny dels rius Onyar i Ter, que conflueixen en aquest lloc. Tot i que aquests molins pensem que cal situar-los en l'areny del burg de Sant Feliu, el seu mateix nom i l'existència de molins en l'areny del burg de Sant Pere, al nord del Galligants, són algunes de les causes d'aquests dubtes. Ara bé, el fet que aquests molins es trobessin en l'alou de Santa Maria, que ocupava part de l'areny de Sant Feliu en els segles XII i XIII, a més dels noms d'alguns dels propietaris esmentats, ens fa pensar que la hipòtesi més sòlida els situa al sud del riu Galligants. També hem d'aclarir que el gruix de documents que parlen d'aquests molins, mitja dotzena, pertanyen a la col·lecció inèdita de pergamins de la seu de Girona, que tracten d'operacions fetes amb les cases que se situaven a orient dels molins, en la galta de ponent del carrer de la Barca. Els molins només hi surten esmentats indirecta-

El gruix dels documents que parlen dels molins de Sant Pere pertany als pergamins de la Seu, però només hi surten esmentats indirectament, car l'areny era de domini reial i no episcopal

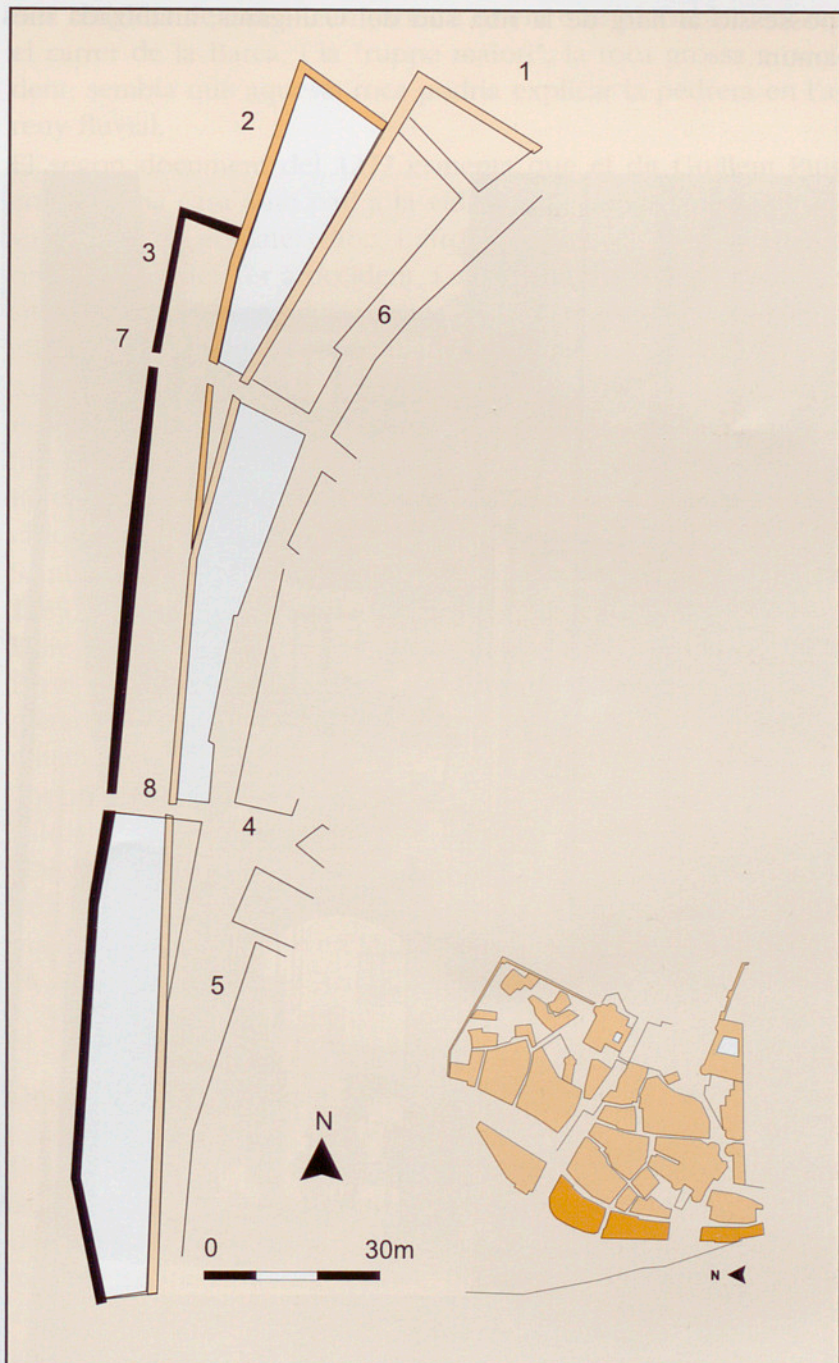
ment, car en principi l'areny fluvial no era domini episcopal sinó reial.

Desconeixem quin pot haver estat l'origen d'aquests molins, encara que podem pensar en la seva probable antigor, car en els segles X i XI molts documents esmenten molins –“monars” era el seu nom medieval– amb els seus recs i rescloses, a les ribes del Ter –a Salt, Santa Eugènia, Domeny, Pedret, Pont Major...– i de l'Onyar –l'areny de Girona, el Monar del Mercadal, Vilatorja...–; per tant, fins i tot seria una mica excepcional que no

Fig. 8. Planta del sector de l'areny de l'Onyar al burg de Sant Feliu a l'època medieval. S'han ressaltat amb trames diferents els tres murs de contenció del riu que es van alçar entre els segles XIII i el XIV i que, en definitiva, van permetre urbanitzar tota la galta esquerra dels actuals carrers de la Barca i de Calderers.

1) El mur antic. Es va bastir durant la segona dècada del segle XIII. El primer esment és de 1221. 2) El segon mur fou una ampliació del primer. Es construï per protegir un seguit de cases que s'havien edificat més enllà de la seva empara al capdamunt del carrer de la Barca. Sabem que el 1271 ja funcionava, però no devia tenir gaires anys, perquè el 1264 Maria de Banyoles encara tenia part d'una casa seva desprotegida. 3) El tercer mur es devia construir la primera meitat del segle XIV, en què el batlle reial disposà un seguit d'establiments per tal d'urbanitzar una franja de terreny arrenclerada amb el mur de l'areny, però pel costat de fora.

Quan s'inicià l'alçament de les noves muralles de la ciutat, durant la segona meitat del segle XIV, s'aprofità la base d'aquesta estructura com a element defensiu. 4) Plaça de Sant Feliu al segle XIV. 5) Plaça del Pou al segle XIV i actual carrer de Calderers. 6) Actual carrer de la Barca. 7) Portal de la Barca i antic carrer de l'areny de Sant Feliu. 8) Portal davant l'escalinata de Sant Feliu (1335).

n'hi haguessin en l'areny de Sant Feliu. En tot cas els dits molins de Sant Pere s'esmenten per primer cop amb aquest nom en dos testaments dels anys 1189 i 1217, sense cap més precisió.

La primera referència detallada la trobem l'any 1256, quan Guillema, vídua de Pere de Maxella, veí del burg de Sant Pere, va vendre a Arnau Abaci una trilla en l'alou de Santa Maria, prop dels molins de Sant Pere. La trilla –nom antic que indicava un tancat d'arbusts o canyissos, plantat amb hortalisses i arbres fruiters– afrontava amb el Ter a ponent, i amb l'honor o propietat de Bernat de Déu a nord i llevant. Les referències a l'alou de Santa Maria i els De Déu fan pensar que estem en el burg de Sant Feliu, car aquests propietaris hi tenien una gran possessió al llarg de la riba sud del Galligants, analitzada més amunt.

La primera referència detallada és de 1256: en un document consta que Guillema, del burg de Sant Pere, ven a Arnau Abaci una trilla a l'alou de Santa Maria, prop dels molins de Sant Pere

El portal de Sobreportes vist des del carrer Rei Martí.

L'any 1257, Arnau de Maxella, potser fill de Guillem, va comprar un hort i una pedrera situats "cap als molins de Sant Pere". Afrontaven novament a occident amb el Ter i a orient amb les possessions de Bernat de Déu, o sigui, que es trobaven a tocar la trilla abans esmentada; resulta significativa l'existència d'una pedrera en l'areny fluvial, també la poca precisió de la referència als molins, que només hi surten com a afrontacions.

Més detall ofereixen dos documents de 1277. El primer explica la venda de l'esmentada vídua Guillem d'una casa situada al "lloc anomenat molins de Sant Pere", a la parròquia de Sant Feliu de Girona, que afrontava amb cases de Guillem Puig i Guillem Llemosí a nord i sud –que formaven d'aquesta manera una renglera de cases–, un carrer a orient que probablement era el carrer de la Barca, i la "ruppe maiori", la roca grossa a occident; sembla que aquesta roca podria explicar la pedrera en l'areny fluvial.

El segon document del 1277 esmenta que el dit Guillem Puig comprà una casa amb pati a la vídua Ermessenda. La casa estava situada en el mateix lloc, i afrontava amb el mateix carrer a orient, el llit del Ter a occident, i a sud s'hi trobaven unes cases situades sobre el rec dels molins, que d'aquesta manera surten afrontant per primer cop de manera directa.

Allà mateix, l'any 1283, el ferrer Pere Calvet dels molins de Sant Pere –sembla que també hi havia alguna farga– va dotar la seva filla Gueraua amb una casa que se situava en els molins de Sant Pere, entre un carrer a orient i el Ter a occident, sense més precisions.

Sembla que el molins devien sobreviure als estralls del setge de 1285, car l'any 1297 Guillem Mescina, habitant del burg de Sant Feliu, va ser establert en un casal "al costat dels molins de Sant Pere" que afrontava a orient, sud i nord amb altres cases i propietaris, mentre que a occident afrontava amb el llit de l'Onyar mitjançant un carrer.

Tot plegat sembla parlar-nos d'una renglera de cases situades en l'alou de Santa Maria, entre el carrer de la Barca i el llit de l'Onyar i el Ter, encara que no hi trobem cap referència al mur de l'areny que hi havia enmig. Pensem que pot tractar-se del mateix lloc on se situaven les cases que el canonge Pere de Pau va rebre del seu oncle Arnau de Far abans de l'any 1223.

Dades sobre l'església romànica de Sant Feliu

En realitat ben poca cosa ha estat dita fins ara, sobre el temple de Sant Feliu, amb anterioritat a l'actual edifici gòtic aixecat des del segle XIV. El nostre objectiu és contribuir a millorar el coneixement sobre l'anterior edifici, de fàbrica romànica i aixecat entre els segles XI i XIII, a partir de la informació continguda en la documentació escrita d'aquells segles, d'abast modest per al

Sembla que els molins van sobreviure als estralls del setge de 1285, ja que surten esmentats en un document d'establiment de l'any 1297

technoCredit
www.technocredit.com

Banc Sabadell
www.bancsabadell.com

coneixement de l'edifici, però que pensem que ofereix dades prou significatives.

Els primers indicis documentats sobre la construcció del nou temple els trobem en un petit grup de testaments datats entre final del segle XI i començament del XII que analitzarem a continuació. El primer és el testament del sagristà Bernat Guillem, redactat el setembre del 1081; entre les seves nombroses deixes en donava una (deu unces d'or cuit) "...ad rellas Sancti Felicis". La referència al reixat del temple fa pensar més aviat en la construcció del tancat d'un dels cementiris que envoltaven la basílica, possiblement el meridional, si pensem en la indicació que dóna la Talla de 1360 quan esmenta el carrer que puja cap a Sant Feliu com "...la travessa que puja tro al reixes de Sant Feliu". De totes maneres no sembla que en aquell moment s'estiguessin fent obres de més volada a Sant Feliu; el testador deixava diverses quantitats a les nombroses obres que en aquell moment s'hi feien a la Catedral –al cloquer, a les portes, a l'absis– i sembla probable que hagués fet el mateix a Sant Feliu si aquest hagués estat el cas.

Més reveladors resulten dos documents de començament del segle XII. El primer és el testament de Gausfred Bastons, senyor de Cervià de Ter, que l'any 1102 va deixar "ad opera Sancti Felicis Gerunde" deu sous de plata. Encara resulta més explícita la deixa testamentària feta per Ermengarda l'any 1107, en què fa una donació "...ad opera ipsius domui claustrí", és a dir, per a la construcció del claustre de la casa –l'església– de Sant Feliu. Resulta remarcable aquesta referència, car ens permet assenyalar l'existència d'un claustre romànic a Sant Feliu des de començament del segle XII, possiblement de la mateixa època d'altres que han pervingut fins als nostres dies, com els de Sant Pere de Galligants o la Catedral, i potser una mica posterior a les obres de Sant Martí Sacosta, que ja surten esmentades l'any 1064.

A l'hora de valorar el possible abast d'aquestes obres en relació a l'edifici de Sant Feliu no podem deixar de manifestar que roman molt a les fosques. No tenim referències més explícites com les que donava l'esmentat testament del sagristà Bernat Guillem quan parlava de les diverses obres que s'hi feien a la Seu. En qualsevol cas podem afirmar que obres com les del claustre i el reixat o tanca del cementiri indiquen que l'edifici principal no va ser l'objecte preferent d'aquelles obres, tal vegada perquè es mantingué dempeus el vell edifici pre-romànic, encara que això només ho esmentem a tall d'hipòtesi.

Al llarg del segle XII les fonts consultades romanen mudes sobre l'antic temple gironí. No és fins a començament del XIII que tornem a trobar dades una mica significatives: al llarg d'aquest segle són nombroses les referències al cementiri nord de Sant Feliu. L'any 1221 l'abat de Sant Feliu, Ramon de Bas, va establir a Guillem Barrau una casa que afrontava a orient amb el cemen-

Els primers indicis documentats sobre la construcció del nou temple els trobem en un petit grup de testaments datats entre final del s. XI i començament del s. XII

Targeta Visa Shopping tecnoCredit

B S

Té un somni, un projecte, una il·lusió...?

Faci'l realitat!

Visa Shopping tecnoCredit, el préstec de butxaca que pot fer servir quan vulgui

Amb la targeta Visa Shopping tecnoCredit del Grup Banc Sabadell podrà pagar a terminis les seves compres **sense necessitat de demanar un préstec** i a més a més, compri el que compri, sempre pagarà la mateixa quota mensual.

Ser titular d'una targeta Visa Shopping

tecnoCredit només li comportarà beneficis **sense cap cost addicional** per a vostè, perquè no haurà de pagar cap quota anual ni tampoc **cap comissió en cas que no la utilitzi**.

Sol·liciti informació en qualsevol oficina del Grup Banc Sabadell o trucant al **902 323 555**.

tecnoCredit

www.tecnocredit.com

Serveis financers prestats per:

BancSabadell

www.bancsabadell.com

Solbank

www.solbank.com

BancoAsturias

www.bancoasturias.com

tiri de l'església –i el claustre, hi afegim nosaltres– i a sud amb el mur nou (“muro novo”) de la dita església. L'esment d'aquest mur esdevé un primer senyal de les noves obres que es devien estar fent a l'església i que aquesta vegada afectaven els seus murs perimetrals, i potser també les naus i la coberta. Pocs anys després –en data desconeguda però anterior a 1230–, el document de la concòrdia o pacificació del litigi entre el canonge Pere de Pau i l'abat esmentat feia referència a unes cases situades “...in scala dicte ecclesie, iuxta clausum dicte ecclesie...”, o sigui, al costat de l'escala de l'església i del seu clos o tancat, que potser vol dir el cementiri meridional, tancat (“clausum”) pel reixat esmentat més amunt.

Si, com pensem nosaltres, les obres que permetien bastir el mur i les escales s'estaven realitzant aquells anys, i atès que significaven una despesa econòmica molt gran, no hi ha dubte que

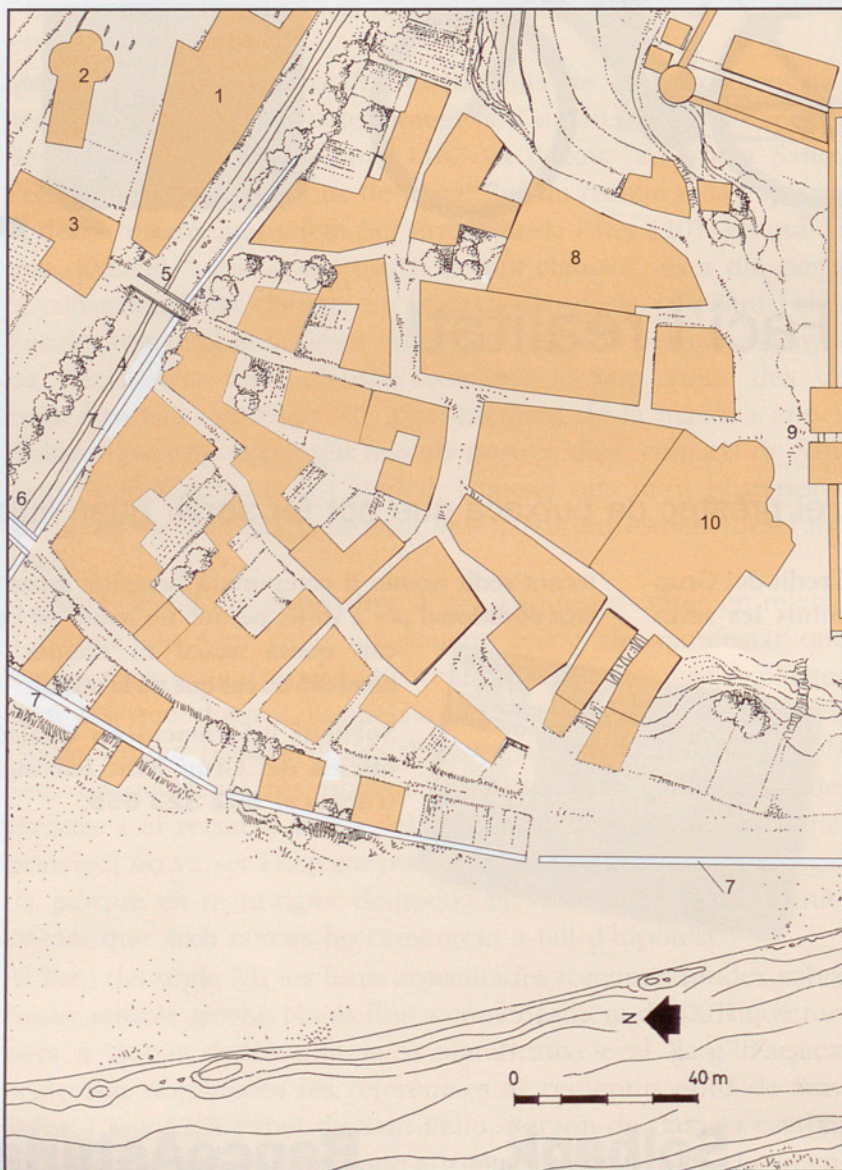
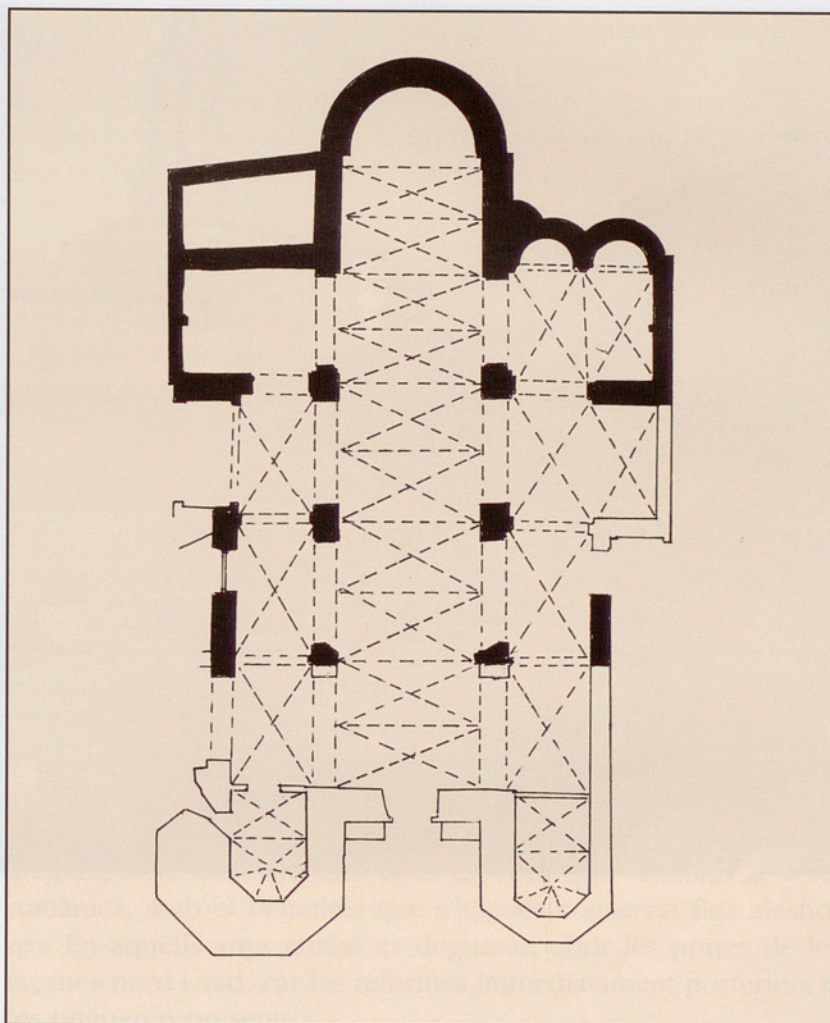

Fig. 9. Planta del burg de Sant Feliu durant la primera meitat del segle XIII.
 1) Palau de l'abat i edificis del monestir de Sant Pere de Galligants. 2) Església de Sant Nicolau. 3) Hospital dels Capellans. 4) Riu Galligants. 5) Pont vell. 6) Portal nou o d'Avall. Fou bastit en un moment incert del segle XIII per connectar el nou vial d'accés a la ciutat –actuals carrers de la Barca, Calderers i Ballesteries– que en aquell temps s'estava urbanitzant. 7) Mur de contenció del riu. Bastit en els primers anys del segle XIII per guanyar nous espais urbans sobre l'arenys dels rius Onyar i Galligants. 8) Edifici dels banys públics edificats el 1194 amb llicència reial. 9) Portal de Sobreportes. 10) Església de Sant Feliu.

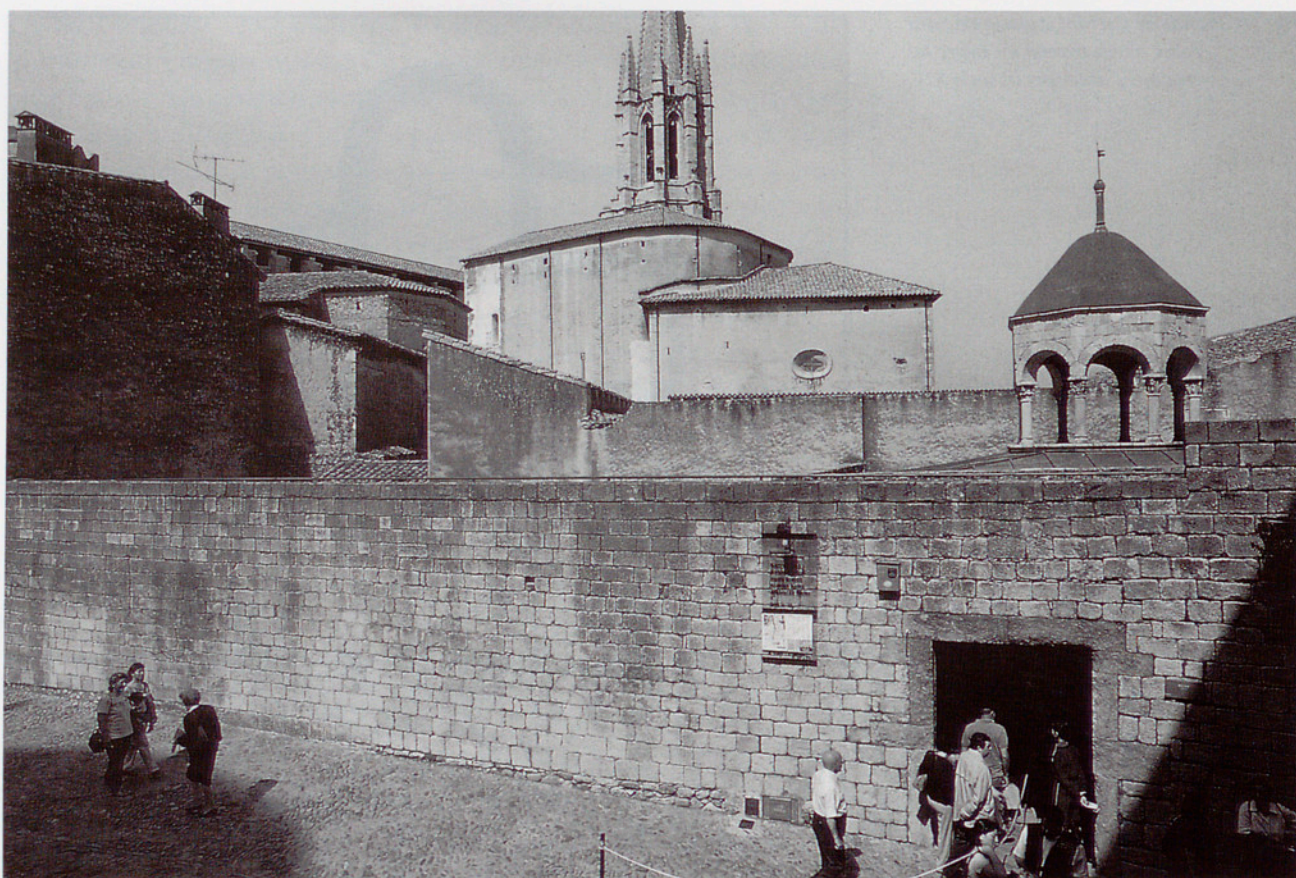
Fig. 10. Planta de l'actual església de Sant Feliu; s'han tramat en negre les estructures anteriors al segle XIV.

Es pot defensar l'existència d'una etapa d'edificació d'un nou temple a Sant Feliu durant la primera meitat del segle XIII

haurien de quedar reflectides en forma de donacions testamentàries. Així, trobem que l'any 1225 Elisenda de Vilademany va donar trenta sous en el seu testament "...operi Sancti Felicis...". També l'any 1243 el notable testament de Bernat de Sitjar –el mateix que va fer aixecar la Fontana d'Or– deia "Dimitto Sancto Felici Gerunde XXX solidos, operi eiusdem X solidos...". Cal afegir que aquestes donacions són fetes enmig de moltes altres deixes a diverses institucions religioses i pietoses, sense que en cap cas s'esmentin donacions a cap altra obra; això incrementa la singularitat constructiva del temple de Sant Feliu en aquells anys.

Sembla doncs que podem defensar l'existència d'una etapa d'edificació d'un nou temple a Sant Feliu, si més no d'alguns elements significatius com els murs, durant la primera meitat del segle XIII. La seva construcció se sobreposa en el temps amb l'expansió del burg homònim en direcció al riu Onyar; això deuria comportar la necessitat d'aixecar les escales, i d'aquesta manera es monumentalitzava la façana de ponent, alhora que es

En primer terme s'observa l'accès als banys àrabs.

comunicava el temple amb la nova zona d'expansió del burg cap a l'arenys de l'Onyar. Per tant sembla que fou aleshores que el temple esdevingué la basílica de tres naus que encara podem veure en el seu interior fins a l'alçada del trifori; les seves característiques responen a una construcció del romànic avançat del segle XIII, com ha estat comentat diverses vegades.

La configuració actual de l'església de Sant Feliu és el resultat de nombroses modificacions que s'esdevingueren a partir de l'edifici que s'havia aixecat el segle XIII. Quan la ciutat fou assetjada el 1285 aquest sector va patir greument l'escomesa bèl·lica. Els documents posteriors donen una imatge de ruïna i destrucció que fan creure que la majoria de la basílica s'hauria ensorrat. Encara en l'any 1333 s'esmenta que l'església estava parcialment destruïda. Tanmateix la realitat ens ensenya que, malgrat els defectes pogueren ser notables, bona part de l'estructura de l'edifici restà indemne.

Les reconstruccions del segle XIV van actuar principalment en la volta de la nau central i en la capçalera. La resta de l'edifici continuà funcionant sense interrupcions; es va mantenir la planta de creu llatina amb tres naus i creuer. També perdurà el traçat circular de l'absis central i de les absidioles adossades en el braç

Les reconstruccions del s. XIV van centrar-se en la volta de la nau central i la capçalera

Des de mitjan s. XIV les reformes es van intensificar: construcció d'una capella nova (1351) i obertura de les façanes nord i sud; fortificació del recinte (1362) i la seva ampliació; aixecament de noves torres, etc.

meridional del transsepte. Durant el primer quart del segle XIV es va cobrir de bell nou el presbiteri, les absidioles i probablement també el tram sud del transsepte amb volta de creu. En el braç nord i en la veïna sagristia, en canvi, no s'hi treballà perquè la volta de canó seguit que els corona es conservava en bon estat.

Els murs de la nau es deuriem mantenir prou sòlids fins a l'alçada del trifori. A partir d'aquest punt hom hi veu l'obra afegida i també la controvèrsia. Mentre que els capitells i les columnes de la galeria mantenen les formes d'un romànic avançat, els arcs apuntats assenyalen les maneres del més pur estil gòtic que culmina amb la volta de la nau central. Això vol dir que els pilars de secció quadrada que sostenen els arcs torals són obra del segle XIII. Malgrat la nuesa estructural s'aprecien certs detalls que delaten la fàbrica romànica; per exemple, les motlures de mitja canya (quart de bocell) de les impostes que només desapareixen en els darrers trams de volta i en algun punt de la nau de migjorn, justament en els sectors que es reformaren o s'ampliaren en èpoques posteriors.

Des de mitjan segle XIV les reformes es van intensificar. El 1351 Pere Capmagre va construir una capella nova que es va adossar a la nau de migdia al costat del transsepte. L'obra alterà la configuració de l'entorn, car s'hagué d'adaptar la nau amb l'obra afegida; el resultat fou una volta de creu que substituï la volta romànica, amb el benentès que s'hagués conservat fins aleshores. En aquells anys també es degueren obrir les portes de les façanes nord i sud, car les reformes immediatament posteriors ja les tingueren presents.

A partir de 1362 començaren els primers treballs de fortificació del recinte de l'església a instàncies del rei Pere III. Es varen incorporar merlets en els murs i un matacà sobre la porta nord. No obstant això, l'impacte més fort el comportà l'ampliació per ponent del recinte. S'hagueren d'expropiar algunes finques i cases per tal de poder guanyar l'espai necessari, i finalment es van aixecar nous panys de paret i dues torres poligonals. La del nord, de planta octogonal i més generosa de proporcions, havia de servir de campanar. Fou encarregada a Pere Sacoma, que hi començà a treballar el 1368; cap al 1395 el primer cos ja estava enllestit. Més endavant hom procedí a cobrir l'ampliació amb dos trams de volta que no es van cloure fins a la darrereria del segle XV.

1285-1360. La plenitud del burg medieval

54

El setge francès de 1285 va deixar un rastre de destruccions en tots els sectors propers al mur vell de Girona i naturalment el burg de Sant Feliu en fou un dels més afectats. Alguns documents que veurem parlen de les destruccions patides per l'església de Sant Feliu i algunes de les seves dependències, com el claustre i el refectori. D'altra banda, es reconstruíren els Banys i cases properes a la muralla, com les que hi havia sota la torre Cornèlia o a la Pujada de Sant Feliu; també fou el cas, sens dubte, de moltes altres cases particulars, encara que la documentació en resti pràcticament muda. De totes maneres no cal atribuir tota la destrucció a l'atac francès; podrem veure com algunes vegades les autoritats manaren enderrocar cases massa properes a la muralla pel perill que representaven per a la defensa de la Força Vella. En qualsevol cas no pot sorprendre gaire el bon nombre de documents que parlen d'establiments i compres de cases, especialment en els sectors meridionals del burg, allà on els nivells de destrucció haurien estat més greus i calia fer-hi nous establiments.

L'alou de Sant Feliu

En el procés de recuperació urbanística del burg de Sant Feliu el paper rellevant de les institucions eclesiàstiques va reflectir-se en la importància de personatges com Dalmau Garriga, cabiscol i

El setge francès de 1285 va deixar un rastre de destrucció a Girona

paborde de Juny de Sant Feliu. Disposem d'un conjunt de documents on s'esmenta per primer cop Dalmau l'any 1288, en què era propietari veí de Pere Sunyer i Guillem Esparra en una lloació (consentiment) que Sunyer va rebre de l'abat Dalmau de Peratallada per una casa que tenia davant d'un carrer situat a orient, i que nosaltres, encara que amb algunes reserves, situem en la galta de ponent de la Pujada de Sant Feliu; el mateix Garriga va ser establert per l'abat en la mateixa casa un any després. Les dues cases de Garriga van ser venudes l'any 1305 a Agnès Fornells i Arnau de Tallada, probablement en relació a les disposicions testamentàries del primer, car no tornem a trobar cap referència, en vida, de Dalmau Garriga després de 1306.

El seguiment de la documentació posterior d'aquestes cases, i les veïnes, dóna un bon exemple de la intensa activitat immobiliària de la primera meitat del segle XIV. Agnès Fornells va vendre la seva casa l'any 1317 a Berenguer Roca, i aquest la vengué al seu germà Ponç Roca l'any 1318. Pere de Canal, paborde de Juny, la va comprar a Ponç el 1323, i els marmessors testamentaris del paborde la tornaven a vendre l'any 1327 a Ramon Ferrer. La sèrie coneguda finalitzà l'any 1331, en què Ramon Ferrer la vengué a Guillem Torrentà. En els darrers catorze anys les cases havien tingut sis propietaris diferents, tots ells clergues, excepte Agnès Fornells. Notem també que algunes d'aquestes cases, a més de pertànyer a canonges de Sant Feliu, sovint surten anomenades com a "cases canòniques"; això fa pensar que pot tractar-se d'algunes de les cases on vivien els canonges de la congregació de Sant Feliu.

Les institucions eclesiàstiques van tenir un paper rellevant en el procés de recuperació urbanística del burg de Sant Feliu. El cabiscol Dalmau Garriga n'és un bon exemple

Accés al carrer Trasfigueres.

A l'altra banda de la Pujada de Sant Feliu, encara que una mica més avall i sota els murs de la Força Vella, hi havia unes cases de propietaris jueus conegudes des de començament del segle XIII i que ara tingueren canvis importants. L'any 1296 Adelaida –esposa de Salomó, fill del difunt Mair de Cabanes– va vendre a Isaac, fill del difunt Astruc Cordobí, un complex format per un

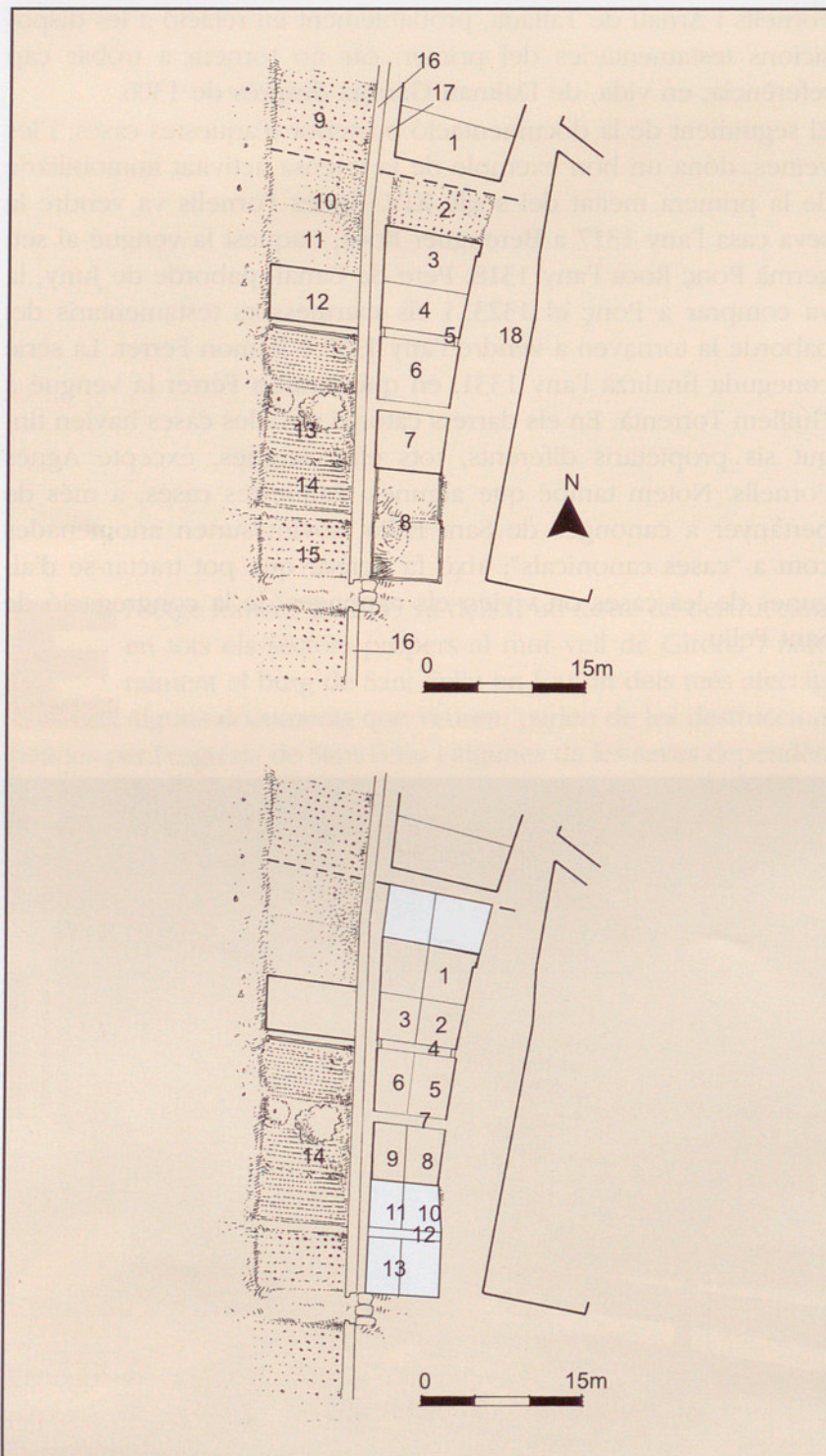
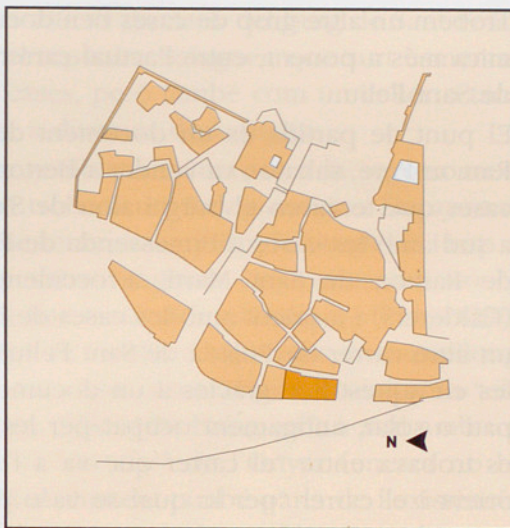

Fig. 11 a. Planta d'un tram de l'illa urbana del burg de Sant Feliu a mitjan segle XIII. Es trobava sota domini directe de Sant Feliu de Girona. L'emplaçament cal localitzar-lo en el tram meridional de l'actual carrer de la Barca. La línia discontinua marca la separació entre els dominis eminent del bisbe, al nord, i les de Sant Feliu, a migdia.

1) Cases de Maria de Banyoles que tenia pel bisbe. 2) Solar de Maria de Banyoles el 1252. El 1264 hi establí Guillem Planes. 3) Solar de Maria de Banyoles. El 1252 hi establí Nadal de sa Molera. 4) Casa de Nadal de sa Molera el 1252. 5) "Carrer que es va fent" el 1262. 6) Casa que els marmessors de Pere Ferran vengueren a Pere Candela i a Mercader de Camplonc, el 1292. 7) Casa d'Arnau de Planes que el 1292 estava separada de la de Pere Ferran mitjançant un galligà. 8) i 15) Pel que es desprèn d'un document de 1296, aquest espai estava sense edificar, car unes cases de l'altre costat de l'actual carrer de la Barca afrontaven directament amb l'arenys de l'Onyar. 9) Solar que tenia Maria de Banyoles el 1264. 10) Tenidor de Maria de Banyoles el 1252. El 1264 el vengué a Guillem Planes. 11) El 1252 Maria de Banyoles establí en aquest solar Nadal de sa Molera. 12) El 1252 Nadal de sa Molera hi tenia una casa. El 1262 la propietat era repartida entre el mateix Nadal i Jaume Vendrell. 13) i 14) Honor d'en Sunyer, el 1292. 16) Mur de contenció del riu Onyar. En aquest sector se l'esmenta d'ençà el 1252. 17) Carrer existent entre les cases i el mur de contenció. 18) Actual carrer de la Barca.

Fig. 11 b. Planta del mateix tram del burg. En aquest cas reproduïm la situació urbana de començament del segle XIV. Es pot apreciar que la massa construïda no ha crescut gaire. En canvi la propietat s'ha densificat enormement perquè les cases s'han dividit per la meitat per aprofitar al màxim la possibilitat de crear nous establiments.

- 1) Cases de Pere Bertran el 1314. 2) Cases de Guillem Notifits el 1312 i d'en Ramon Pirario (potser Molario) el 1313 i el 1314. 3) Cases de Mercader de Campllonc el 1313, d'Arnau Blanquer i de Berenguer Vallmajor el mateix any. Ponç Pagès la tenia el 1323. 4) Galligà el 1313. 5) i 6) Feixa de terra i casa de Mercader de Campllonc que el 1312 la vengué a Jaume Corretger. Entre el 1313 i el 1314 hi figuren Bertomeu Colomers i Pere Miliatis. El 1323 pertanyia a Ermessenda, muller d'en Ponç Sabater. 7) Galligà entre 1313 i 1314. 8) Casa on s'esmenten diferents tenidors entre 1313 i 1323. Guillem Daner, Stela, Jaume Corretger i Guillem Corçà. 9) Casa que pertanyia a Pere Gai entre 1297 i el 1314. En aquells anys la casa era repartida amb Ramon de Talaixà, que encara hi és esmentat el 1316. 10) Casa que el 1316 era de Pere Corretger. 11) Antiga casa de Ramon Puig de la qual n'era posseïdor, el 1316, Guillem Torrenyer. 12) Galligà el 1316. 13) Casa de Vidal Batet. El 1316 se l'esmenta com antic propietari. 14) Solar i tenidor sota el domini directe del rei.

casal amb torre, pati i cases, a banda i banda de la muralla, dins i fora del call. Els casals fora murs afrontaven amb les cases de Pere de Caselles a nord, altres cases a sud, la muralla a orient i el carrer que puja a l'església de Sant Feliu a occident. El maig de 1315 el jueu Vidal Cordobí, fill del difunt Isaac, va vendre per indivís, a Pere Gener i Feliu Ponç, aquest mateix casal situat "fora de la muralla vella, al carrer que puja a St. Feliu, sota l'hospici que dit Vidal té al Call jueu"; de la venda Vidal n'exceptuava un cortal o pati posterior de 14 pams de cana d'amplada (uns 2'5 metres) que hi havia entre el casal venut i la muralla. El pati servia de desguàs dels residus que Vidal hi abocava des de la casa que tenia damunt la muralla, i a més per respectar la prohibició de recolzar les parets posteriors de les cases a la muralla. L'afrontació a nord amb les cases de Caselles confirma que es tractava de la mateixa casa del document anterior.

El novembre de 1316, és a dir, setze mesos després, Pere Gener va vendre al clergue Bernat de Lladrera les cases que havia fet edificar en la seva meitat del casal que havia comprat, amb Feliu Ponç, a Vidal Cordobí; o sigui que en la seva meitat del casal, que devia ser gran i afectada pel setge de 1285, Pere Gener hi havia aixecat diverses cases: una operació força rodona, car un any abans havia comprat per 100 sous i ara venia per 700. Aquest era un dels procediments habituals en l'establiment de noves cases en zones ja edificades abans. Les cases antigues eren comprades per burgesos, comerciants o artesans (Pere Gener era sabater), parcel·lades i edificades amb cases més petites per establir-hi nous tinents o residents; tard o d'hora algun clergue les comprava per ampliar el seu cabal de rendes immobiliàries, i generalment acabaven sortint del mercat immobiliari, que per això es concentrava a les zones de creixement urbà.

Trobem un altre grup de cases ben documentades i situades una mica més a ponent, entre l'actual carrer de Calderers i la Pujada de Sant Feliu.

El punt de partida és un document de 1290 on s'explica com Ramon Pere, sabater, va vendre a Bertomeu Julià, fuster, totes les cases que tenia en el burg i alou de Sant Feliu, que afrontaven a sud amb les cases d'Ermessenda de Fontclara, a nord amb les de Ramon de Sant Martí, a occident amb un carrer públic (Calderers) i a orient amb les cases de l'abat, que miraven cap a un altre carrer (la Pujada de Sant Feliu). Podem arribar a situar-les en aquest lloc gràcies a un document de 1413 que situa un pati o solar, antigament ocupat per les cases de Fontclara, que es trobava entre "el carrer que va a l'església de Sant Feliu" a orient i el carrer "per lo qual se va o puja envers dita església" a occident. Sembla evident que aquests dos carrers que van o puguen cap a l'església eren els actuals de Calderers i la pujada de Sant Feliu.

Una casa veïna a l'anterior surt esmentada l'any 1294, en què Pere de Riba, clergue i administrador de l'Almoina fundada per Pere de Fontclara, difunt marit d'Ermessenda, va vendre al comprador anterior, Bartomeu Julià, la casa que afrontava a nord amb la comprada anteriorment, a ponent amb l'actual carrer de Calderers i a sud amb un altre carrer; aquest últim segurament es va convertir en el fossat o vall de "na Clara" (Ermessenda de Fontclara), que anava des del mur de Sobreportes i tallava entre els carrers de Calderers i de Ballesteries, on s'obria un portal i un pont llevadís que en el segle XIV també rebien el nom de portal i pont de Na Clara. La durada dels topònims Fontclara i Na Clara en aquest indret del burg, gairebé a tocar el carrer de les Ballesteries, segurament s'explica perquè van ser els primers propietaris a fer-hi establiments de cases en el segle XIII, una petita parcel·lació que acostumava a rebre el nom del seu fundador, com va passar a tants indrets de la Girona medieval, que van rebre el nom del primer propietari que els va urbanitzar (Banyoles, Llémena, Fusser, Canader, Albereda, Bordils, Osca, Vivers, Aurich, Tallada, Balaguer...).

Des de 1308 Bartomeu Julià tenia un nou veí, Arlot de Viladesens, que havia comprat les cases de Pere de Sant Joan. Tots dos veïns s'esmenten en un document de 1310, en què els marmessors del difunt Bartomeu Julià van vendre les seves cases a Guillem de Belda; afrontaven amb el dit Arlot a orient i els carrers esmentats a sud i occident. Arlot no va trigar gaire a vendre les seves cases a Guillema, filla de Pere Saurí, l'any 1311. La memòria d'Arlot encara es conservava l'any 1347 quan Bernat Corretger va tenir un plet amb la dita Guillema Saurí per les cases –s'aclareix que són quatre, una precisió no gens habitual– que havia comprat a l'Aniversari d'Arlot de Viladesens; els aniversaris eren donacions de rendes destinades a pagar misses en memòria del difunt.

Un procediment habitual era comprar cases antigues a baix preu que eren parcel·lades i edificades amb cases més petites per establir-hi nous residents: el negoci era rodó

El topònim *Balaguer* és un dels elements del burg de Sant Feliu més difícils d'aclarir; surt esmentat primer com un grup de cases, però també com a celler, portal i fins i tot plaça

Alguns dels elements més difícils d'aclarir del burg de Sant Feliu són els relacionats amb el topònim Balaguer, que surt esmentat primer com un grup de cases, però també com un celler o tanca, un portal i una plaça a diversos documents.

Balaguer és un nom que sembla remuntar-se a la segona meitat del segle XII, en què trobem un *Balaguerius* o *Barayenus* (transcripció dubtosa) que tenia cases prop de l'església i cap a l'areny de l'Onyar, quan entre l'església i el riu encara no hi havia gaire res. El mateix lloc tornava a esmentar-se l'any 1296, en què Dalmau de Garriga va vendre a Mercader de Campllong (un altre clergue) unes cases que afrontaven a orient amb "els cellers de l'abat que diuen cellers de Balaguer", a sud amb un carrer i a occident amb el "riu clar" de l'Onyar (encara no hi havia cases cap al riu). El document també parla de l'existència

Sortida del burg pel carrer de la Barca.

d'un pou al costat de les cases, que probablement va donar nom a la "plaça del Pou" esmentada en un capbreu de mitjan segle XIV.

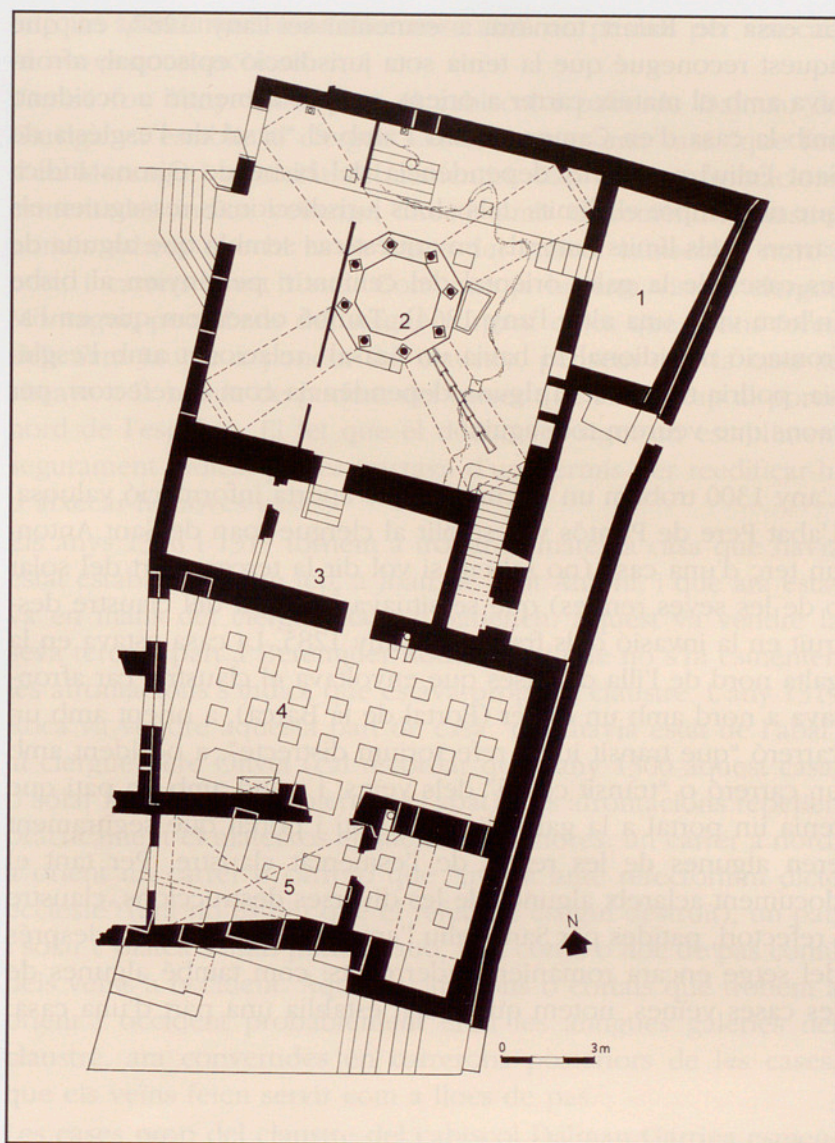
Més precís resulta el document de 1321 que parla del canonge Ramon de Socarrats quan va reconèixer al paborde Pere de Costa totes les cases que tenia al costat de les escales de Sant Feliu, que havia comprat a Bonanat de Riba. Afrontaven a orient amb el "Portal dit de Balaguer" i la paret de l'església, l'escala de Sant Feliu a nord i el "riu clar" de l'Onyar a occident. Es tractava de totes les cases (potser dues o tres) que s'arregleraven al sud de l'escala de Sant Feliu, que miraven cap a la plaça i l'Onyar a occident i tocaven amb un costat de la façana de l'església a orient.

Podem veure com el topònim Balaguer sembla relacionar-se amb diversos elements urbans, però encara hi hem d'afegir la informació donada per un valuós document, l'Estima de 1535, una mena de cadastre de la ciutat que situa una "Placeta de Balaguer" a nord i oest del campanar de Sant Feliu, a la sortida de l'arc de Transfigueres cap al sud. Es tractava per tant d'un espai relativament gran, als dos costats de les escales de l'església, segurament el lloc on un propietari dit Balaguer hi va fer els primers establiments de cases abans de 1200.

El més complicat resulta definir què eren i on estaven els esmentats celler i portal de Balaguer. Amb les poques dades disponibles dels documents anteriors podem hipotèticament situar un espai inicialment urbanitzat per Balaguer en la segona meitat del segle XII que se situaria a ponent del marge fluvial on s'aixecava la terrassa i l'església de Sant Feliu, per tant immediatament a sota de la seva façana, més reculada que l'actual. A començament del segle XIII (entre 1220 i 1230) ja hi havien unes escales davant l'església que permetien superar el marge o desnivell entre la terrassa del temple i la futura plaça de Sant Feliu, edificada en el segle XIV. A tocar les escales, o fins i tot a sota segons la lectura que fem del document de 1321, hi havia un "cellarium", un celler tancat per un portal cap al sud, que podria ser fins i tot el "clausum" (clos o tancat) esmentat en el document de 1220-1230, i que se situava al sud de les escales. A favor de la hipòtesi d'un carrer o espai cobert sota les escales i la paret de l'església tenim el document de 1321 que fa afrontar les cases a orient amb el Portal de Balaguer i la paret de l'església alhora. Trobem molts altres documents medievals que fan dobles afrontacions: per exemple una casa que afronta a orient amb un carrer i una casa; generalment això volia dir que el pis inferior de la casa donava a un carrer sota una volta i la part superior passava per sobre del carrer fins a tocar la casa de l'altra banda. Si aquest era el cas del celler i del portal de Balaguer, estariem parlant d'un cobert, tal vegada de volta, sota la part superior de les escales i la façana de l'església de Sant Feliu. Les cases de la urbanització de Balaguer encara s'esmentaven l'any 1351, en

L'espai del cementiri i del claustre, al nord de Sant Feliu, va ser un dels més castigats pel setge francès de 1285; això no obstant, l'activitat immobiliària s'hi va reprendre l'endemà mateix de la guerra

Fig. 12. Planta dels anomenats Banys Àrabs de Girona. L'immoble d'estil romànic imita l'estructura dels banys musulmans medievals. Foren bastits el 1194 per Arnau de Llers sota llicència reial. El setge de 1285 va malmetre l'edifici, que no fou reconstruït fins al 1294, sota els auspicis de Ramon de Taialà. Fins al segle XV va romandre com un establiment públic de banys. L'aspecte actual es deu principalment a la profunda restauració de què fou objecte entre 1929 i 1931. Aquesta planta es basa en un dibuix original de Francesc Riuró de l'any 1929 realitzada durant les obres d'excavació i de restauració. És d'un gran valor perquè s'hi observen les modificacions realitzades per les monges en el temps en què varen estar integrades dins del convent de les caputxines (1618-1929). Així el vestíbul fou convertit en un forn de coure pa (núm. 1), els antics vestuaris, en el safareig (núm. 2), la sala freda en rebost (núm. 3), la sala tèbia, en cuina (núm. 4) i la sala calenta fou parcialment enderrocada i en el seu lloc s'hi alçaren algunes dependències conventuals.

què el sabater Bernat de Camps reconeixia la possessió d'una casa que tenia a orient de les dites cases i prop de l'església de Sant Feliu.

L'espai del cementiri i el claustre, al nord de Sant Feliu, va ser un dels que va patir més durament els estralls del setge francès de 1285, com tindrem ocasió de veure tot seguit, però en cap cas això va ser un impediment per la continuació de l'activitat immobiliària des de l'endemà de la guerra.

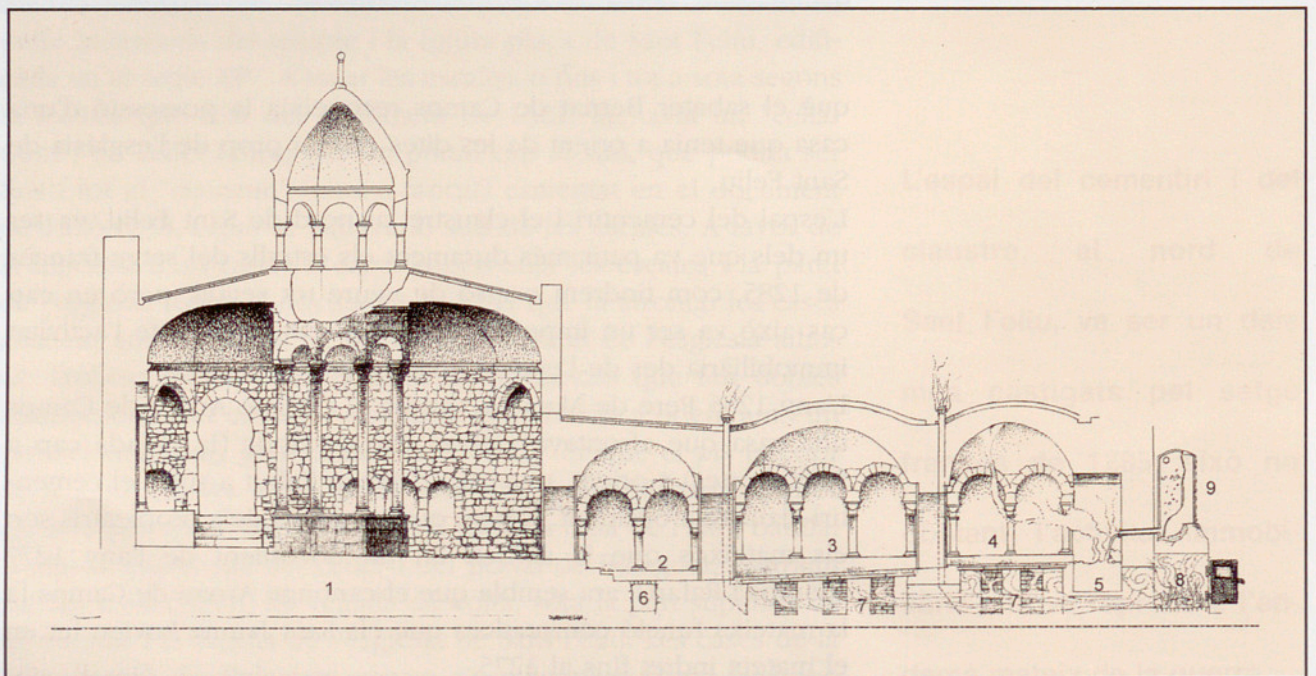
L'any 1286 Pere de Mata va vendre al clergue Arnau de Camps una casa que afrontava amb el carrer públic (la pujada cap a Sobreportes) a orient, una casa d'Arnau Rafart a sud i el cementiri-claustre a occident. Notem que els noms dels propietaris són els mateixos que ja sortien en un document de l'any 1277 (Camps i Rafart); ara sembla que el canonge Arnau de Camps fa la mateixa funció compradora que els Sant Jaume havien fet en el mateix indret fins al 1275.

La casa de Rafart tornava a esmentar-se l'any 1287, en què aquest reconegué que la tenia sota jurisdicció episcopal; afrontava amb el mateix carrer a orient, amb el cementiri a occident, amb la casa d'en Camps a nord i amb el "casal de l'església de Sant Feliu" a sud. La dependència del bisbe de Girona indica que no sempre els límits dels alous jurisdiccionals resseguien els carrers o els límits naturals; en aquest cas sembla que alguna de les cases de la galta oriental del cementiri pertanyien al bisbe (n'hem vista una altra l'any 1264). També observem que en l'afrontació meridional hi havia un "casal" relacionat amb l'església; podria tractar-se d'alguna dependència com el refectori, per raons que veurem tot seguit.

L'any 1300 trobem un document que aporta informació valuosa. L'abat Pere de Pontós va establir al clergue Joan de Sant Antoni un terç d'una casa (no sabem si vol dir la tercera part del solar o de les seves rendes) que se situava al costat del claustre destruït en la invasió dels francesos l'any 1285. La casa estava en la galta nord de l'illa de cases que envoltava el claustre, car afrontava a nord amb un carrer (Portal de la Barca), a orient amb un carreró "que transit iuxta refectorium distrecte", a occident amb un carreró o "trànsit comú" dels veïns; i a sud amb un pati que tenia un portal a la galta d'orient, pati i portal que segurament eren algunes de les restes de l'esmentat claustre. Per tant el document aclareix algunes de les diverses destruccions, claustre i refectori, patides per Sant Feliu l'any 1285; quinze anys després del setge encara romanien enderrocats; com també algunes de les cases veïnes, notem que l'abat establí una part d'una casa,

Fig. 13. Secció reconstruïda dels anomenats Banys Àrabs on es detalla el seu funcionament.

- 1) Vestuari i sala d'estar (apodyterium).
- 2) Sala freda (frigidarium).
- 3) Sala tèbia (tepidarium).
- 4) Sala calenta (caldarium).
- 5) Piscina d'aigua calenta (alueus).
- 6) Claveguera de desguàs.
- 7) Hipocaust.
- 8) Forn.
- 9) Caldera.

La primera notícia sobre l'areny després del setge francès és del 1315; Ramon de Tailaxà l'esmenta en una llicència a Ponç de Montjuïc per edificar en un solar de l'alou de Sant Feliu

fet que acostumava a relacionar-se amb un permís per aixecar-hi noves construccions.

També fou l'any 1300 quan el cabiscol i paborde Dalmau de Garriga va establir al clergue Cervià Sunyer una casa "que fou d'en Montagut" al costat del cementiri. Cap de les afrontacions esmentades indica veïnatge directe amb el cementiri-claustre, només sabem que hi havia cases del mateix cabiscol a nord i oest, i carrers a est i sud. Com que ja havíem vist el clergue Montagut, poc abans del setge, ocupant cases que abans foren dels Sant Jaume a ponent del claustre, pensem que la casa se situava a la banda de ponent del carrer que anava cap al portal nord de l'església. El fet que el document sigui un establiment segurament indica que es tractava d'un permís per reedificar-hi o aixecar-hi noves cases.

Els anys 1316 i 1317 tornem a trobar la mateixa casa que havia estat establerta en un terç a Joan de Sant Antoni, i que ara estava en mans del clergue Ramon Sabench. Aquest va vendre la seva tercera part a Berenguer Roca, i tot i que no s'hi esmenten les afrontacions s'indica que estava prop del claustre. L'any 1317 Roca va vendre aquesta part de casa "que havia estat de l'abat" al clergue Pere Olivet (cal recordar que l'any 1300 aquest casal o solar havia estat establert per l'abat). Les afrontacions repetien pràcticament el mateixos elements d'aleshores: un carrer a nord, a orient un carrer o carreró que "transit ante refectorium dicte ecclesie" (ara no es diu que el refectori estigui destruït), un pati i solar ("platea") amb portal a sud, i un cortal o lloc de pas comú dels veïns a occident. Aquests carrerons o cortals que trobem a orient i occident probablement eren les antigues galeries del claustre, ara convertides en carrerons posteriors de les cases, que els veïns feien servir com a llocs de pas.

Les cases prop del claustre del cabiscol Dalmau Garriga esmentades l'any 1300 tornen a sortir l'any 1333 quan Arnau de Puig explicava que les havia comprat abans –no sabem quan– i ara les venia al canonge Pere de Costa. Les cases se situaven a ponent del claustre ("in cimiterio Sancti Felicis" a orient) i en tenien altres que també havia comprat Pere de Costa a nord i occident. Possiblement Arnau de Puig no va vendre aleshores totes les seves cases, car l'any 1350 el seu hereu Berenguer de Puig reconeixia al paborde de Juny, en un capbreu, que tenia una casa situada "in capite cimiteri dicte ecclesie, retro dictam ecclesie usque circium", és a dir, al capdamunt del cementiri de dita església, a la part del darrere, cap al nord.

L'areny de Sant Feliu

Hem vist en el capítol anterior com, des de començament del segle XIII, l'areny del burg de Sant Feliu estava format per tot el sector situat entre el mur nou i el riu Onyar, a ponent dels

actuals carrers de la Barca, plaça de Sant Feliu i carrer Calderers, uns carrers i places que, com tots els del burg, encara no rebien cap nom, tot i que des de començament del segle XIV tot aquest eix sembla anomenar-se algun cop el “carrer inferior del burg”, car la pujada cap a Sobreportes feia de “carrer superior”. Hem vist com al llarg del segle XIII s’havia començat a urbanitzar el sector nord d’aquesta galta; primerament el tram superior de l’alou de Santa Maria, a tocar del Galligants –ja edificat en part l’any 1223–, i després el tram central fins a la plaça de Sant Feliu en la segona meitat del segle. Més al sud, des de la plaça fins les Ballesteries, encara no hi havien arribat les edificacions; només el mur de l’areny separava l’actual carrer de Calderers i l’Onyar.

La primera notícia de l’Areny després del setge de 1285 la trobem l’any 1315, en què Ramon de Talaixà va donar llicència (és a dir, establia amb permís per edificar, “[...] quod parietes [...] facere [...] de celo in abisum [...]” a Ponç de Montjuïc, en un solar de l’alou de Sant Feliu, intermedi entre les cases ja edificades del comprador i el venedor, situades “in carraria inferiore burgo Sancti Felicis usque Arinium”, és a dir en el carrer inferior del burg, cap a l’Areny. De fet aquestes cases encara no se situaven en la galta de l’areny del futur carrer de Calderers, car es tractava d’una renglera de cases que ja estava força edificada de feia temps; “[...] tempore fuit inter hospicium meum et hospicium tuum [...]” s’afegeix; de fet el que s’edificava era encara la galta de llevant del carrer.

També parlava d’unes cases molt properes el document de 1316, en el qual el clergue Torrentà reconeixia al paborde de Juny Pere de Canal, que tenia un grup de cases, amb patis i horts que hi havia separats de dites cases per un carrer (Calderers); a nord hi havia les esmentades cases de Talaixà, a sud les de Vidal de Batet, a l’est les de Jaume Corretger i a l’oest l’areny de l’Onyar. Es tractava d’una propietat extensa que arreglerava les cases a la banda de llevant del carrer, però que disposava d’horts a l’altra galta, segurament a banda i banda del mur de l’areny que passava paral·lel al carrer.

També hi havia a prop el casal o bloc de cases (“hospicium”) que Pere de Molló va reconèixer al paborde Pere de Canal l’any 1320, que afrontava a orient, nord i sud amb altres propietaris i a occident amb l’Onyar (“in rivo claro Undaris”). No s’esmenta el carrer en l’afrontació occidental, però això era habitual quan un carrer o camí es confonia amb l’areny d’un riu (és freqüent trobar-ho a documents de Pedret o de les Ballesteries, per exemple).

El fet més significatiu en la transformació de l’areny de Sant Feliu en el segle XIV es produí després de 1320. L’any 1322 el batlle reial Ferrer de Lillet va donar llicència a Bonanat Cordoví (jueu) per fer-hi cases (“edificando de novo domos et alia edificia”) en un solar de domini reial en el burg de Sant Feliu “extra

La transformació de l’areny va tenir un impuls important el 1322, en què per primer cop el batlle reial donà permís per edificar en domini reial més enllà del mur, cap a l’Onyar

Aquest primer establiment reial en l'areny de seguida en va donar pas a d'altres

murum usque Undaris", és a dir, més enllà del mur cap a l'Onyar. El solar o pati mesurava 4 canes i mitja de longitud, i 4 canes i un pam de latitud (uns 7 metres cap al riu i 6'5 metres cap al nord; o sigui, menys de 50 m²). Afrontava a orient amb el mur de l'areny i un petit camí de ronda que el resseguia, a sud i nord amb altres patis encara no edificats i a occident amb l'Onyar.

Aquesta va ser la primera intervenció d'un funcionari reial en l'areny de Sant Feliu, i coincidia amb la primera vegada que hom volia urbanitzar més enllà del mur, un espai que era de domini reial i on només el rei podia donar llicències d'establiment i cobrar-hi censos. Això passava tant en l'areny de Sant Feliu com en el de Sant Pere de Galligants, el mercat o plaça de les Cols (la Rambla) i les ribes del Mercadal i del cap de l'Areny, en els mateixos anys.

El fet que aquest primer document de l'areny reial el trobem dins el capbreu de la Pabordia de Juny de Sant Feliu és degut al fet que el propietari establert també hi tenia el solar contigu situat a llevant del mur, a tocar el carrer, i aquest altre espai era de domini de Sant Feliu. De fet el document aclareix aquesta dualitat de dominis quan esmenta que Bonanat Cordoví havia de pagar un diner de cens al Rei, tot salvant (deixant intactes) els drets de Sant Feliu. Aquest primer establiment reial en l'areny va donar pas a d'altres que veurem tot seguit.

Un document de 1324 –de fet, el resum d'un conjunt de quatre– explica com, per potestat reial, Guillem Bayer va ser establert en un pati de l'areny que feia 6 canes i tres pams de longitud (uns 10'5 metres des del mur cap al riu); aquest pati va ser venut quatre vegades més entre 1324 i 1353, per tant és un altre bon indicatiu de la intensa activitat immobiliària d'aquells anys. El text afegeix que per la part de l'areny es pagaria un cens al rei, i un altre a Sant Feliu per la part interior del mur cap al carrer.

L'any 1335 l'infant Pere, el futur Pere el Cerimoniós, va donar llicència a Bernat de Bordils, ciutadà de Girona i conseller reial, i a Arnau de Vivars, jutge de Girona, per construir quatre molins (un dels quals podia ser draper) dins l'alou que posseïen sota domini reial fora del mur de l'areny. L'espai atorgat s'allargava a ponent del mur i anava des del Galligants al nord fins davant del portal del mur de l'areny que s'obria cap a la plaça i les escales de Sant Feliu a sud. Sembla que es tractava del mateix lloc on anteriorment hi havia els molins de Sant Pere esmentats fins a la darrereria del segle XIII, i que segurament haurien desaparegut. En tot cas no podem confirmar que aquests molins s'arribessin a edificar, encara que no trobem cases en aquest sector a ponent del mur en aquests anys, a diferència del que passava amb la resta de l'areny de Sant Feliu.

Més cap al sud, en la galta interior del mur que se situava més enllà de l'esmentat portal de la plaça de Sant Feliu, sabem que s'hi començaven a edificar cases. L'any 1337 Jaume d'Om va

comprar a Bonanat Estanyol una casa que hi havia sota l'escala de Sant Feliu ("subtus scala maiore") i que afrontava a orient amb un carrer (que feia de ronda del mur), l'areny a occident, una casa de Guillem Bernat a nord, i un pati o solar encara no edificat a sud. Es tractava de les primeres cases que donaren lloc a la renglera de ponent de l'actual carrer de Calderers, per tant dins l'alou de Sant Feliu. La seva construcció coincideix en el temps amb les cases que s'alineaven més al sud, entre el carrer de les Ballesteries i el riu, que van ser aixecades entre 1319 i 1353, i també amb les de la Peixateria Nova, a ponent de la Rambla, que van ser aixecades a partir de 1336. La construcció de cases continuà, perquè l'any 1338 hom parlava d'una casa que Brunissenda, esposa de Guillem Rubirola, va reconèixer al paborde de Juny; se situava entre el carrer a occident i l'areny a orient, a nord hi havia un carrer que duia cap a l'areny, i que segurament travessava el mur mitjançant un portal, encara que no sabem exactament quin.

L'any 1346 el mateix Jaume d'Om va rebre permís del procurador reial per establir (edificar) un pati o solar de sis canes i un pam cap al riu (és a dir, deu metres a ponent del mur de l'areny i de la seva casa més amunt esmentada), que se situava en l'alou de la Pabordia de Juny. Aquests patis es van edificar ràpidament; el capbreu reial de l'areny de 1350 n'esmenta nou. L'aparent confusió entre el domini del rei (el seu procurador donava el permís) i l'alou de Sant Feliu, en realitat significa que en una data anterior però no gaire llunyana de l'any 1322, quan s'hi van començar a fer els primers establiments, s'hauria arribat a un acord entre Sant Feliu i l'administració reial a Girona per repartir-se els drets i rendes dels solars d'aquesta banda del burg propera al riu, a les dues bandes del mur de l'areny. El mateix document afegeix que Jaume d'Om havia de pagar 1 diner de cens al rei i un altre a Sant Feliu.

Podríem esmentar encara altres documents referits a la construcció de cases i patis en l'areny, però a tall de mostra esmentem un de l'any 1357 que torna a parlar de Jaume d'Om, aleshores difunt. La seva esposa Elisenda va donar al seu fillol Miquel la casa de dit Jaume; afrontava a orient i sud amb un carrer i la plaça de l'escala de Sant Feliu, i a occident amb l'areny.

Els banys i l'alou de Santa Maria

La reconstrucció dels Banys malmesos pel setge de 1285 fou obra de Ramon de Taialà ("Toyolano"), que l'any 1294 va rebre llicència del rei Jaume II per reparar i reedificar "...illa balnea Gerunde que fuerunt destructa tempore adventus Gallicorum...", els banys de Girona que foren destruït en temps de l'arribada dels francesos; sens dubte la proximitat de l'edifici

Segurament durant els primers establiments l'administració reial a Girona i Sant Feliu devien haver arribat a un acord per repartir-se els drets i rendes

Imatge de l'església de Sant Feliu des de l'altre costat del riu Onyar.

L'any 1294 Ramon de Taialà va rebre llicència del rei Jaume I per reparar i reedificar els banys de Girona, destruïts durant el setge de 1285

a les muralles de la catedral n'hauria estat la causa. El rei es comprometia a pagar la quantitat que Ramon hagués esmerçat en dita reparació quan volgués recuperar el domini útil dels Banys; en aquest cas l'establert Taialà estaria obligat a retornar-los-hi. Aquest tipus d'operació amb dret de retracta del venedor rebia el nom de carta de gràcia: el rei cedia el domini útil però se'n reservava el domini eminent (o directe) i Ramon de Taialà li havia de pagar un cens anual de mig morabatí (nou sous). Dos anys després (1296) el batlle reial de Girona va atorgar a Ramon de Taialà un instrument conforme verificava que aquest havia invertit la quantitat de mil nou-cents un sous i mig en la reparació dels Banys, quantitat que el rei hauria de pagar si volia

tornar a recuperar dit establiment. Les condicions tan favorables de l'establiment reial s'expliquen perquè Taialà gaudia del favor reial a causa dels serveis prestats a la Corona; n'és una altra prova el fet que Taialà també va rebre del rei, l'any 1298, l'establiment perpetu de la notaria i l'escrivania reial de Girona i tota la seva vegueria.

Des del punt de vista urbanístic resulta molt aclaridor el document que l'hereu de Ramon de Taialà, Ramon Simon de Taialà va rebre del rei Jaume II l'any 1322, en el qual es confirmava l'establiment dels Banys, que havia rebut del seu oncle, a canvi de la condonació del pagament de les despeses fetes pels Taialà, quan el rei volgués recuperar-los. El document esmentava les afrontacions dels Banys, que tenien un carrer a orient, cases de Carbonell i Ramon de Far a sud, cases de Berenguer de Roca, Guillem Sunyer (el forn) i el metge Guerau (de Sant Dionís) a occident, i l'hort del dit Guerau i unes cases de propietari il·legible a nord. El rei també concedia a Ramon Simon que pogués fer, si volia, altres Banys en qualsevol altre lloc de la ciutat o els seus suburbis (no es varen fer), però aleshores el rei recuperaria els Banys de Sant Feliu i podria tornar a establir-los a qui volgués.

De fet Ramon Simon havia rebut els Banys molt abans, car l'any 1307 ja havia rebut, per primer cop la confirmació reial de l'establiment dels Banys. En realitat aquestes van ser només dues de les moltes vegades que els Taialà hagueren de reconèixer el domini reial sobre els Banys, concretament ho va haver de fer vuit vegades Bernat de Taialà a instància dels reis Alfons i Pere entre 1329 i 1351.

No sabem com relacionar tot aquest allau d'informacions referents a la propietat útil dels Taialà sobre els Banys amb la notícia donada per un document de 1342 segons la qual el rei Pere va alienar el domini i els censos que rebia dels Banys de Girona a favor del seu "físic" o metge Arnau de Riera; tal vegada va ser una donació temporal que el rei va recuperar després de la mort de Riera. La manca de fonts directes dificulta fer-ne més precisions.

Un document de l'any 1316 ens ofereix una informació detallada per comprendre la distribució i les dimensions de les cases de l'illa dels Banys. Es tracta d'unes cases que Guillem Sunyer tenia al nord del seu forn i dels Banys veïns. Un conjunt de propietaris, als quals podem afegir altres d'afrontats, reconeixen els censos que havien de pagar al nou propietari eminent, Bernat de Lladrera. Les nou cases esmentades pertanyien, de ponent a llevant, a Ponç de Vilanova, Bernat de Batlle, Pere Burgés, Pere de Camós, Francesc Orriols, Pere Arnau, Guillem Martí, Arnau de Llémena i al mateix Guillem Sunyer. Les cases afrontaven a nord, excepte la primera, amb un carrer –l'actual carrer Sampsó– i a sud amb la casa dels Banys i el jardí de Guillem Sunyer annex al forn. Es tractava d'un espai d'uns cinquanta

L'operació de la restauració dels banys es va fer amb dret de retracta del venedor (carta de gràcia): el rei cedia el domini útil però se'n reservava el domini eminent, i a més rebia un cens anual

Al segle XIV foren nombrosos els reculls de documents per tal que els propietaris poguessin controlar les seves propietats. A Sant Feliu trobem els capbreus ordenats pel rei, el bisbe de Girona i la Pabordia de Juny

metres d'est a oest i vint metres de nord a sud (uns mil metres quadrats), a cada casa li correspondrien uns cent metres quadrats (amb patis o jardins afegits); vuit d'aquestes cases s'alineaven al llarg de tota la galta nord cap al carrer, que comprenia uns cinquanta metres, això donava uns cinc o sis metres de façana a cadascuna i quinze o vint de fondària. Per tant els solars presentaven una forma allargassada típica dels establiments medievals.

Sota la muralla i la canònica de la Seu, cap al nord i mirant el riu Galligants, en l'actual passeig Arqueològic, hi havia cases propietat de clergues de la Seu des d'època reculada, que pot ser anterior al segle XI; en qualsevol cas va ser en aquell segle que hi trobem les primeres referències directes. Va ser l'any 1315 que el Sagristà Segon de la Seu, Jaspert de Fulcarà, en nom del bisbe, va establir al clergue Dalmau de Pujals els casals que havien estat enderrocats en temps de la guerra amb els francesos i que trenta anys després sembla que encara no havien estat reedificats. Afrontaven a ponent i tramuntana amb un camí públic, i al sud amb la muralla que hi havia sota el "dormitori nou" dels canonges –per tant de construcció propera en el temps–, a tocar el Portal de la Canònica que entrava per la muralla a ponent. Eren, doncs, uns casals, o el que en quedava, arcerats sota la muralla, entre les torres Júlia i Cornèlia i donats en establiment per tornar-los a edificar.

Una mica més a ponent hi havia unes altres cases que l'any 1318 va rebre Bernat Tomàs, cap de les escoles de la Seu. Es situaven sota la torre Cornèlia –és aleshores que surt per primer cop aquest topònim– i eren els casals destinats a servir de locals de dites escoles. Tenien a llevant i nord els mateixos camins esmentats més amunt, a més d'un casal de l'abat de Sant Feliu, la torre Cornèlia al sud –de la qual restaven separats per un petit espai o pati–, i a ponent un altre casal assignat a l'altar de Sant Miquel de la Seu. L'any 1335 es va confirmar la donació feta a Tomàs i s'hi afegia el pati o solar que hi havia entre les cases i la torre, amb permís per fer-hi una casa nova. L'aprofitament urbanístic d'un petit racó com aquest indica que el desenvolupament urbà de tot aquest sector de la muralla de la Seu s'havia desenvolupat amb força èxit.

Els capbreus del burg de Sant Feliu

En els anys centrals del segle XIV foren nombrosos els reculls de documents ordenats pels propietaris eminents amb l'objectiu de posar-hi al dia tot el grapat de propietats sobre les quals hi tenien la jurisdicció. En el cas del burg de Sant Feliu hi trobem tres exemples: els capbreus ordenats pel rei, el bisbe de Girona i la Pabordia de Juny de Sant Feliu, que n'eren els tres propietaris eminents principals.

a) Entre 1350 i 1362, el capbreu de la Pabordia de Juny, compilat pels volts de 1370-1380 recull, entre molts d'altres, 33 documents on els propietaris feien el reconeixement del domini del paborde, Guillem Cavaller, sobre un nombre mínim de 40 cases o grups de cases de l'alou de Sant Feliu. No es tracta de la totalitat de l'alou, però sí d'una gran part, ja que la Talla de 1360 dóna a tot el burg de Sant Feliu un mínim de 120 focs (sense comptar-hi els clergues); més de la meitat vivien dins l'alou de Santa Maria i per tant no figuren en aquest capbreu.

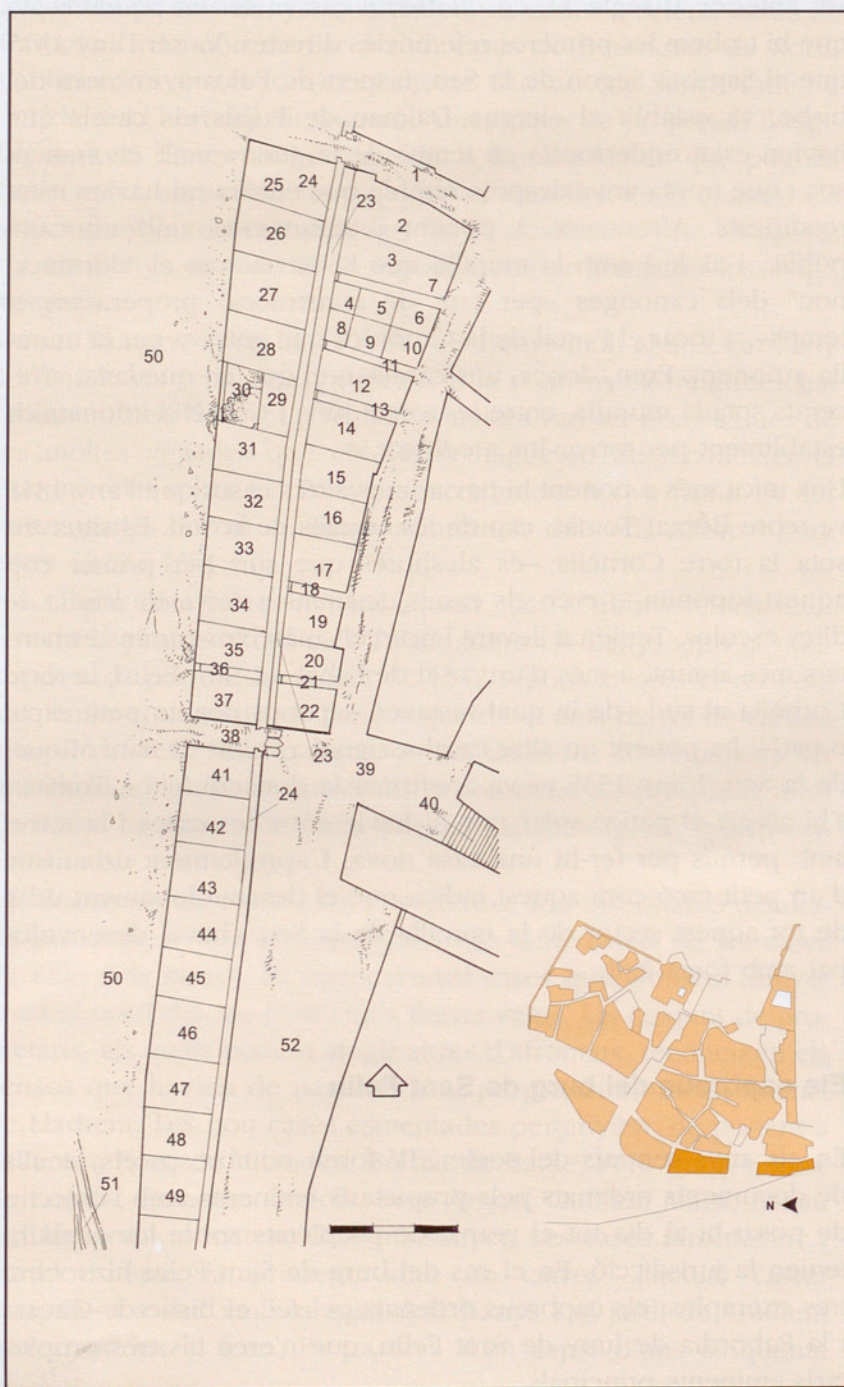
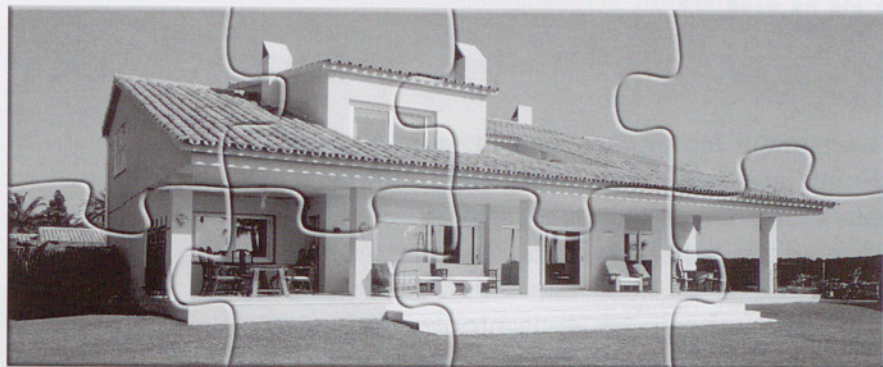
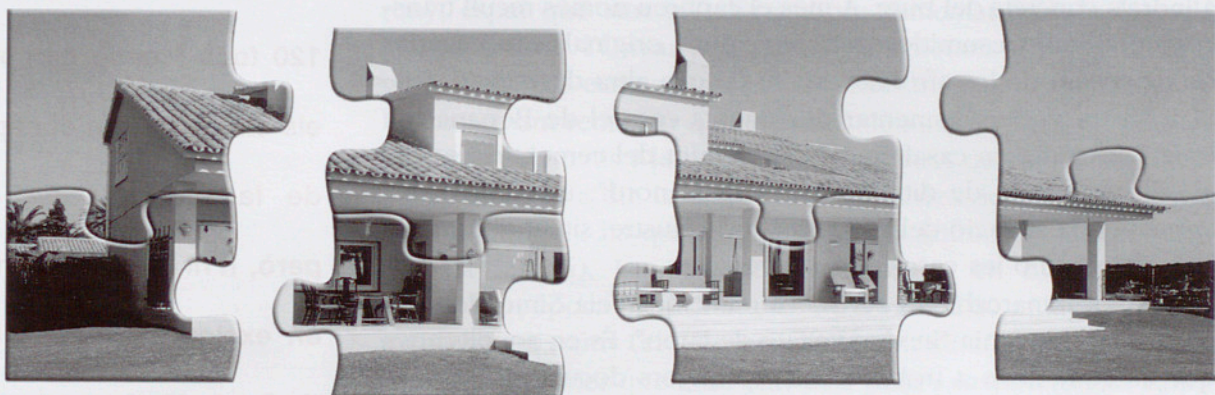

Fig. 14. Planta de dues illes de cases contigües a prop de l'Onyar a mitjan segle XIV. Se situen en el costat occidental dels actuals carrers de la Barca i de Calderers. El primer conjunt de cases de la part superior de la planta s'han desenvolupat a partir de dos capbreus, un de 1350, reial, i un altre, episcopal, de 1353. Abasta aproximadament la meitat de les finques situades entre el mur i el carrer actual de la Barca. L'altra meitat era domini eminent de Sant Feliu de Girona. (núm. 2 a 12). L'illa que ocupa la part inferior s'ha restituït a partir d'un capbreu reial de 1350. 1) Carrer del portal de l'areny el 1353. 2) Casa de Francesc Corder. 3) Casa de Pere Huguet del Portell. 4) Casa d'Amanda, muller de Francesc Carrera. 5) Casa de Bernat Causada. 6) Casa de Cecília, muller de Pere Cifred. 7) Galligà. 8) Casa de Pere Huguet. 9) Casa de Guillem Puig. 10) Casa d'Arnau Frugell. 11) Galligà. 12) Casa de Joan Moner. 13) Galligà. 14) Hospici que fou de P. Rus abans del 1324. Aquell any el tenia Caselles. Després, el 1332, passà a Guillem Torroella. El 1363 era possessió de Ramon Egidí. 15) Entre 1320 i 1350 fou la casa de Berenguer Moià. 16) Casa de Bernat Vendrell de Taialà. 17) Casa de Guillem Font. 18) Galligà. 19) Casa de propietat desconeguda. 20) Hospici de Joan Miàs el 1350. El 1337 havia estat de Guillem Fosse i el 1338 fou de Guillem Rovirola. 21) Galligà. 22) Abans de 1337 Bonanat Estanyol hi tenia hospici, que havia adquirit a la muller de Guillem Pi. El 1337 el comprà Jaume Olleda. El 1338 el tenia Guillem Rovirola. 23) Carrer que passava entre el mur de contenció del riu i les cases. 24) Mur de contenció de l'Onyar. Documentat ja el 1221. 25) Casa de Cecília, muller de Francesc Corder. 26) Casa de Pere Huguet del Portell. 27) Casa de Guillem Montalt. 28) Casa de Joan Moner. 29) Casa de Guillem Torroella. 30) Pati de Guillem Montalt. 31) Casa de Berenguer Moià. 32) Casa de Bernat Vendrell. 33) Casa de Guillem Font. 34) Casa de Guillem Juscafred. 35) Casa de Joan Miàs. 36) Galligà. 37) Casa de Guillem Rovirola. 38) Portal davant l'escala de Sant Feliu el 1335. 39) Plaça de Sant Feliu el 1353. 40) Escalles de Sant Feliu. 41) Casa de Francesc Casedemont. 42) Casa de Guillem de Riba. 43) Casa de Joana. 44) Casa d'en Pere Soler. 45) Casa d'en Ramon Bruguera. 46) Casa d'en Pere Tortosa (o Torroja). 47) Casa d'en Guillem Juscafred. 48) Casa d'en Bernat Corder. 49) Casa d'en Francesc Castelló. 50) Areny del riu Onyar. 51) Riu Onyar. 52) Plaça del Pou el 1353.

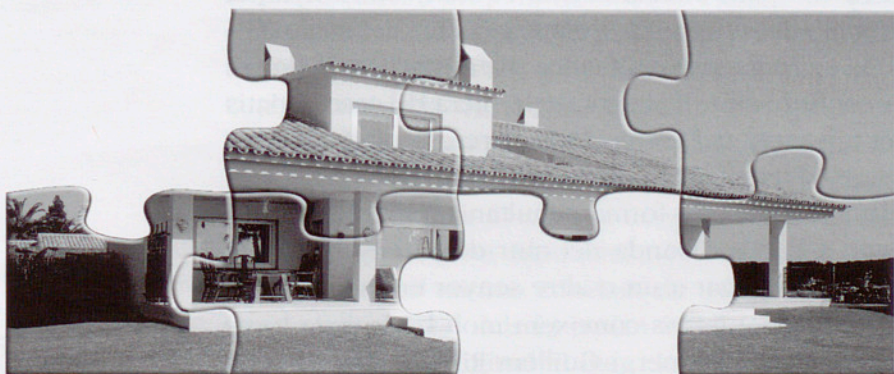
Hipoteca Fàcil BBVA

Li financem el 100% del valor

Vostè decideix el que vol pagar

Pot deixar de pagar dos mesos l'any

Perquè tot sigui una mica més fàcil

L'hi volem posar fàcil. Volem que tingui una vivenda amb més espai, que visqui a la zona que més li convingui, que tingui més llum, que no pateixi per aparcar el cotxe...

Per això hem dissenyat la Hipoteca Fàcil BBVA. Una hipoteca que li ofereix la màxima flexibilitat, gran agilitat de tramitació i més facilitats de pagament. A més tindrà tot un any per vendre el seu antic habitatge. I podrà disposar de les

quantitats amortitzades per descobrir les necessitats que se li presentin en qualsevol moment. Amb la Hipoteca Fàcil BBVA tindrà per fi la casa que sempre ha volgut.

Acosti's a qualsevol Oficina BBVA i demani per la nostra Hipoteca Fàcil. També se'n pot informar trucant a Línea BBVA 902 22 44 66 o a www.bbva.es. Estarem encantats d'ajudar-lo.

BBVA

No es tracta d'un recull fet sistemàticament, com ho foren els altres dos capbreus que veurem més endavant; més aviat sembla una recopilació feta després de la mort de Guillem Cavaller dels reconeixements fets pels propietaris en diverses dates, que s'estalonen entre 1350 i 1362, amb motiu de compres o donacions testamentàries; aleshores els nous propietaris havien de demanar la lloació del senyor eminent (el paborde) i pagar els drets corresponents (terços, lluïsmes i foriscapis), a més del cens anual. Per tant el recull presenta un aspecte més aviat dispers i sovint dificulta l'assignació de les cases o propietats esmentades a indrets concrets del burg. A més el capbreu només recull transcripcions molt resumides dels pergamins originals; de vegades no disposem de les afrontacions ni de cap altra descripció.

Malgrat tot podem esmentar documents com el de Bonanat de Puig, que tenia un casal en "el capdamunt del cementiri de l'església, al darrera de dita església cap al nord"; una bona descripció de la situació del vell cementiri-claustre, situat al nord de Sant Feliu, amb les cases que l'envoltaven.

També és remarcable el reconeixement que feia Simó de Cors d'un casal que tenia "in vico vocato de Lupo". És en aquells anys que es comencen a trobar noms de carrers documentats en el burg de Sant Feliu, tot i que el nom de carrer del Llop segurament recollia una tradició més antiga.

Un grup de deu documents segurs, i possiblement altres de probables, situen cases i patis a tocar el mur i l'areny de l'Onyar, el sector més dinàmic del burg en la primera meitat del segle XIV (de fet en deuen ser més, però la manca d'afrontacions d'alguns en dificulta la confirmació). Es tracta de la filera de cases i patis que s'allargava a ponent del carrer de la Barca, la plaça de Sant Feliu i el carrer Calderers. Els propietaris pagaven censos a la Pabordia de Juny i al rei de forma simultània, car els casals i patis se situaven a banda i banda del mur de l'areny, i segons quin costat s'havia de pagar a un o altre senyor eminent.

De quatre d'aquests propietaris coneixem molt bé la seva localització: Joana, esposa de Moner, i Guillem Riba tenien els seus "hospicis" a ponent de la plaça de Sant Feliu; Bernat Corder i Brunissenda, esposa de Julià, unes cases més avall d'en Riba i mig pati, no edificat, a ponent de la plaça del pou de Sant Feliu. Es tractava, malgrat la seva proximitat, de dues places diferenciades; segurament les cases que s'alineaven al sud de les escales de Sant Feliu dividien la plaça en les dues esmentades.

A mitjan segle XIV encara es conservava la memòria de les cases que Balaguer havia aixecat al nord de les escales de Sant Feliu, dos-cents anys abans. Les esmentava Bernat de Camps com a afrontació oriental de la seva casa, afegint-hi que estaven "prop de Sant Feliu".

b) Entre els diversos reculls que es conserven en el capbreu reial de 1350-53, n'hi ha un que es refereix als patis i cases de domini reial que se situaven en l'areny del burg de Sant Feliu. Tot el

La talla de 1360 donà al burg de Sant Feliu un mínim de 120 focs (sense comptar-hi els clergues). En el capbreu de la Pabordia de Juny, però, n'hi figuren la meitat, en excloure'n els de l'alou de Santa Maria

que hi havia entre el mur de l'areny i l'Onyar era del rei, i en aquells anys, a Girona com a tot Catalunya, el batlle reial s'a-fanyava a recollir aquests capbreus amb una finalitat ben clara: conèixer la quantitat i el valor de les propietats del patrimoni reial i fer possible la seva negociació i venda en les millors condicions, per tal d'aplegar els recursos que demanava el rei Pere el Cerimoniós per fer front a les guerres contra Gènova, i poc més tard contra Castella.

Els catorze documents d'aquest recull inclouen un total de quinze patis i nou cases que s'aixecaven a l'esquerra del mur de l'areny, espai que surt gairebé sempre esmentat amb la fórmula "fora mur vers l'Onyar"; als catorze propietaris descrits cal afegir-hi nou més esmentats a les afrontacions.

És interessant remarcar que els documents donen algunes de les mesures dels patis i les cases; en la majoria dels casos hi tenim la longitud, és a dir, la distància est-oest des del mur cap al riu, però també n'hi ha quatre que donen la latitud (distància nord-sud, la façana). Les mesures es donaven en canes i pams, comuns en època medieval: una cana valia 1'60 m, aproximadament, o vuit pams (el pam era d'uns vint centímetres).

Així podem saber que gran part dels patis i cases feien sis canes i tres pams de longitud (uns deu metres des del mur cap al riu) els situats més al nord, els més meridionals i més apropats al riu eren més curts, des de cinc canes i cinc pams (nou metres) fins a quatre canes i un pam (sis metres i mig); les quatre cases que esmenten la latitud, es a dir la façana en sentit nord-sud donen tres canes i dos pams (poc més de cinc metres). Aquesta era també l'amplada de façana de les cases que hi havia a l'altra banda del mur, cap als carrers i la plaça de Sant Feliu, car sovint molts patis fora murs indiquen que la seva amplada és la mateixa que la casa dins murs, que acostumava a ser del mateix propietari. Si convertim hipotèticament aquestes tres canes i dos pams de latitud en una constant de tots els patis i cases esmentats, la latitud total dels 23 patis i cases seria uns 120 metres, una gran part de la longitud al llarg del carrer de la Barca, plaça de Sant Feliu i carrer Calderers de l'alou de Sant Feliu.

També coneixem que aquestes cases i solars s'aplegaven en dues rengleres principals. La primera començava amb un pati propietat de Caterina, esposa de Francesc Corder, i s'alineava des d'un carrer cap a l'Areny on segurament hi havia un portal –probablement el Portal de la Barca–, fins al Portal de l'Areny, davant la plaça de Sant Feliu. Excepte el pati de Caterina, que pagava censos al rei i al bisbe, els altres ho feien al rei i la Pabordia de Juny de Sant Feliu, un indicatiu d'on se situaven els límits entre els alous episcopal i de Sant Feliu.

La segona filera s'alineava des del portal de la plaça de Sant Feliu cap al sud i estava formada per una majoria de cases, segurament bastides de feia poc, que començaven amb la de Francesc de Casademont, i replicaven les que hi havia a la galta

En un dels reculls del capbreu reial de 1350-53 veiem que tot el que hi havia entre el mur de l'areny i l'Onyar era del rei

Imatge actual del sector del Pou Rodó.

interior del mur, davant la plaça de Sant Feliu; unes i altres pertanyien als mateixos propietaris, i pagaven censos al rei i a la Pabordia de Juny. Tot i que el mur de l'areny, engolit entre dues fileres de cases, ja havia perdut la seva primitiva funció, les afrontacions encara l'esmenten, amb el camí de ronda que el vorejava.

c) L'any 1353 el bisbe de Girona Berenguer de Cruïlles va ordenar la recollida del capbreu de possessions del bisbe en la Costa de Santa Eulàlia i el burg de Sant Feliu. Aquesta segona part suma vint-i-sis documents, on hi ha els reconeixements fets pels propietaris de més d'una trentena de cases de l'alou de Santa Maria; afegint-hi els propietaris afrontats disposem dels noms d'uns cinquanta propietaris, sens dubte la majoria dels que hi havia a l'alou. Els documents agrupen les propietats en zones homogènies; les més significatives les veurem tot seguit.

Un primer grup de documents dibuixaven un grup de sis cases que se situaven en el sector nord de l'Areny, entre el carrer de la Barca i el mur cap a l'Onyar, al nord del Portal de la Barca. Sembla que en aquest sector la distància entre el carrer i el mur era gran –el carrer de la Barca gira cap al nord-est– i permetia

L'any 1353 el bisbe Berenguer de Cruïlles va ordenar la recollida del capbreu de possessions del bisbe en la costa de Santa Eulàlia i el burg de Sant Feliu

que rengleres de tres cases ocupessin tota l'amplada, quan a la resta de l'areny, entre el carrer i el mur només hi cabia una casa, tal com hem vist en el capbreu de la Pabordia de Juny. Es tractava del mateix sector on hi havia les cases prop dels molins de Sant Pere, repetidament esmentades en textos del segle XIII.

Un altre grup de documents se situava versemblantment davant l'absis de Sant Feliu, on després s'aixecà l'església de Sant Lluc. Un total de sis propietaris hi tenien cases en una petita illa de prop de 400 m²; això dona una mitjana de 45-50 m² per cada casa. Dues de les cases capbrevades pertanyien a la Pabordia de Tordera de Sant Feliu i al Benefici de l'altar de Tots Sants, per tant estaven adjudicades a clergues i segurament per això figuren al capbreu del bisbe, que les hi hauria establert personalment i figuren com a possessions seves.

Un tercer grup de propietaris se situava al llarg del Galligants, entre els actuals carrers de la Barca i del Pou Rodó, en un sector documentat a bastament en el segle XIII, quan fou propietat dels De Déu. Es tractava d'un conjunt de quatre propietats, una de les quals pertanyia a Margarida, muller de Bernat de Llémèna, un altre dels cognoms esmentats en el segle XIII. La propietat devia ser gran, car abastava una casa, adoberia (establiment industrial de pells), pou i "nochs" (rentadors), darrera de les quatre propietats alineades hi havia un altre carrer, paral·lel al Galligants, i actualment desaparegut.

També formaven un altre grup compacte els documents que definien la major part de l'illa dels Banys i del forn, on figuren propietaris com Guillem Sunyer (l'amo del forn), Guerau Sant Dionís (metge reial), Berenguer de Llémèna, Francesc Orriols o Arnau Blanquer. Notem que els tres darrers afrontaven a nord amb el carrer de la Blanqueria (l'actual carrer Sampsó), nom força indicatiu de l'activitat de gran part dels residents i que aleshores aparegué per primera vegada amb aquest nom.

La talla de 1360. La demografia del burg

Malgrat que l'abundància de fons documentals aportats pels arxius permeten fer un seguiment força acurat del desenvolupament dels burgs medievals, no podem precisar fins a mitjan segle XIV un retrat més exacte sobre la població gironina. Afortunadament l'any 1360 el municipi gironí va realitzar un fogatge –un cens de contribuents– amb la finalitat de repartir entre ells els impostos reials. A més de recollir el nom i professió dels caps de casa (no tots, car n'hi havia molts d'exempts), els funcionaris van descriure amb alguna precisió els carrers on habitaven. El document va ser objecte d'una acurada publicació per Christian Guilleré, l'any 1994, en la seva monumental obra *Girona en el segle XIV*, i nosaltres el desenvoluparem, des del punt de vista urbanístic, en l'estudi de la Girona de la primera

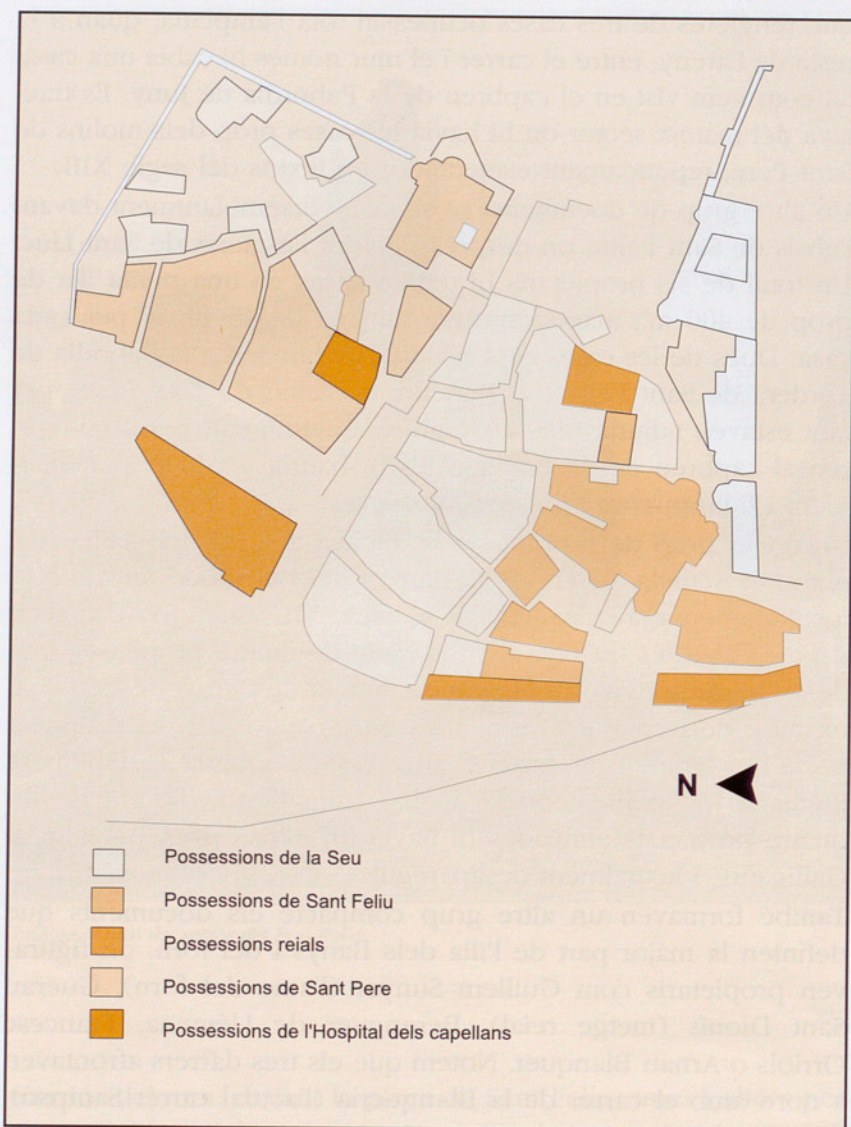

Fig. 15. Planta actual de la zona dels antics burghs de Sant Feliu i de Sant Pere de Galligants, on es dibuixa la dominicatura eminent del teixit urbà.

meitat del segle XIV. Ara valorarem les dades demogràfiques aportades en el segon sector, el burg de Sant Feliu, descrit en els recorreguts que veurem tot seguit;

1. *Lo burg Sant Feliu.* Definició poc precisa del petit sector del burg situat al nord i ponent de l'església, fins a l'actual carrer del Portal de l'Àngel, aleshores plaça de Balaguer i les escales de Sant Feliu. Només foren inscrits tretze veïns, però cal recordar que en aquest sector hi vivien molts capellans i gent del seu servei que estaven exempts de contribució.

2. *Lo carrer del Lop.* L'actual pujada del Rei Martí, des del Galligants fins al portal de Sobreportes, era conegut com el carrer del Llop des de feia pocs anys; en el seu recorregut, a la banda de llevant, hi havia el forn del burg. Segurament la seva descripció també comprenia el carrer de la Blanqueria, car no es troba en cap altre dels recorreguts. Segurament hi havia més residents –també hi vivia algun clergue– que els tretze veïns que hi foren comptats.

La talla de 1360 representa un punt d'inflexió en la tendència creixent que havia viscut Sant Feliu els darrers 300 anys: la pesta de 1348 va comportar una important reculada en la demografia del burg, i la construcció de les muralles en va "fossilitzar" la topografia

3. *Lo carrer dels Banys*. Un carrer clarament marcat per la presència de l'edifici que li donava nom. El seu recorregut devia ser molt curt, car els funcionaris municipals només hi comptaren quatre veïns.

4. *Lo carrer que parteix del pont damont de Sant Pere e va a la plaça de Sant Feliu*. Es tractava del mateix recorregut que avui fa el carrer del Pou Rodó, des de prop del pont vell del Galligants –aleshores dit el "pont damont"– fins a la plaça davant les escales de Sant Feliu. S'hi comptaren dinou veïns.

5. *Lo carrer que parteix del pont devall de Galligant tro a la plaça de Sant Feliu ab les traverses*. La descripció correspon a l'actual carrer de la Barca, des del "pont devall" del Galligants –aixecat a començament del segle XIII– fins a la seva entrada a la plaça de Sant Feliu i els carrers transversals. Formava l'autèntic cor humà i econòmic del burg, amb trenta-vuit veïns.

6. *La plaça de Sant Feliu ab lo carrer que sen va tro al vall de na Clara*. Era el recorregut format per l'actual plaça de Sant Feliu –aleshores tancada en direcció al riu– i el carrer de Calderers, que des del segle XV en endavant fou conegut com dels Perolers. Finalitzava davant el vall (mur amb portal) dit de "na Clara" que feia de separació amb el carrer de les Ballesteries. La seva densitat també era molt alta, ja que s'hi comptaren trenta-set veïns.

7. *Lo carrer ab la traversa que comença al portal de na Clara tro al portal de les Ballesteries ab la traversa que puja tro al reixes de Sant Feliu*. Aquest recorregut abastava el carrer de les Ballesteries, tancat per dos portals en els seus extrems, i la pujada cap a l'església de Sant Feliu, on s'arribava davant un reixat o tanca del cementiri meridional de l'església. No podem dir quants dels setanta-dos caps comptats vivien a la pujada, però sens dubte eren pocs.

El total dels set recorreguts esmentats en el burg de Sant Feliu comprenen uns 196 veïns, als quals caldria restar la majoria dels setanta-dos esmentats a les Ballesteries, que resta fora de l'àmbit del nostre estudi, atès que no formava part del burg. D'altra banda sabem que l'església de Sant Feliu mantenia dotzenes de clergues i de personal dependent que vivien al burg. Per això sembla que la població del burg no hagi estat inferior als 800 habitants pels volts de 1360.

La talla de 1360 és un bon punt d'arribada d'aquest estudi. Representa, des de diferents punts de vista, un moment d'inflexió de la tendència creixent que havia viscut Sant Feliu durant els darrers tres-cents anys. D'una banda, la pesta de 1348 va ser el primer indicatiu d'un canvi del signe demogràfic, amb importants reculades en la segona meitat del segle, mentre que la construcció del cinyell de muralles, que va començar pocs anys després, va "fossilitzar" la topografia del burg, que va romandre, sense gaires canvis urbanístics, fins al segle XX, sempre sota el domini majestuós de la que havia estat primera catedral de Girona.

Els túnels de Castellfolit de la Roca

78

Amadeu Escriu i Giró

Encara no estan en funcionament i tot-hom ja els coneix, tot i que són pocs els que han pogut visitar l'obra. Uns d'aquests pocs privilegiats hem estat els alumnes del curs de tècnic de prevenció de riscos laborals organitzat pel Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona, que hi vam organitzat una visita conjuntament amb els professors del curs, Pere Mira i Ricard Sánchez. Com que el promotor de l'obra és el Ministerio de Fomento, l'autorització va haver de venir de la capital de l'Estat, i el 19 de març vam poder realitzar la visita, acompanyats del director de l'obra, el Sr. Bonet, que ens va brindar totes les facilitats, i de representants de l'empresa constructora, UTE ACS y FCC, els quals ens van donar les explicacions de l'obra. Descriure les sensacions o emocions que se senten en visitar una obra d'aquestes característiques és difícil, ja que no és el mateix passar per una carretera, un pont, un túnel, un altre pont i un tram més de carretera a una velocitat de 100 km/h, en uns sis minuts en total, que disposar d'una tarda per fer-hi una visita a peu i amb vehicle mentre les obres estan en construcció: les coses en què et fixes circulant per la carretera al volant d'un turisme no són comparables amb les que es poden veure i comentar en més de tres hores. Us demano disculpes si us omplo de xifres, però d'alguna manera cal expressar la magnitud d'una obra així, molt diferent d'aquelles en les quals treballem habitualment, ja que aquí les quantitats es converteixen en valors gairebé astronòmics, amb el risc que ens facin perdre la proporció.

L'estructura d'acer, a punt de ser llançada sobre el Fluvià.

Descripció de l'obra

El projecte s'anomena "Desdoblamiento de la carretera nacional N-260 (Eje Pirenaico) P.K. 73", el propietari de l'obra és el Ministerio de Fomento, i el contractista, la unió temporal d'empreses ACS, Proyectos, Obras y Construcciones SA i FCC Construcción SA.

La N-260 uneix les poblacions de Portbou i Ripoll i forma part de la Red de Carreteras del Estado. El tram a què ens referim en aquest escrit és el que hi ha entre la cruïlla de Montagut i les proximitats de l'enllaç a Olot. És una autovia de 10 quilòmetres de longitud i de dos carrils per sentit de circulació amb tres enllaços complets.

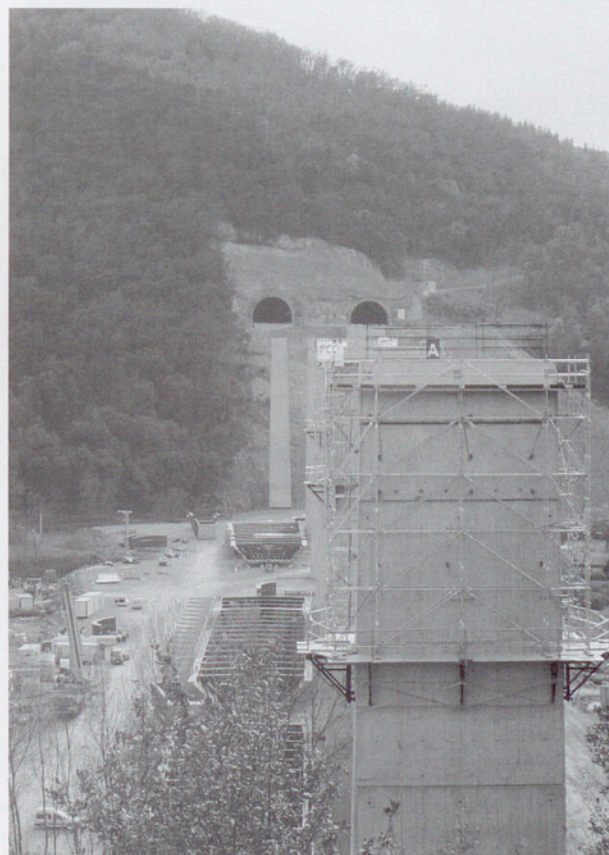
Tot i que l'autovia aprofita en alguns trams la carretera existent, aquesta es veurà completament restablerta en tota la seva longitud a través d'un vial lateral per separar el trànsit de llarga distància del trànsit de recorregut curt.

L'autovia comença poc abans de la cruïlla de l'actual N-260 amb la carretera d'accés a

Montagut. Precisament en aquest punt hi haurà el primer dels tres enllaços, que quedarà resolt amb una rotonda elevada amb dos ponts de formigó armat de planta semicircular. A partir d'aquí, l'autovia deixarà el traçat de l'actual carretera per creuar el riu Fluvià mitjançant l'espectacular viaducte del Fluvià, de 560 m de longitud i a 50 m sobre el llit del riu.

Just quan s'acaba aquest viaducte s'entra als túnels del Fluvià, un per a cada sentit de circulació, de 674 i 735 m de longitud respectivament, que connecten, a través de 100 m de carretera a cel obert enmig del bosc, a la vall de Santaló, amb els túnels del Turonell, de 912 i 998 m de longitud. A la sortida dels túnels es troba el viaducte del Turonell, que travessa la riera del mateix nom: són dos ponts de 218 i 170 m.

A la sortida d'aquest últim viaducte es trobarà l'enllaç de Castellfollit, resolt de la mateixa manera que el de Montagut, mitjançant una rotonda elevada amb dos ponts de planta semicircular, mantenint el traçat actual de la N-260

Vistes generals dels pilars del viaducte del Fluvià.

Interior del túnel, en construcció.

El viaducte del Turonell.

com a vial lateral. A partir d'aquest punt el traçat és paral·lel a l'actual fins arribar a Sant Cosme, on es realitzarà l'enllaç amb Olot, que es resoldrà mitjançant dues rotondes unides per un pas elevat sobre l'autovia. A continuació l'autovia torna a abandonar el traçat actual, es desvia en sentit nord i travessa altre cop el riu Fluvià mitjançant un viaducte anomenat d'Olot, després del qual l'actual carretera es duplica durant 928 m més.

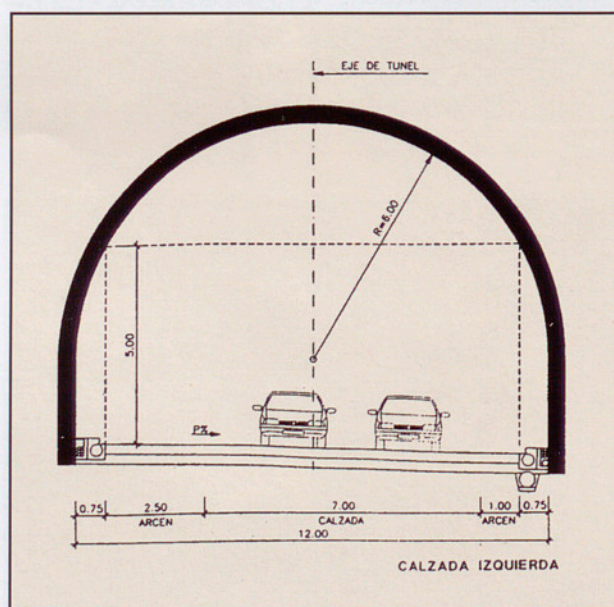
Els túnels

De tota l'obra el més espectacular són els túnels excavats a la roca i el viaducte del Fluvià, en els quals centraré la meua descripció; segurament, si teniu la paciència de llegir aquestes ratlles, entendreu el motiu de la meua preferència.

Mentre van durar les tasques de perforació dels túnels els operaris varen treballar les 24 hores del dia, en tres torns de 8 hores; algú pot pensar que potser no n'hi havia per tant i pot trobar aquesta mesura exagerada, però el que de veritat és exagerat és la quantitat de roca i terres que van haver d'excavar. Ho veurem si fem quatre números:

Estem parlant de dos túnels, el del Fluvià i el del Turonell, però en tractar-se d'una autovia cadascun es desdobla en dos, un per a cada sentit, i això fa que en total siguin quatre els túnels excavats, amb una llargada total de 3.266 m –més de tres quilòmetres de túnel!– i unes dimensions generoses, ja que estan pre-

vistos dos carrils de 3,50 m cada un, més una vorera d'1 m i una altra de 2,50 m, i dues voreres més per a vianants de 0,70 m, en total 12 m d'amplada interior, amb una volta de mig punt amb un radi de 6 m, una altura màxima superior als 8 m en el centre i una altura mínima sobre la calçada de 5 m, més els gruixos de formigó. En resulta un total de 400.582 m³. Si ho comparem amb el volum d'un habitatge de 135 m² de superfície construïda, que és d'uns 400 m³, el volum que s'ha hagut d'excavar a la roca és l'equivalent a mil habitatges d'aquestes característiques. Ja ho crec que havien de fer tres torns per excavar aquests forats!

Secció del túnel acabada.

Els túnels estan completament revestits de formigó armat. Per consolidar la roca, en un primer moment s'hi aplica una capa de formigó projectat (gunita), amb fibres d'acer d'uns 10 cm de gruix. Una vegada realitzada aquesta primera capa es practiquen uns forats a la roca de 3 m de profunditat, en sentit radial i separats 1,40 m l'un de l'altre, i s'hi col·loquen uns tirants d'acer de 25 mm de diàmetre, ancorats mitjançant resines. Després, en els trams on s'aprecien filtracions d'aigua s'aplica una altra capa de formigó projectat de 3 cm de gruix sense fibres, que serveix de base a la impermeabilització, i finalment s'acaba el revestiment encofrant tota la secció del túnel i injectant-hi formigó amb un gruix mínim de 30 cm i una resistència de 25 N/mm². En els trams on el terreny no té prou cohesió per utilitzar aquest sistema constructiu, primer s'hi col·loquen uns arcs realitzats amb perfils HEB-160 cada 1,20 m. de longitud per mantenir les

roques en la seva posició i poder tenir temps d'aplicar-hi el formigó gunitat; després aquests perfils es revesteixen amb 20 cm de formigó, i s'acaba amb 30 cm més de formigó de revestiment de resistència 25 N/mm². Per realitzar aquests 30 cm de formigó es procedeix a construir la base recta mitjançant encofrats plans normals per a murs, i una vegada feta aquesta base fins a l'arrencada de la volta de mig punt, s'utilitza un encofrat especialment construït per a aquests túnels, una màquina de les dimensions de tota la volta, 12 m d'amplada, i una longitud d'uns 15 metres. Aquest encofrat està dividit en seccions amb frontisses que permeten un moviment per plegar-se lleugerament i permetre el desencofrat o bé l'encofrat, impulsat per pistons hidràulics, i tot això està muntat sobre unes rodes motoritzades que es desplacen per uns rails metàl·lics, de manera que un sol conductor pot fer que d'aquesta màquina –que sembla treta d'una pel·lícula de cièn-

Fotos de l'encofrat dels túnels.

Interior dels túnels en construcció.

cia ficció- desencofri, es mogui de posició i torni a situar-se en posició d'encofrat. Però aquí no s'acaben les sorpreses, ja que també disposa d'un sistema de conductes i de brocs que permeten injectar el formigó entre l'encofrat i la primera capa de gunitat, i d'unes finestres de control per comprovar que el formigó assoleix l'alçada adequada, però a més, com que no s'hi pot ficar cap vibrador, resulta que aquesta màquina en duu uns d'incorporats, fixats sobre l'estructura, que es posen en funcionament en el moment adequat per fer vibrar el formigó. En una situació difícil de resoldre, com és el formigonat d'una volta a la qual només es pot accedir des de sota, amb aquesta màquina s'aconsegueix solucionar el problema de forma eficient i a més amb un excel·lent acabat superficial. Això sí, per amortitzar-la cal que hi hagi una longitud prou gran d'encofrat (en aquest cas s'haurà utilitzat més de 200 vegades).

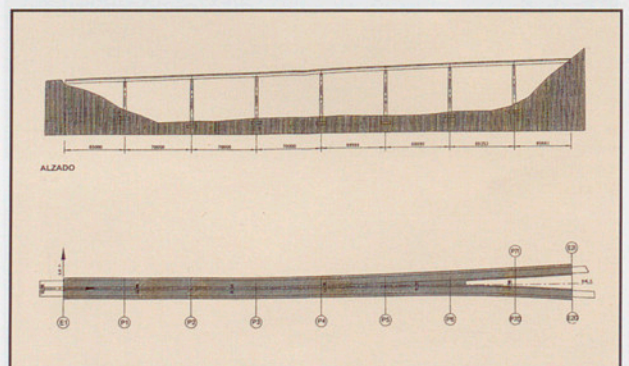
Pel que fa a mesures de seguretat, un cop acabada l'obra, els túnels -que transcorren paral·lels i separats 30 m entre si- disposaran d'uns refugis amb boques d'incendis cada 50 m i estaran connectats mitjançant tres túnels, de manera que en cas d'accident es pugui utilitzar el túnel no accidentat per a l'evacuació i per fer arribar els mitjans de socors i bombers al punt del sinistre. També hi haurà telèfons d'emergència i dues zones on els vehicles es puguin aturar sense interrompre la circulació. La ventilació serà natural, ja que els túnels tenen un pendent gairebé uniforme i això provoca un efecte xemeneia que fa que l'aire

circuli de forma natural de la part més baixa a la més alta; a més, unes turbines provocaran una circulació forçada de l'aire, si la circulació natural no és suficient. Resulta curiós que el principal motiu de tota la complicació de revestir el túnel amb una capa de 30 cm de formigó amb un acabat llis és impedir que es produeixin turbulències que dificultin la circulació de l'aire, i aconseguir així una correcta ventilació. Com és de suposar, els túnels disposaran d'il·luminació permanent i adequada a la circulació de vehicles. Hi ha també un sistema de drenatge que recull l'aigua natural que es pugui filtrar a través de la roca i la canalitza cap a rieres naturals, i una segona xarxa per recollir els líquids que hi pugui haver a la calçada i conduir-los a una depuradora perquè siguin tractats, ja que dins els túnels es poden recollir olis i carburants que no poden ser abocats directament, sinó que cal recollir-los en la depuradora i separar-los de l'aigua.

El viaducte del Fluvià

Tal com he dit abans, aquesta és l'altra part de l'obra que és espectacular, i ho és per l'alçada a què passarà la carretera sobre el llit del Fluvià, i per les dimensions de les peces. Ara ho veurem.

El viaducte està compost per 7 pilars, separats uns 70 metres els uns dels altres, i dos estreps, amb un total de 560 m de longitud. Els pilars tenen una altura sobre el llit del Fluvià d'uns

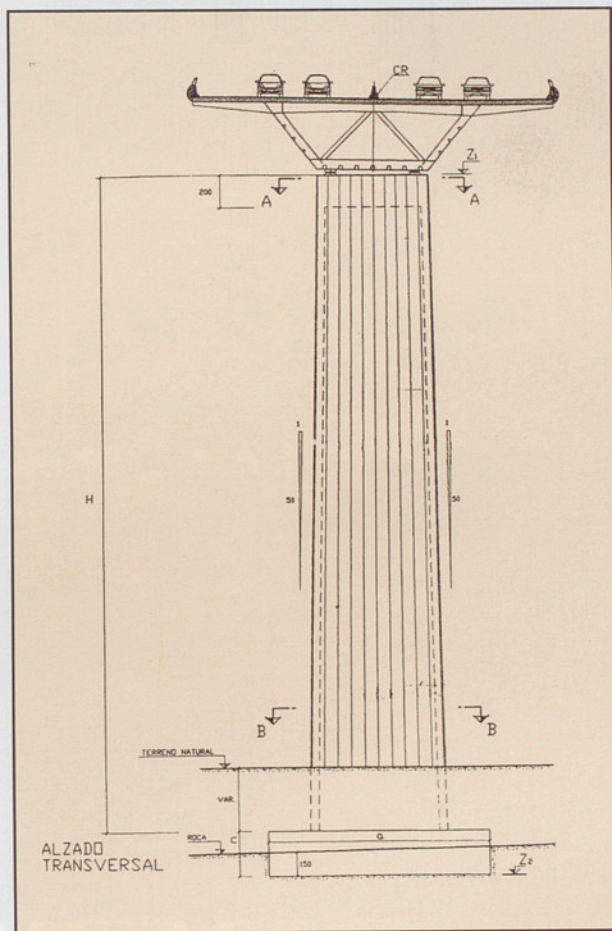

Dibuix en planta i secció del viaducte del Fluvià.

Un dels pilars del pont.

50 metres, la qual cosa fa que siguin unes peces impressionants. Per fer-nos una idea de les seves dimensions, direm que cada pilar recolza sobre una sabata de formigó armat de 15,50 m de llarg per 11,50 m d'ample i 2,80 m d'altura, té un volum de 500 m³ i pesa 1.250 t, encaixada 1,50 m en la roca del llit del Fluvià. Sobre aquestes sòlides bases s'alcen els pilars, que tenen una secció rectangular més ampla a la base que a la part superior: la mida a la base és de 9 m per 3,30 m, i a la part superior de 7 m per 2,40 m. Contràriament al que es pot pensar, aquestes enormes peces de formigó armat són buides per dins, però les seves parets són de 40 cm de gruix, i els 2 últims metres són massissos. Malgrat això, han estat necessaris 470 m³ de formigó armat (1.175 t de pes) per bastir cada pilar. Per construir-los ha calgut utilitzar uns encofrats que, a part de ser lliscants i recolzar a la mateixa estructura que

Alçat d'un pilar, des dels fonaments fins a la carretera.

construeixen, tenen la complicació de la secció variable, la qual s'aconsegueix desmuntant una peça cada vegada que es puja l'encofrat a la següent posta per tornar a formigonar. Com a curiositat, les plataformes de treball per formigonar formen part del mateix encofrat, al qual s'accedeix a través d'una bastida amb una escala que ha de ser ben còmode, perquè és com pujar o baixar un edifici de 18 plantes sense ascensor. Com per descuidar-se el martell!

L'estructura superior que recolzarà sobre els pilars i suportarà la carretera tampoc deixa a ningú indiferent. És una estructura mixta d'acer i formigó armat, que s'ha transportat per carretera en peces petites que s'han anat soldant en obra per formar-ne de més grosses. Té forma de trapezi invertit, amb la base petita (de 7 m) a la part inferior i la grossa (d'uns 14 m) a la part superior. S'han soldat en obra

Visita tècnica dels alumnes del curs de tècnic de prevenció de riscos laborals del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona.

unes bigues en voladís d'uns 4 m a cada costat de la base grossa, de manera que l'amplada total serà d'uns 22 m. Els trams soldats de l'estructura són d'uns 70 m, i seran col·locats a la seva posició definitiva mitjançant unes enormes grues muntades expressament en obra. Els dos primers trams, com que estan sobre un marge amb molt de pendent i no s'hi podrien instal·lar les grues, es munten en una sola peça de 150 m de llargada, que es desplaçarà horitzontalment fins al seu emplaçament definitiu per sobre d'uns rails amb unes peces de tefló, i serà estirada amb gats hidràulics. Quan tot estigui col·locat en el seu lloc definitiu, i totes les peces d'acer soldades convenientment, es procedirà a formigonar la plataforma superior, que constituirà la base de la carretera. Un cop acabada la plataforma, i atès que l'estructura quedarà buida per dins, servirà per a conservació i manteniment des del seu interior.

Epíleg

Va ser molt interessant veure com es poden construir peces amb formigó armat o acer d'unes dimensions poc habituals, i els mitjans auxiliars que cal utilitzar per fer-ho. Els mitjans de protecció també estan d'acord amb l'obra, encara que no són gaire diferents dels que s'utilitzen en altres obres més convencionals: bastides correctament muntades i travades, baranes, xarxes per evitar caigudes d'altura, senyalització correcta, i els equips de protecció personal, com arnesos de subjecció, cinturons de seguretat, cascs, guants, botes, etc. Però, per sobre de tot això, quan tornem a passar per la carretera N-260 no deixarem de mirar l'obra, i ben segur que quan estigui acabada i fem el trajecte en 6 minuts ens vindrà a la memòria tot el que vam veure i aprendre en les 3 hores de la visita, de manera que hi veurem molt més amb el nostre record que amb els nostres ulls, ja que sabrem com es va construir aquest tram d'autovia.

EDIFICACIÓ

GEOTÈCNIA

MEDI AMBIENT

OBRA CIVIL

QUÍMICA

25
ANYS

a nivell

► El CECAM, Centre d'Estudis de la Construcció i Anàlisi de Materials, SLU celebra **25 anys treballant a alt nivell** per millorar la qualitat a la construcció i al medi ambient. La constància, l'alt nivell tecnològic, la fiabilitat i la imparcialitat l'han convertit en el centre de referència de les comarques gironines.

1976-2001

cecama

centre d'estudis de la construcció
i anàlisi de materials, slU

Pol. Industrial - C. Pirineus / 17460 CELRÀ / T 972 492 014 / F 972 494 117 / celra@cecamlab.com / **Celrà**
Ctra. antiga de Vidreres, sector ind. Q, nau d-18 / 17310 LLORET DE MAR / T 972 371 223 / F 972 371 015 / lloret@cecamlab.com / **Lloret de Mar**
Pol. Industrial Pont del Príncep, sector I, parc. 28 / 17469 VILAMALLA / T 972 526 139 / F 972 526 140 / vilamalla@cecamlab.com / **Vilamalla**
Urb. Pla de Baix II - Av. d'Europa / 17800 OLOT / T 972 260 071 / F 972 261 247 / olot@cecamlab.com / **Olot**

Construcció

 Generalitat de Catalunya
Conselleria de Política Territorial
i Obres Públiques
Direcció General d'Actuacions Concertades,
Arquitectura i Habitatge

Medi Ambient

 Generalitat de Catalunya
Conselleria de Medi Ambient
Agència Catalana de l'Aigua

 Generalitat de Catalunya
Conselleria de Medi Ambient
Junta de Residus

Agroalimentària

 Generalitat de Catalunya
Conselleria d'Agricultura
Ramaderia i Pesca
Direcció General de Productes
i Indústries Agroalimentàries

Sanitat

 Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat i
Seguretat Social
Direcció General de Salut Pública

Entidad Nacional de Acreditación

Ser burgès o vilatà

86

Joan M. Pau i Negre

burg: nucli urbà format al voltant d'una ciutat emmurallada

vila: agrupació urbana en lloc privilegiat (Enciclopèdia catalana)

He nascut a la vila de Llançà, a l'ombra de la massa imponent del temple de Sant Vicenç. Suposo que els esquitxos de l'aigua beneïda m'arribaren abans de ser batejat. El toc de les hores del rellotge de l'església, el repic de campanes per avisar de misses, bateigs, enterraments, festivitats i el toc de sometent en cas de foc varen ser les meves cançons de bressol. I com a música de fons, el xiscler de les orenetes, el miol dels gats enamorats, el cant de les cigales i els grills segons l'hora del dia o el bram del vent les llargues nits d'hivern. Estic ben amarat del meu poble. Mai no podré treure'm les essències que es varen barrejar amb la meua sang i que em fan sentir-me'n tan dependent: del vi que s'ensumava al celler de cada casa, del peix que es venia per les cantonades, de les verdures i fruites de les parades de la plaça Major. Tornen de la meua infantesa les olors de menta de la vora del pou, de les tomates de l'hort, del formatget fresc del mas de Mont Perdut, del pa calent, de la mel de romaní, la confitura de most, l'oli ranci i el sabó casolà, de terra mullada, d'algues assecant-se al sol.

La meua casa natal, feia façana a dos carrers: l'un, el de l'Església, de marcat traçat medieval, sota la casa-palau de l'abat de Sant Pere de Roda; i l'altre, el carrer de la Pilota, que es va dir de Pi i Margall, tot un símbol, mirant el nou burg, o sigui de cara a l'obertura i el progrés. Total: que dec ser un aiguabarreig de vilatà i burgès.

Plató havia estat implacable a l'hora de definir els ciutadans: només ho serien els que tenen temps per filosofar, per poder pensar o dedicar-se a les arts; els altres, els que han de treballar, no en tindrien l'estatus. En no exercir cap noble activitat, jo tindria rei però no pàtria.

Segons definició de Francesc Eiximenis, els burgesos –comerciants, professionals, metges, notaris...– donen pes a la ciutat.

De quasi tots tinc antecedents: sastres, botiguers, fondistes, terratinents, però em sento especialment tocat pels meus orígens pagesos, de la més clàssica i menestral condició. Quan hi penso, supero llargament l'etiquetatge de burgès, en la seva més moderna accepció de persona acomodada, benestant i principal. Si

Llançà. Carrer de la Força o Dins la Vila. Al fons, l'arc de la casa dels Llançà.

bé guardo les essències inesborrables del lloc de naixement, també he procurat seguir el tarannà del meu poble, obert als nous aires que ens sacsegen per tots costats. Com ell, tinc lligams amb l'Albera, l'Alt Empordà i la Catalunya Nord; per mar, amb Itàlia i Grècia pels arrels culturals, i amb el Líban per amistat amb l'Abdul Rahim Hijazi, que se sent tan bé a Llançà.

Ara ser de poble o viure en un poble és un luxe cobejat per milers d'habitants de les ciutats, que pensen trobar-hi millor qualitat de vida, com els prometen els anuncis publicitaris. És una manera de disfressar unes limitacions a canvi de més tranquil·litat i un entorn més sa i autèntic. Això és quasi veritat, però per sobreviure a l'experiència de deixar la ciutat per anar a viure a poble els calen uns quants consells, a tall de decàleg, per no caure en paranys i traumes psicològics:

1r: Cal que tinguin algun *hobby*; en els pobles turístics l'hivern és molt llarg i avorrit.

2n: Per superar l'estrès que encara arrossegaran una llarga temporada podria ser interessant anar a pescar amb canya: és una teràpia acreditada.

3r: Que estalviïn el telèfon: és més barat travessar el barri per parlar amb qui calgui.

4t: Que no insisteixin a voler fer creure que tot era més barat a la ciutat.

5è: Que sàpiguen que l'oferta comercial en els pobles és limitada.

6è: Que els col·legis normalment són públics.

7è: Que en la temporada turística ens diluïm per tornar a eixir el setembre.

8è: Que la setmana anglesa només és per als de ciutat. Els de poble hem d'estar de servei les 24 hores del dia de tot l'any!

9è: Que les enveges són intrínseques en la vida de poble.

10è: Que el rellotge de l'església toca les hores i les mitges hores. És el nostre batec. Si un dia no toqués no podríem dormir.

Si malgrat tots els advertiments intenten viure a poble, pensin que la història és una balança i que més d'un es canviaria per moltes raons els papers, si fos capaç de treure's del més íntim el bagatge d'haver nascut en una vila o un burg dels de més renom. I si no ho aconsegueixen, sempre els quedarà el consol del que afirma un refrany alemany: "L'aire de la ciutat fa lliure".

Ja ets

d'UNIDIVERSITAT ?

De cinema...

Amb la targeta d'Unidiversitat als Albèniz

ENTRADA
de dilluns a divendres
per als Socis Unidiversitat

→ 500 PTA

ENTRADA
dissabtes, sessions golfes
per als Socis Unidiversitat

→ 500 PTA

De copes...

Els dijous a la nit al local Platea

ENTRADA
+ consumició
per als Socis Unidiversitat

→ 800 PTA

De compres...

la botiga

Llibres
Material de papereria
Ordinadors...

A preus molt temptadors!

D'avantatges...

Idiomes

Gimnassos

Botigues

Assegurances

Carnets de conduir

Perruqueries

Esports d'aventura

... i encara molts més!

T'ho perdràs?

UNIDIVERSITAT

La targeta més temptadora.
Demaneu-la a qualsevol oficina de "la Caixa".

caixa

exposicions

• EXPOSICIÓ DE PILAR
ROCA - ART PAPER GRAVAT

Artista: Pilar Roca

Inauguració: Divendres 1 de març a les 8 del vespre

Durada: De l'1 al 23 de març de 2002

• EXPOSICIÓ DE PINTURES
D'ISAAC D'AIGUAVIVA

Artista: Isaac d'Aiguaviva

Inauguració: Divendres 5 d'abril, a les 8 del vespre

Durada: del 5 al 27 d'abril del 2002

• EXPOSICIÓ DE PROJECTES
FINAL DE CARRERA PRESENTATS
ALS PREMIS PATRONAT
DE L'EPS DE LA UDG

Projectes:

– *Estudi arquitectònic i històric de l'església de St. Salvador de Breda*, de J.M. Vilaplana Sala, Joan Ferrer i Espígul i Manel Linares Martos.

– *Palau Episcopal de Girona*, de Ramon Gayolà Viñas, Marta Patiño Martí i Amèlia Cabrera Sánchez.

– *Manual de l'arquitecte sorità*, de Laura Torroba Almedina.

Inauguració: Divendres 3 de maig a les 8 del vespre

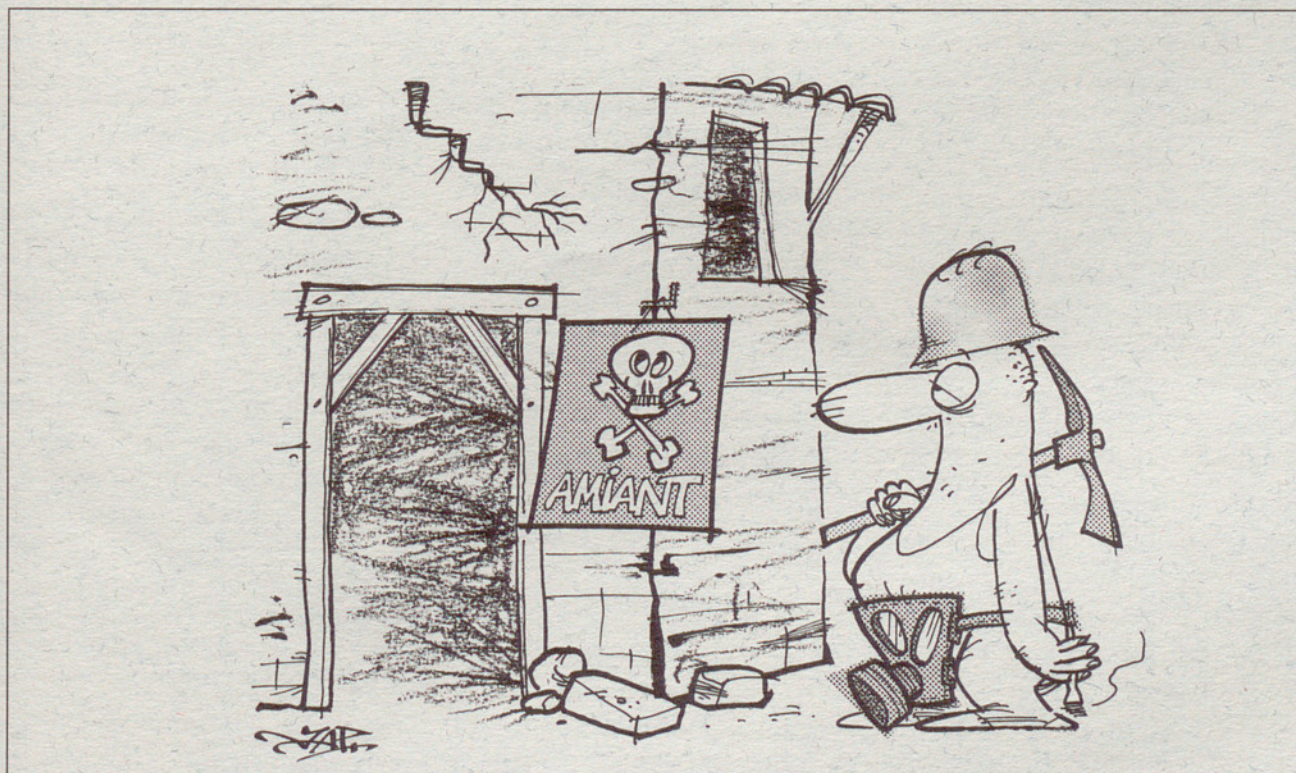
Durada: Del 3 al 25 de maig de 2002

• EXPOSICIÓ AR(T)QUITECTURA

Artista: Montse Vendrell

Inauguració: Divendres 7 de juny a 2/4 de 8 del vespre

Durada: Del 7 al 29 de juny

II

ASSEMBLEES

El divendres 14 de desembre de 2001 es va portar a terme l'assemblea general ordinària de col·legiats, en la qual es van fixar les quotes i aportacions dels col·legiats per a l'any 2002, es va aprovar el pressupost ordinari també per a l'any 2002 i es va nomenar la comissió econòmica per a la liquidació de l'exercici 2001.

A continuació es va celebrar l'assemblea general extraordinària de col·legiats, per tal d'acordar el finançament de les obres d'ampliació de les instal·lacions actuals del CECAM de Celrà. També es va aprovar una bonificació amb càrrec al Patrimoni Col·legial.

El divendres 7 de juny va tenir lloc l'assemblea general ordinària de col·legiats per a la presentació i aprovació de la liquidació de l'any 2001, la memòria d'activitats del 2001 i el pla d'inversions per a l'any 2002, entre d'altres punts.

EXCURSIONS

Visita al castell de Montclar

El diumenge 20 de gener es va portar a terme una excursió per visitar el castell de Montclar. Aquesta sortida, organitzada per l'Associació d'Arqueologia de Girona, es va oferir als companys jubilats, i hi van participar 14 persones.

Visita al castell de Balsareny i Sallent

El diumenge 24 de febrer es va portar a terme una excursió per visitar el castell de Balsareny i la població de Sallent. Aquesta sortida, organitzada per l'Associació d'Arqueologia de Girona, es va oferir als companys jubilats, i hi van participar 6 persones.

Visita a Can Noguer de Segueró i Maià de Montcal

El diumenge 19 de maig es va portar a terme una excursió per visitar Can Noguer de Segueró i Maià de Montcal. Aquesta sortida, organitzada per l'Associació d'Arqueologia de Girona, es va oferir als companys jubilats, i hi van participar 10 persones.

VIATGES

Viatge a Florència

Del 27 d'abril al 2 de maig del 2001 es va portar a terme un viatge a Florència, que va incloure un creuer d'anada i

tornada i una estada de 3 dies a Florència, amb excursions per visitar Siena i Pisa. Aquest viatge va ser organitzat pensant en els companys jubilats, però estava obert a tot el col·lectiu. Va ser un èxit, i hi van participar en total 25 persones.

TROBADES AMB JUNTES DE GOVERN D'ALTRES COL·LEGIS

Trobada amb el COAT de Barcelona

El passat dia 12 d'abril es van reunir, al CECAM de Celrà, els membres de les juntes de govern del nostre Col·legi i del Col·legi de Barcelona per intercanviar opinions sobre qüestions relacionades amb la professió.

Trobada amb la delegació del Vallès Oriental del COAT de Barcelona

El passat dia 19 d'abril es van reunir, a la Sala d'actes de La Punxa, els membres de les juntes de govern del nostre Col·legi i de la delegació del Vallès Oriental del COAT de Barcelona, per intercanviar opinions sobre qüestions relacionades amb la professió.

DIVERSOS

Dinar de Germanor

El dissabte 8 de juny del 2002 es va portar a terme el tradicional

Dinar de Germanor. Enguany es va celebrar en les instal·lacions del restaurant Mas Marroch. Durant l'esdeveniment es van homenatjar els companys que complien 25 o 50 anys d'exercici de la professió, i es van fer actes de celebració del 25è aniversari de la creació del Col·legi de Girona i del 25è aniversari de la implantació dels estudis d'arquitectura tècnica a Girona.

Es va lliurar la insígnia d'argent als Srs. Josep Benet i Illa, Josep Biosca i Roca, Jaume Borrat i Punsí, Pere Casadevall i Soliva, Jordi Córdoba i García, Francisco Crespo i Alay, Josep Fuster i Vila, Joan Galvany i Bofill, Lluís Hontangas i Canela, Melchor Larrinaga i Espada, Pere Lorente i Samaniego, Antoni Masó i Turón, Flora Rigau i Barbara, Josep Roger i Sayols, Josep Roselló i Nadal, Martí Tarrés i Barnada, Emili Tor i Príncep, i Francesc Xavier Ventós i Trilla.

La insígnia d'or es va lliurar al Sr. Robert Pallí i Sala.

Cessió de la Sala d'Actes per a la presentació del llibre *El Modernisme*

El passat 18 de gener de 2002 va tenir lloc a la Sala d'Actes de La Punxa la presentació del llibre *El Modernisme*, de la col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, editat conjuntament per la Diputació de Girona i Caixa de Girona.

Col·locació de la primera pedra de les obres d'ampliació del CECAM de Celrà

A Celrà, el dia 25 de març de 2002, a les instal·lacions del Centre d'Estudis de la Construcció i Anàlisi de Materials SL, a la 1 del migdia es va portar a terme l'acte de col·locació de la primera pedra de les obres d'ampliació d'aquestes instal·lacions, amb la presència del

Sr. Francesc Camps i Sagué, alcalde de Celrà.

Concert de Nadal

El dia 20 de desembre de 2001, a 2/4 de 9 del vespre, igual que l'any anterior, va tenir lloc el Concert de Nadal. En aquesta ocasió es va fer en la Sala d'Actes del Col·legi, on es van oferir peces de música clàssica i nades tradicionals a càrrec del Cor Maragall de Girona.

El concert va tenir una gran acollida.

Exposició de Flors de Girona

Enguany ha estat el segon any que hem participat en l'Exposició de Flors que organitza l'Ajuntament de Girona. En el pati del nostre edifici de La Punxa es va exposar una ornamentació floral especial, segons el projecte de BSB i associats SL dels nostres companys Jesús Bassols, Toni Bramon i Lluís Sitjà.

III

GERMANS PAIRÓ, S.A.

Ctra. de Riudaura, 6 - Tel. 972 26 12 04* i 972 26 27 26 - Fax 972 26 29 50
17800 OLOT (Girona)

PINTURA EN GENERAL

Restauració de façanes
Muntatges i lloguer de bastides
Doll de sorra abrasiu
Pintura en general
Rètols
Decoració

CURSOS TEMÀTICS

• **Tècnic de prevenció de riscos laborals de nivell intermedi**

Professors:

Salvador Amat Batlle
 Jordi Bayer Trias
 Pedro-Antonio Begueria Latorre
 Joaquim Bordoy Colomer
 Pere Carbonell Mitjans
 Narcís de Palol Ferrés
 Manel Domínguez Villar
 Ramon Ferrer Puig
 Josep M. Figa Mataró
 Josep Galobardes Vila
 Joan M. Gelada Casellas
 Xavier Guardino Solà
 Pablo Luna Mendaza
 Francesc Xavier Macià Martorell
 Pere Mira Mató
 Josep Mira Oliveda
 Maribel Novella Izquierdo
 Assumpció Orri Plaja
 Elionor Pla Bataller
 M. Gràcia Rosell Farras
 José Antonio Sánchez Mateo
 Anna Ma. Sánchez Pujadas
 Ricard Sánchez Reig-Pujadas
 Emili Sagrera Busquets

Lluís Serra Mir
 Lluís Vilaseca Aloy

Dates: Del dia 28 de setembre de 2001 a l'1 de juny del 2002

Lloc: Aula del CECAM de Celrà
 Durada: 300 hores

• **Estudis de mercat per a les promocions d'habitatges**

Professor:

Carles Puiggròs Lluelles

Dates: 4, 18 i 21 de febrer de 2002

Lloc: Sala d'Actes de La Punxa
 Durada: 10 hores i mitja

• **Curs pràctic de control de qualitat**

Lloc: Sala d'Actes de La Punxa i CCI

Professors:

Joaquim Romans Ramió
 Amadeu Escriu Giró

Durada: 9 hores

Dates: 5, 7 i 14 de febrer de 2002 (grup 1)

5, 12 i 19 de febrer de 2002 (grup 2)

Lloc: Puigcerdà

Professor:

Amadeu Escriu Giró

Data: 26 de febrer

Durada: 8 hores

• **Apartot**

Professor:

Amadeu Escriu Giró

Data: 25 de febrer

Lloc: Puigcerdà

Durada: 4 hores

• **Introducció a l'exercici professional**

Professors:

Ramon Ceide Gómez
 Olga del Moral Rigau
 Narcís Sureda Daunís
 Joaquim Romans Ramió
 Josep M. Pou Soler
 Joan M. Gelada Casellas
 Amadeu Escriu Giró
 Albert Ribera Roget
 Ramon Soler Plana
 Salvador Amat Batlle
 Salvador Pujolàs Butinyà
 Jesús Rodríguez Casellas
 Rafel Villena Sánchez
 Jordi Tarrés Busquets
 Emili Sagrera Busquets

Dates: Del dia 7 de març al dia 28 de juny de 2002

Lloc: Sala d'Actes de La Punxa

Durada: 51 hores

• **Topografia pràctica**

Professors:

Jordi Font Jornet
 Gemma Soler Pujol

Dates: 10, 17 i 24 d'abril i 15 i 22 de maig

Lloc: CECAM de Celrà i Centre Col·legial d'Informàtica

Durada: 20 hores

CURSOS INSTRUMENTALS

• **Power Point**

Professor:

Marc Martí

Dates: 4, 11, 13, 18 i 20 de
desembre de 2001

Lloc: CCI

Durada: 15 hores

• **Excel**

Professor:

Marc Martí

Dates: 8, 10, 15, 17 i 21 de
gener de 2002

Lloc: CCI

Durada: 15 hores

• **Autocad LT**

Professor:

Eudald Rico Planas

Dates: Del 9 de gener al 3 d'a-
bril de 2002

Lloc: Aula de Lògica Gironina

Durada: 30 hores

• **Arqwin**

Professor:

Amadeu Escriu i Giró

Lloc: CCI

Durada: 12 hores

Dates: 14, 22, 29 i 31 de gener
de 2002

• **Manejament estació total
Trimble Zeiss 3305**

Professor:

Amadeu Escriu i Giró

Lloc: CECAM de Celrà

Durada: 3 hores

Data: 5 de març de 2002

Data: 9 de març de 2002

Data: 2 d'abril de 2002

sessions informatives

**X JORNADES SOBRE LES
RESPONSABILITATS
DERIVADES DE L'EXERCICI
DE LA PROFESSION**

Data: 22 de novembre de 2001

Lloc: Sala d'Actes de La Punxa

**SESSIONS INFORMATIVES
DEL GABINET TÈCNIC**

**Control de qualitat del for-
migó, ambients segons l'EHE**

Ponents:

Amadeu Escriu Giró

Jordi Tarrés Busquets

Dates: 11 de febrer de 2002 al
CECAM de Lloret; 4 de
març al CECAM d'Olot;
11 de març a l'Oficina
Col·legial de Palamós;
8 d'abril al CECAM de
Vilamalla

**PRESENTACIÓ DEL COL·LEGI
ALS NOUS COL·LEGIATS**

Data: 28 de febrer de 2002

Lloc: Sala d'Actes de La Punxa i
CECAM de Celrà

SESSIONS FISCALS

Data: 8 de maig de 2002

informació diversa

**L'ONZENA EDICIÓ DELS
PREMIS NACIONALS DE
SEGURETAT JA TÉ
GUANYADORS**

Eval Riesgo, Telemadrid, l'editorial Lex Nova, les EUAT de Sevilla i Alacant i els col·legis d'aparelladors i arquitectes tècnics d'Alacant i Múrcia han estat els guanyadors de les diferents categories dels Premis Nacionals de Seguretat en la Construcció, en la seva onzena edició, segons el veredict del jurat d'honor reunit a la seu del Consell General.

Els Premis Nacionals de Seguretat (Premi Caupolicán) s'atorguen a les millors actuacions dutes a terme en els àmbits d'Innovació i Investigació, Formació, Informació Pública i Informació Tècnica, Iniciativa Universitària i Iniciativa Col·legial.

En l'apartat dedicat a innovació i investigació, el jurat d'honor, presidit pel president del Consell General de Col·legis

d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics i constituït per representants de l'Administració, l'empresa, els sindicats i els mitjans de comunicació, va acordar concedir el primer premi a Fulgencio López Sierra, pel programa informàtic Eval Riesgo, del qual es van destacar la sistematització, la minuciositat i l'ampli espectre d'aplicació sectorial.

En aquest mateix apartat, es van atorgar dues mencions

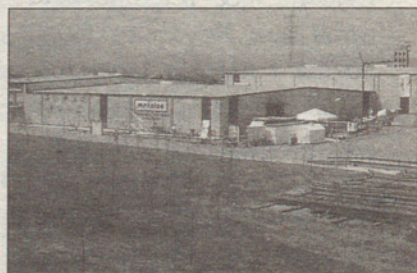
honorífiques: a Gewiss Ibérica, pel seu treball sobre *Tomas industriales con interruptor de bloqueo compactas de la serie Combibloc*, i a Antonio Mármol, que va presentar un sistema de tanca mòbil de seguretat per a la utilització de la grueta d'obra.

El premi a la formació se'l va endur en aquesta edició l'equip dirigit per Antonio Ramírez de Arellano, director de l'EUAT de Sevilla, pel seu projecte de for-

mació integral en matèria de prevenció de riscos laborals en la construcció, en "constituir un exemple d'integració de la prevenció en les diferents disciplines acadèmiques". En aquesta mateixa categoria es va atorgar una menció honorífica a Encofrados Sta. Bárbara.

En la categoria destinada a la informació general, el guardó va ser per a Telemadrid, i concretament per als programes "Madrid directo", "30 minutos",

VI

Metalco
Prolians

MAGATZEMISTA DE FERROS, FERRETERIA INDUSTRIAL I CONSTRUCCIÓ

FERRETERIA

Eines de mà - Electroportàtils - Cargoleria
Soldadura - Abrasius - Eines de tall - Panyes
Rodes - Forja - Escales

SUBMINISTRAMENTS INDUSTRIALS

Materials d'elevació - Cables - Eslingues
Materials d'equipament de tallers
Metall desplegat - Productes químics
Lubricants - Adhesius - Silicones - Pintures
Electricitat - Grups electrògens
Hidràulica - Pneumàtica - Metrologia

MAQUINÀRIA

Trossejadors - Trepants columna - Equips de soldadura - Cisalla - Plegadores
Guillotines - Palanquins - Roscadors
Hidronejadors - Compresors

CONSTRUCCIÓ I OBRES PÚBLIQUES

Eines - Maquinària - Formigoneres
Elevadores - Talladores
Trossejadors - Bastides - Puntals
Encofrats metàl·lics
Fustes - Fosa - Carretons - Senyalització
Barreres - Portes basculants - Discs diamant

TREFILATGES

Filats - Punttes
Teles metàl·liques
Enreixats - Tancats

PORTES

Portes tallafocs - Vianants
Extensibles i de garatges

PREFORMATS PER A LA CONSTRUCCIÓ

Rodons corrugats - Malles electrosoldades
Armadures - Ferrallats - Cercols

PROTECCIÓ LABORAL

Calçat de seguretat - Ulleres
Guants - Cascs - Pantalles
Màscares - Vestuari
Protecció oïda

SIDERÚRGICS

Rodons - Plans - Angulars - Tubs
Perfils en fred - Calibrats - Ferros
Inoxidables - Alumini - Xapes neg.
prelacades i perforades

LÍNIA DE TALL DE BIGUES

BIGUES - IPN - IPE HEB - HEA
UPN - UAP

SERVEI • QUALITAT • EXPERIÈNCIA
PROFESSIONALITAT • EFICÀCIA
ECONOMIA

Polígon Industrial MAS XIRGU - c/ George Stephenson, 2 - 17005 GIRONA - Tel. 972 23 90 60 - Fax 972 24 16 19

“En pleno Madrid”, “El círculo a primera hora” i “Buenos días Madrid”.

El premi a la informació tècnica va correspondre en aquesta ocasió a l'editorial Lex Nova, per la memòria tècnica de l'obra *Prevención de los riesgos laborales en la construcción*.

Pel que fa a la iniciativa universitària, el jurat es va decantar pel *Manual para la prevención de riesgos laborales. Maquinaria para obras de construcción*, del qual són autors Elena Carrión Jackson i el professor Gustavo A. Arcenegui Parreño, de l'EUAT d'Alacant.

En l'apartat destinat a premiar les iniciatives col·legials, el guardó va ser atorgat al COAAT d'Alacant, per *Coordinación de seguridad. Conclusiones del 1er Seminario de Expertos*, i al COAAT de Múrcia, per *Memoria; formación; artículos divul-*

gativos; ediciones; asesoría profesional y participación en CONTART 2000.

ELS APARELLADORS DE BARCELONA SERAN ELS PRIMERS D'ESPANYA A VISAR PER INTERNET EN TEMPS REAL

Els aparelladors de Barcelona seran els primers d'Espanya a visar les obres a través d'Internet, i en temps real. Això serà possible gràcies a la posada en marxa per part del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona (CAATB) del servei *Visat on line*. La iniciativa va ser presentada el passat 7 de març a la tarda a la seu principal del CAATB davant d'un centenar de persones. L'acte, que va ser presidit pel conseller d'Indústria, Comerç i Turisme, Antoni Subirà, va

incloure una demostració pràctica del funcionament del nou sistema.

D'aquesta manera, els aparelladors barcelonins no hauran de passar personalment pel col·legi professional quan hagin de visar, sempre que disposin de connexió a Internet. Això té tres avantatges immediats: a més de no caldre impresos previs, el tècnic pot realitzar la gestió sense atendre a horaris de treball, tant des de casa com des del despatx. En visar a través de la Xarxa, l'aparellador també obté la carta de garantia de responsabilitat civil professional.

El nou visat virtual és equivalent al real: inclou tots els tipus de treball que es poden visar físicament, com ara projectes i direccions d'obra, treballs de seguretat i salut, enderroc, informes, certificats, etc. L'única limitació, de moment,

Avda. Font de la Pólvora, 3 i 5 - Tel. (972) 20 82 88 - Fax (972) 22 36 17 - 17004 GIRONA

és que el visat en línia només recull les obres no oficials amb un pressupost de fins a 180.000 €. No obstant això, aquest segment de treballs representa el 70% del total visat, i es preveu que properament quedi cobert tot el conjunt d'obres.

Les garanties del nou sistema mereixen un capítol a part. En primer lloc, el visat en línia suposa una garantia per al mateix aparellador, en tant que valida les seves competències d'acord amb la LOE (Llei d'ordenació de l'edificació) i certifica identitats, titulacions, així com habilitacions legals i professionals. En segon lloc, dona garantia davant tercers, ja que garanteix la competència del tècnic davant del contractant i l'Administració. En tercer lloc, és una garantia per a l'obra, perquè verifica la correcció de

les dades introduïdes en la documentació. I finalment, també és una garantia de futur, perquè només amb el visat es pot contractar la pòlissa de responsabilitat civil professional amb una cobertura de 10 anys.

La confidencialitat del visat en línia està assegurada gràcies a l'existència d'una extranet col·legial. Aquesta és una nova xarxa d'ús restringit exclusiu per als col·legiats i associats per satisfer les seves necessitats professionals. L'extranet facilita a cada membre un número d'usuari i una contrasenya. Amb aquesta identificació l'aparellador pot fer diverses gestions, entre les quals hi ha el visat en línia.

El projecte, que ha rebut el suport del Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM), s'emmarca dins la

línia de digitalització de les empreses i forma part del Pla d'innovació de Catalunya 2001-2004 (www.cidem.com/innocat).

El visat en línia és un pas més dins del projecte del Col·legi Virtual, mitjançant el qual la totalitat de serveis i gestions del CAATB es podran fer a través d'Internet.

L'ús d'Internet entre els aparelladors barcelonins està molt per sobre de la mitjana de la societat en conjunt. Actualment, més de 3.500 col·legiats del CAATB tenen connexió a la Xarxa, xifra que representa el 55% del col·lectiu.

**NOU ARTICLE DEL
PRESIDENT DE PREMAAT AL
DIARI CINCO DÍAS**

En la seva edició del 21 de gener, el diari *Cinco Días* va publicar un article d'opinió del

aïllaments, sa

m a s t è c n i c s

Carrer Migdia, s/n (Antiga Fàbrica Agustí)
Tel. 47 65 63 Fax 47 65 59
17458 Fornells de la Selva (Girona)

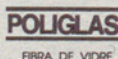
DIFUSIÓ D'AIRE

VENTILACIÓ IND.

FIBRA DE VIDRE

FIBRA DE VIDRE

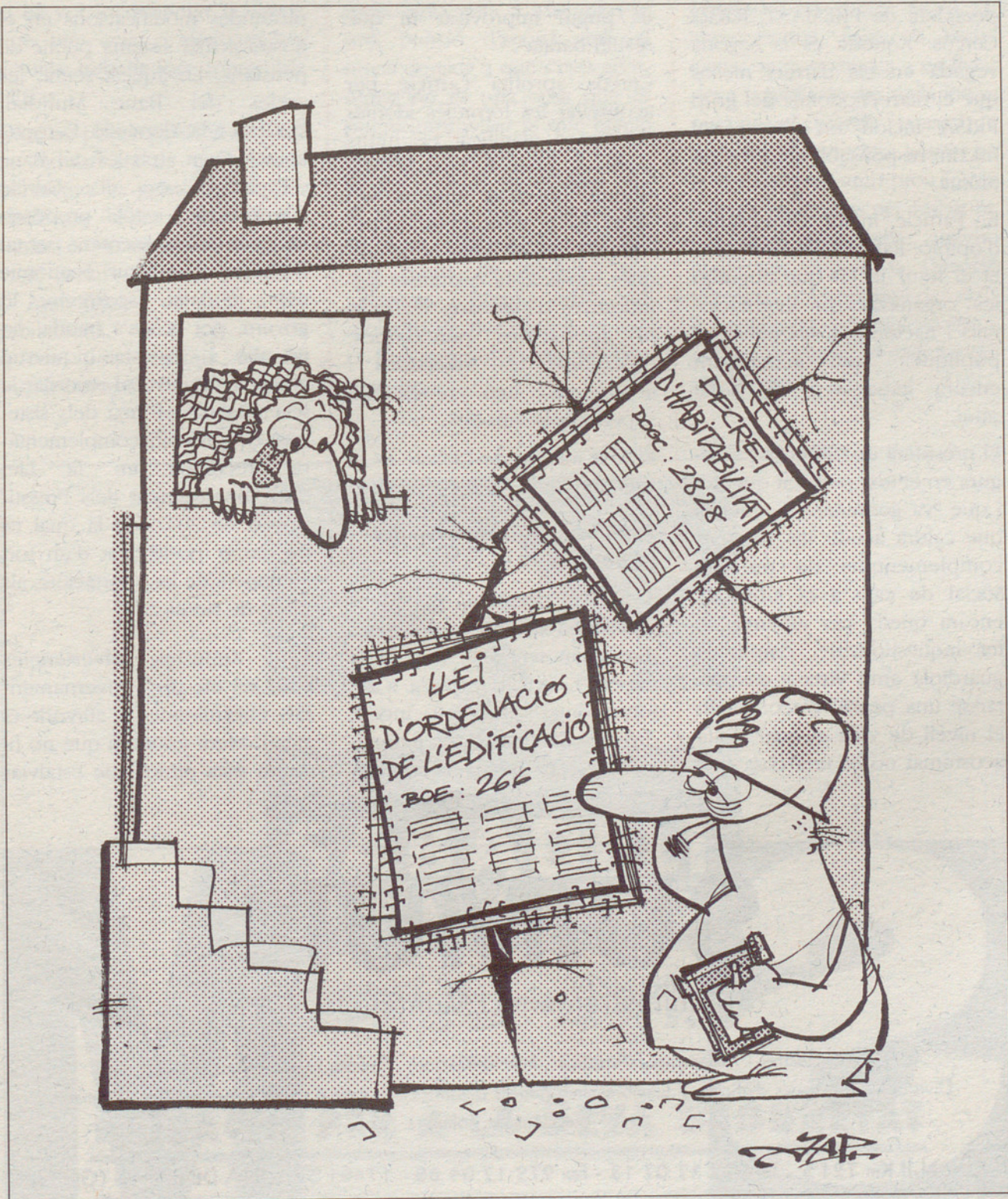
AÏLLAMENT ACÚSTIC

FALSOS SOSTRES

ABSORBENTS ACÚSTICS

president de PREMAAT, Rafael Cercós. Aquesta és la segona vegada en els darrers mesos que el diari econòmic del grup PRISA inclou un article del màxim responsable de Previsió Mútua.

En l'article, inclòs a les planes d'opinió, Rafael Cercós comenta el futur incert que auguren les organitzacions internacionals i nacionals a les pensions públiques, que actualment encara gaudeixen de bona salut.

El president de PREMAAT assegura en el text publicat que, tot i que "va germinant la creença que caldrà acudir als sistemes complementaris de previsió social de cara a la jubilació, encara queda per assumir un fet inqüestionable: omplir la guardiola amb vista a assegurar-se una pensió d'acord amb el nivell de vida al qual s'està acostumat no és una cosa que

es pugui improvisar ni que resulti barata".

Cercós aprofita l'article per aconsellar les fórmules idònies de cara a planificar els futurs ingressos quan finalitzi la vida laboral. "Les claus", diu, "no són altres que començar l'estalvi per a la jubilació en edats primerenques, destinar-hi quantitats significatives d'ingressos, realitzar-hi aportacions periòdiques, diversificar les inversions i aconseguir una rendibilitat superior a la inflació".

El text íntegre de l'article és el següent:

Pensions, ni improvisades ni barates

Avui les pensions públiques gaudeixen de bona salut, però ¿fins quan serà així? Des de fa mesos, i com a resposta a un futur que s'entreveu incert, diverses organitzacions internacionals i nacionals aconsellen

profundes modificacions en el nostre actual sistema públic de pensions. En aquest sentit, les crides del Banc Mundial, l'OCDE i la Comissió Europea coincideixen amb les del Banc d'Espanya o el Cercle d'Empresaris, i tots proposen sistemes complementaris per tal d'assegurar el futur econòmic dels jubilats espanyols. El govern, per la seva banda, no és aliè a aquesta inquietud comuna. Només cal recordar la recentíssima reforma dels sistemes de previsió complementària recollida en la Llei d'Acompanyament dels Pressupostos de 2002, en la qual es preveu la possibilitat d'un fort increment de les aportacions als plans de pensions.

Tant aquestes advertències com les mesures governamentals encaminades a afavorir el salari diferit apunten que no hi haurà més remei que estalviar

X

SUIMUN

Subministraments i Muntatges, S.A.

Falsos Sostres - Aïllaments / Acústica - Insonoritzacions / Envans i transdossats "Pladur"
 Divisions metàl·liques d'oficines / Cambres amb panells frigorífics / Protecció passiva contra el foc "Promat"
 Projeccions de poliuretà

Ctra. N-II Km 721'5 - Tel 972 17 07 13 - Fax 972 17 01 68 - 17481 ST. JULIÀ DE RAMIS (Girona)

si es vol incrementar la renda que, més aviat o més tard, els actuals treballadors rebran de l'Estat.

Com no podia ser d'altra manera, també en la consciència col·lectiva va germinant la creença que caldrà acudir als sistemes complementaris de previsió social —plans de pensions o mutualitats— de cara a les jubilacions. Amb tot, encara queda per assumir un fet inqüestionable: omplir la guar-

diola amb vista a assegurar-se una pensió d'acord amb el nivell de vida a què s'està acostumat no és una cosa que es pugui improvisar ni que resulti barata. Es tracta de ser-hi a temps, perquè és evident que si durant la fase d'estalvi els recursos destinats a generar una renda de jubilació són escassos, quan arribi el moment de percebre la pensió el fons constituït serà paupèrrim.

Contràriament al que passa en altres països, com els Estats Units, on es comença a estalviar per a la jubilació des de la incorporació al mercat laboral, a Espanya comencem a pensar en la pensió quan amb prou feines falten 15 o 20 anys per arribar-hi. Les dades, sens dubte, així ho confirmen. Segons la Direcció General d'Assegurances, dels 4,4 milions de partícips acollits a un pla individual, el 65% supera els 40 anys.

XI

SABADELL
GRUP ASSEGURADOR

C/ Ciutadans, 16, 1r - 17004 GIRONA
Telèfon 20 65 38 - Fax 20 54 29

EFICÀCIA PER A LA SEVA SEGURETAT

La importància que té iniciar ben aviat la constitució del fons es palesa amb un simple exemple: usant una taxa de capitalització del 5%, amb una aportació constant durant tota la fase d'estalvi de 100.000 pessetes l'any, una persona que comenci a cotitzar als 30 anys obtindrà als 65 una suma de 9,6 milions de pessetes; si comença deu anys més tard, el fons serà de 5,1 milions, i si es decideix als 50, arribarà a poc més de 2,4 milions de pessetes.

A més de la importància de l'edat, és imprescindible atendre altres variables, com ara la rendibilitat obtinguda, que ha de superar any rere any la taxa

d'inflació. I és molt important considerar els efectes que produeix en els estalvis l'increment dels índexs de preus al consum, que amb sigil i a poc a poc va disminuint el valor adquisitiu del fons.

En la programació del futur complement de pensió s'ha de tenir en compte que si l'objectiu és mantenir actualitzada la renda disponible després de la jubilació s'hauria d'estalviar suplementàriament per tal que les rendes puguin ser actualitzades cada any.

Quant a les inversions a realitzar, convé considerar que durant els primers anys es poden córrer més riscos. De totes maneres, a mesura que s'a-

proximi la data de jubilació es fa necessari assegurar una rendibilitat fixa que eviti la sorpresa d'haver de disposar d'un capital minvat i sense marge de temps per reposar el fons previst.

Arribar a la jubilació a temps i sense sorpreses requereix planificar els futurs ingressos gairebé des de l'inici de la vida laboral. Les claus no són altres que començar l'estalvi per a la jubilació en edats primerenques, destinar-hi quantitats significatives d'ingressos, realitzar-hi aportacions periòdiques, diversificar les inversions i aconseguir una rendibilitat superior a la inflació, corrent riscos al principi i assegurant en el tram final.

ASCENSORS
SERRA

OFERIM LA MILLOR FABRICACIÓ,
INSTAL·LACIÓ I MANTENIMENT.

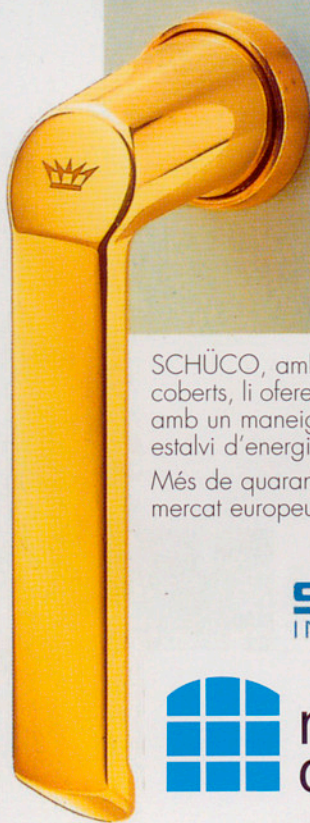
CONSULTI'NS !

Carrer Vilanova, 28 Apartat 61 17800 OLOT (Girona)
Tel. 26 05 00 - 26 18 65 Fax 26 92 03

5 es fa
ndibi-
presa
capital
temps
...
mps i
x pla-
s gai-
a vida
altres
er a la
heren-
ts sig-
litzar-
ques,
ons i
bilitat
orrent
ant en

El sistema ROYAL de SCHÜCO satisfà l'arquitectura més exigent

SCHÜCO, amb el sistema ROYAL S per a finestres, portes i coberts, li ofereix un disseny atractiu, una qualitat permanent, amb un maneig simple, segur, fiable, que proporciona gran estalvi d'energia i aïllament acústic.

Més de quaranta-cinc anys d'experiència com a líders en el mercat europeu ens avalen.

SCHÜCO
INTERNATIONAL

metà·lics
cabratosa

C/ Can Pau Birol, 42
Tel./Fax 972 23 24 04
17005 GIRONA

Construeixi tranquil amb l'Assegurança **Decennal** que li ofereix Caixa de Girona

- Amb les cobertures bàsiques que preveu la llei.
- Possibilitat de contractar cobertures opcionals:
 - Impermeabilització de cobertes, terrasses, teulats, façanes, soterranis i estanqueïtat de soterranis.
 - Renúncia a recurs contra contractista principal i sots-contractistes.
 - Renúncia a recurs contra projectista, director d'obra i director d'execució.
 - Danys a béns preexistents.
 - Revaloració automàtica de la suma assegurada i de la franquícia.
- Amb els preus més competitius del mercat.
- Comodat de tramitació a qualsevol de les nostres oficines.
- Possibilitat de contractar també els serveis de l'Oficina Tècnica de Control.

Informi-se'n a les nostres oficines.

Caixa de Girona

Assegurador: CASER (Caja de Seguros Reunidos, SA).

Pólisses d'assegurances intermediades per la Corredoria d'Assegurances Caixa de Girona, SA, NIF A17582032, societat unipersonal, Registre Mercantil de Girona, volum 1375, Llibre 0, sec. 8, foli 77, full GI22998. Inscrita en el registre especial de societats de corredoria d'assegurances de la Direcció General de Política Financera del Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya amb la clau J167GC. Assegurança de RC constituïda d'acord amb l'article de la Llei 9/1992.